

**ანგარიში
საქართველოს ხელისუფლებას
წამებისა და არაადამიანურიან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა
თუ დასჯის პრევენციის ევროპული კომიტეტის (ნაკ) საქართველოში
ვიზიტის შესახებ**

2003 წლის 18-28 ნოემბერი და
2004 წლის 7-14 მაისი

ანგარიში ქვეყნდება საქართველოს ხელისუფლების თხოვნით

სტრასბურგი, 2005 წლის 30 ივნისი

ნაკ-ს ანგარიშის გადაცემის წერილი76

I. შესავალი.....77

ა. ვიზიტის თარიღები და დელეგაციის შემადგენლობა.....77

ბ. მონახულებული დაწესებულებები.....77

გ. ვიზიტის კონტექსტი, დელეგაციის მიერ ჩატარებული კონსულტაციები და განუხლები თანამშრომლობა.....78

დ. დელეგაციის მიერ გამოვლენილი ფაქტები, რომლებიც გადაუდებელ რეაგირებას საჭიროებენ კონვენციის მე-8 მუხლის მე-5 პუნქტის შესაბამისად.....79

II. ვიზიტის დროს გამოვლენილი ფაქტები და შეთავაზებული ქმედებები..81

ა. შინაგან საქმეთა სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები.....81

1. წინასწარი შენიშვნები.....81

2. წამება და სხვა სახის არასათანადო მოპყრობა.....82

3. დაცვის გარანტიები თავისუფლებააღკვეთილი პირების მიმართ არასათანადო მოპყრობის წინააღმდეგ.....85

ა. შესავალი.....85

ბ. დაკავების/თავისუფლების აღკვეთის შესახებ შეტყობინება.....86

გ. ადვოკატის ხელმისაწვდომობა.....86

დ. ექიმის ხელმისაწვდომობა.....87

ე. ინფორმაცია უფლებების შესახებ.....88

ვ. პოლიციაში დაკითხვების წარმოება.....88

ზ. პატიმრობის ყურნალი.....88

4. დაკავების პირობები.....89

ა. შესავალი.....89

ბ. დროებითი მოთავსების იზოლატორები.....89

გ. შინაგან საქმეთა სამინისტროს რაიონული განყოფილებების საკნები.....91

დ. ადმინისტრაციული პატიმრობისა და გამოსაფხიზლებელი დაწესებულება, ბათუმი.....92

ბ. უშიშროების სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები.....92

გ. იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები.....92

1. წინასწარი შენიშვნები.....92

2. არასათანადო მოპყრობა.....94

3. დაკავების პირობები.....95

ა. თბილისის №5 საპყრობილე.....95

ბ. ბათუმის №3 საპყრობილე.....98

გ. თბილისის №5 ქალთა სასჯელაღსრულების დაწესებულება.....99

ი. საყოფაცხოვრებო პირობები.....99

II. აქტივობათა რეჟიმი.....100

დ. ავჭალის არასრულწლოვანთა დაწესებულება.....100

ი. საყოფაცხოვრებო პირობები.....101

II. აქტივობათა რეჟიმი.....101

ე. რუსთავის №2 მკაცრი რეჟიმის სასჯელაღსრულების დაწესებულება.....102

ი. მატერიალური პირობები.....102

III. აქტივობათა რეჟიმი.....103

4. ჯანდაცვის სამსახურები.....104

ა. ჯანდაცვის სამსახურები მონახულებულ დაწესებულებებში.....104

ი. პერსონალი და ინფრასტრუქტურა.....104

II. სამედიცინო შემოწმება მიღებისას.....106

III. სამედიცინო ჩანაწერები და კონფიდენციალურობა.....107

IV. ტუბერკულოზი.....107

ბ. ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო, თბილისი.....108

5. ნაკ-ს კომპეტენციაში შემავალი სხვა საკითხები.....110

ა. ციხის პერსონალი.....110

ბ. პაემნები.....111

გ. დისციპლინა.....112

დ. საჩივრები და ინსპექციის პროცედურები.....113

III. შეჯამება და დასკვნა.....114

დანართი I:
ნაკ-ს რეკომენდაციების, კომენტარებისა და მოთხოვნის ინფორმაციათა ჩამონათვალი.....119

დანართი II:
ჩამონათვალი სახელისუფლო სტრუქტურების, არასამთავრობო და საერთაშორისო ორგანიზაციებისა, რომელთანაც ნაკ-ს დელეგაციამ გამართა კონსულტაციები.....126

ნაკ-ს ანგარიშის გადაცემის წერილის ასლი

სტრასბურგი, 2004 წლის 26 ივლისი

ძვირფასო ელჩო,

წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის პრევენციის ევროპული კონვენციის მე-10 მუხლის 1-ლი პუნქტის შესაბამისად, წინამდებარე წერილს თან ერთვის წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის პრევენციის ევროპული კომიტეტის (**ნაკ**) ანგარიში საქართველოს ხელისუფლებისათვის, 2003 წლის 18-28 ნოემბერსა და 2004 წლის 7-14 მაისს საქართველოში კომიტეტის ვიზიტის შესახებ. **ნაკ**-მ ანგარიში 2004 წლის 28 ივნის-2 ივლისს გამართულ 54-ე სხდომაზე მიიღო.

ვისურვებდი, თქვენი ყურადღება მიმეპყრო წინამდებარე ანგარიშის 163-ე პუნქტზე, რომლის მიხედვით **ნაკ** სთხოვს საქართველოს ხელისუფლებას, **ექვსი თვის** განმავლობაში წარუდგინოს პასუხი მოცემული ანგარიშის საფუძველზე განხორციელებული ღონისძიებების შესახებ. კომიტეტი მადლობელი იქნება, თუ შეძლებთ, რომ პასუხის ქართულ ენაზე გადაგზავნის შემთხვევაში, მას თან დაურთოთ ტექსტის ინგლისური ან ფრანგული თარგმანები. ასევე, მოხარული ვიქნებოდით, თუ საქართველოს ხელისუფლება პასუხის ასლს ელექტრონული ფორმით მოგვანვდით.

თქვენს განკარგულებაში მიგულეთ, თუ რაიმე კითხვა გექნებათ **ნაკ**-ს ანგარიშთან ან შემდგომ პროცედურებთან დაკავშირებით.

პატივისცემით,
სილვია კასალე
წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების
შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის
პრევენციის ევროპული კომიტეტის პრეზიდენტი

ქალბატონ ლანა ლოლობერიძეს
ელჩს
საქართველოს მუდმივ წარმომადგენელს ევროპის საბჭოში
ზალცმანის ქ. 3
67000 სტრასბურგი.

ასლი: საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო

1. შესავალი

ა. ვიზიტის თარიღები და დელეგაციის შემადგენლობა

1. ნამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის პრევენციის ევროპული კონვენციის (შემდგომში მოიხსენიება, როგორც „კონვენცია“) მე-7 მუხლის შესაბამისად, **ნპკ**-ს დელეგაცია საქართველოში იმყოფებოდა 2003 წლის 18-28 ნოემბერს და 2004 წლის 7-14 მაისს.

2003 წლის ნოემბრის ვიზიტი საქართველოში კომიტეტის უკვე მეორე ვიზიტია და წარმოადგენს **ნპკ**-ს 2003 წლის პერიოდული ვიზიტების პროგრამის ნაწილს, თუმცა ქვეყანაში 2003 წლის ნოემბერში შექმნილი პოლიტიკური ვითარებიდან გამომდინარე, **ნპკ**-ს დელეგაციას არ მიეცა საშუალება, დაესრულებინა თავისი პროგრამა, კერძოდ - ვერ შეძლო აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში ჩასვლა. შესაბამისად, ვიზიტი გაგრძელდა 2004 წლის მაისში და მისი მთავარი მიზანი იყო დაკავებულ პირთა პირობებისა და მათ მიმართ მოპყრობის შესწავლა აჭარაში.

2. ვიზიტში მონაწილეობდნენ **ნპკ**-ს შემდეგი წევრები:

– ინგრიდ ლაიკ ელინგსენი, დელეგაციის ხელმძღვანელი (ვიზიტის ორივე ნაწილი)

– ჟდენეკ ჰაიეკი (ვიზიტის 1-ელი ნაწილი)

– მარკ ნევე (ვიზიტის ორივე ნაწილი)

– ჟან-პიერ რესტელინი (ვიზიტის ორივე ნაწილი)

– ვოლოდიმირ ივეინტოვი (ვიზიტის 1-ელი ნაწილი)

მათ თან ახლდნენ **ნპკ**-ს სამდივნოს შემდეგი წარმომადგენლები:

– პეტია ნესტოროვა (ვიზიტის ორივე ნაწილი)

– ბორის ვოდსი (ვიზიტის 1-ელი ნაწილი)

ასევე:

– ვლოდიმერ მარკიევიჩი (პოზნანის უნივერსიტეტის ლექტორი, პოლონეთის ციხეების ადმინისტრაციის ყოფილი გენერალური დირექტორი (ვიზიტის ორივე ნაწილი)

– ბადენ ჰენრი სკიტი (სისხლის სამართლის საქმეთა გადახედვის კომისიის წევრი, დიდი ბრიტანეთი), ექსპერტი (ვიზიტის 1-ელი ნაწილი)

– თინა ჩხეიძე (თარჯიმანი) (ვიზიტის 1-ელი ნაწილი)

– ნინო ლუდუშაური (თარჯიმანი) (ვიზიტის ორივე ნაწილი)

– თინათინ გელეყვა (თარჯიმანი) (ვიზიტის ორივე ნაწილი)

– თინათინ ხარჭილავა (თარჯიმანი) (ვიზიტის 1-ელი ნაწილი)

– თამარ მიქაძე (თარჯიმანი) (ვიზიტის 1-ელი ნაწილი)

ბ. მონახულებული დაწესებულებები

3. დელეგაციამ მონახულა პატიმრობის შემდეგი ადგილები:

შინაგან საქმეთა სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები

თბილისი

– შინაგან საქმეთა სამინისტროს დროებითი მოთავსების იზოლატორი, თბილისი^{14**}

– შინაგან საქმეთა სამინისტროს ქალაქის მთავარი სამმართველოს დროებითი მოთავსების იზოლატორი, თბილისი*

14 ** განმეორებითი ვიზიტი

- შინაგან საქმეთა სამინისტროს დიდუბე-ჩუღურეთის რაიონული განყოფილება, თბილისი*
- შინაგან საქმეთა სამინისტროს გლდანი-ნაძალადევის რაიონული განყოფილება, თბილისი
- შინაგან საქმეთა სამინისტროს ისანი-სამგორის რაიონული განყოფილება, თბილისი*
- შინაგან საქმეთა სამინისტროს ვაკე-საბურთალოს რაიონული განყოფილება, თბილისი*

რუსთავი

- შინაგან საქმეთა სამინისტროს დროებითი მოთავსების იზოლატორი, რუსთავი

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა

- შინაგან საქმეთა სამინისტროს დროებითი მოთავსების იზოლატორი, ბათუმი
- შინაგან საქმეთა სამინისტროს საქალაქო სამმართველოს დროებითი მოთავსების იზოლატორი, ბათუმი;
- ადმინისტრაციული პატიმრობისა და გამოსაფხიზლებელი დაწესებულება, ბათუმი;
- შინაგან საქმეთა სამინისტროს მე-5 რაიონული განყოფილება, ბათუმი;
- შინაგან საქმეთა სამინისტროს მე-8 რაიონული განყოფილება, ბათუმი;
- შინაგან საქმეთა სამინისტროს სამმართველო, ქედა.

უშიშროების სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები

- უშიშროების სამინისტროს დროებითი მოთავსების იზოლატორი, ბათუმი
- იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები
- №5 საპყრობილე, თბილისი*
 - №3 საპყრობილე, ბათუმი
 - №5 ქალთა სასჯელაღსრულების დაწესებულება, თბილისი
 - არასრულწლოვანთა დაწესებულება, ავჭალა
 - №2 მკაცრი რეჟიმის სასჯელაღსრულების დაწესებულება, რუსთავი
 - ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო, თბილისი*

გ. ვიზიტის კონტექსტი, დელეგაციის მიერ ჩატარებული კონსულტაციები და განეული თანამშრომლობა

4. აღსანიშნავია, რომ საქართველოში **ნაკ**-ს პერიოდული ვიზიტის ორივე ნაწილი დაემთხვა ქვეყანაში განვითარებულ მნიშვნელოვან პოლიტიკურ მოვლენებს. მიუხედავად აღნიშნული გარდაუვალი გართულებებისა, ეროვნული ხელისუფლების წარმომადგენლებთან გამართულმა კონსულტაციებმა მჭიდრო თანამშრომლობის სულისკვეთებით ჩაიარა. ასევე, **ნაკ**-სთვის მნიშვნელოვან საკითხებზე დისკუსიები გაიმართა საერთაშორისო და არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან. გარდა ამისა, შეხვედრები გაიმართა მონახულებული დაწესებულებების ხელმძღვანელ პირებთან.

ეროვნული ხელისუფლების ორგანოების, სხვა სტრუქტურებისა და ორგანიზაციების სია, რომლებმაც ვიზიტის დროს შეხვედრები გაიმართა, ხელმისაწვდომია ქვემდებარე ანგარიშის II დანართში.

5. 2003 წლის ნოემბრის ვიზიტის დაწყებიდან, **ნაკ** მალევე იქნა გაფრთხილებული შესაძლო გართულებების შესახებ: 2 ნოემბრის არჩევნების შემდეგ განვითარდა პოლიტიკური კრიზისი, რომელსაც თან ახლდა ყოველდღიური დემონსტრაციები. მიუხედავად ამისა, დელეგაციამ გადანყვიტა ვიზიტის გაგრძელება, რაც დაემთხვა 23 ნოემბერს, პრეზიდენტ ედუარდ შევარდნაძის გადადგომის შემდეგ, ქვეყანაში ხელისუფლების შეცვლას. მოვლენების შესაბამისად და საქართველოს ხელისუფლების რჩევის გათვალისწინებით, დელეგაციას მოუწია ვიზიტის დღის წესრიგის შეცვლა, კერძოდ, თბილისს გარეთ – მგზავრობასთან დაკავშირებით.

2003 წლის ნოემბერში ვიზიტისას, **ნაკ**-ს დელეგაცია შეხვდა იუსტიციის მოქმედ მინისტრს – გიორგი წკრიალაშვილს, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალურ საკითხთა მინისტრს – ამირან გამყრელიძეს, საგარეო საქმეთა სამინისტროს მოადგილეს – კახა სიხარულიძეს, ეროვნული უშიშროების საბჭოს მდივნის მოადგილეს – რუსუდან ბერიძეს, გენერალური პროკურორის მოადგილეს – ვენედი ბენიძესა და გენერალური პროკურორის მადგილეს – გიორგი თვალავაძეს. დელეგაცია, ასევე შეხვდა იუსტიციის, საგარეო საქმეთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალურ საკითხთა სამინისტროებისა და გენერალური პროკურატურის სხვა მაღალჩინოსნებს.

6. 2004 წლის მაისში, ვიზიტის განახლებისთანავე, საქართველოს ხელისუფლებამ **ნაკ** ჩააყენა საქმის კურსში – აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში შექმნილი პოლიტიკური და უშიშროების კუთხით კრიტიკული ვითარების შესახებ, დელეგაციამ გადანყვიტა ვიზიტის გაგრძელება და ჩავ-

იდა ბათუმში აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის თავმჯდომარის ასლან აბაშიძის, 2004 წლის 6 მაისის გადადგომისა და პირდაპირი საპრეზიდენტო მმართველობის დაწესების მეორე დღეს.

2004 წლის მაისში ვიზიტის გაგრძელებამ, **ნპკ**-ს დელეგაციას მისცა შესაძლებლობა, საქართველოს მოქმედ ხელისუფლებასთან დეტალურად განეხილა მოპოვებული ინფორმაცია და შესაბამისი მოსაზრებები. **ნპკ** მადლობას უხდის შეხვედრებისთვის იუსტიციის მინისტრს – გიორგი პაპუაშვილს, გენერალური პროკურორის მოადგილეს – კახა კობერიძესა და შინაგან საქმეთა სამინისტროს გენერალური ინსპექციის ხელმძღვანელს – დავით ჯინჯოლავას. დელეგაცია, ასევე შეხვდა სახალხო დამცველის მოვალეობის შემსრულებელს – თემურ ლომსაძეს.

ნპკ მადლობას უხდის საქართველოს ხელისუფლების მიერ დანიშნულ საკონტაქტო პირებს მათი ძალისხმევით, მოენყოთ დელეგაციის მიერ მოთხოვნილი შეხვედრები და კომიტეტის ვიზიტის შესახებ ინფორმაცია გადაეცათ შესაბამისი უწყებებისთვის.

7. როგორც საქართველოში 2001 წლის ვიზიტის დროს, პატიმრობის დაწესებულებების პერსონალის მხრიდან განუვლი თანამშრომლობა, ზოგადად, ძალიან კარგი იყო. ერთი გამონაკლისი შემთხვევის გარდა, დელეგაციის წევრებმა დაყოვნების გარეშე შეძლეს მონახულებულ დაწესებულებებში შესვლა (მათი, ჩათვლით, რომელთა ხელმძღვანელობაც არ იყო ინფორმირებული ვიზიტის შესახებ). გარდა ამისა, დელეგაცია უზრუნველყოფილი იყო მისი საქმიანობისთვის აუცილებელი ინფორმაციითა და შეძლო პირისპირ გასაუბრებოდა თავისუფლებააღკვეთილ პირებს.

ზემოაღნიშნული გამონაკლისი შეეხებოდა აჭარაში, ქედის შინაგან საქმეთა სამართველოს, რომელსაც დელეგაცია ეწვია 2004 წლის 11 მაისს, შუადღეს. მიუხედავად იუსტიციის მინისტრის მიერ ხელმოწერილი რწმუნებების წარდგენისა, მორიგე თანამშრომელმა უარი განაცხადა დაწესებულების საკნებში დელეგაციის წევრების შეშვებაზე იმ მიზეზით, რომ მას სჭირდებოდა მისი უშუალო ზემდგომი პირების სპეციალური ნებართვა. თუმცა, მან არ გადადგა რაიმე ნაბიჯი თავის ზემდგომ პირებთან დასაკონტაქტებლად და დელეგაციას მოუწია თბილისში, შინაგან საქმეთა სამინისტროს საკონტაქტო პირთან ტელეფონით დაკავშირება. საკონტაქტო პირის ჩარევის შემდეგ, დელეგაციას მიეცა საკნებში შესვლის უფლება იმ დროს, როდესაც ქედის შინაგან საქმეთა სამართველოში დელეგაციის მისვლიდან უკვე 50 წუთი იყო გასული. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ აღნიშნული დაწესებულების მორიგე თანამშრომელი და გამომძიებელი, ორივე არასწორ ინფორმაციას აწვდიდა დელეგაციას საკნების გამოყენების შესახებ და ამტკიცებდა, რომ არ არსებობდა პატიმრობის ჩანაწერთა ჟურნალი (ასეთი ჟურნალი მოგვიანებით იყო წარდგენილი).

ზემოხსენებულის მსგავსი შემთხვევები ცალსახად არ მოდის კონვენციის მე-3 მუხლში განთავსებული თანამშრომლობის პრინციპთან თავსებადობაში. **ნპკ**-ს სჯერა, რომ საქართველოს ხელისუფლება ყველა ღონეს იხმარს, რათა უზრუნველყოს, რომ სამომავლო ვიზიტების დროს მსგავსი ფაქტები აღარ განმეორდება.

8. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ დელეგაციას არ მიენოდა შინაგან საქმეთა სამინისტროს დაქვემდებარებულ დაწესებულებათა სრული და განახლებული ჩამონათვალი. მაგალითად, აჭარის ტერიტორიაზე თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებათა სია შეიცავდა მხოლოდ შინაგან საქმეთა სამინისტროს ბათუმის დროებითი მოთავსების იზოლატორს; შინაგან საქმეთა სამინისტროს სამართველოებისა და განყოფილებების დაწესებულებები, ასევე - ადმინისტრაციული დაკავების დაწესებულება, არ იყო ჩამონათვალში. ამასთან დაკავშირებით, **ნპკ**-ს სურს მოიყვანოს კონვენციის მე-8 მუხლის მე-2 პუნქტის ბ ქვეპუნქტი, რომლის მიხედვით, “ხელშემკვრელმა მხარემ უნდა მიაწოდოს კომიტეტს სრული ინფორმაცია იმ ადგილების შესახებ, სადაც იმყოფებიან თავისუფლებაათკვეთილი პირები”. კომიტეტი იმდოვნებს, რომ სამომავლოდ იგი უზრუნველყოფილი იქნება იმ დაწესებულებების სრული სიით, სადაც შეიძლება იმყოფებოდნენ შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ თავისუფლებააღკვეთილი პირები.

დ. დელეგაციის მიერ გამოვლენილი ფაქტები, რომლებიც გადაუდებელ რეაგირებას საჭიროებენ კონვენციის მე-8 მუხლის მე-5 პუნქტის შესაბამისად

9. 2003 წლის ნოემბრის ვიზიტის დასასრულს, **ნპ**-ს დელეგაცია შეხვდა იუსტიციის მინისტრის მოვალეობის შემსრულებელს და გააცნო ვიზიტის დროს გამოვლენილი მთავარი ფაქტები. შეხვედრისას, კონვენციის მე-8 მუხლის მე-5 პუნქტის შესაბამისად, დელეგაციამ ასევე წარადგინა თავისი მყისიერი შენიშვნები და მოსაზრებები რამდენიმე განსაკუთრებით სასწრაფო საკითხთან დაკავშირებით.

10. პირველი მყისიერი შენიშვნა ეხებოდა რუსთავის №2 მკაცრი რეჟიმის სასჯელალსრულების დაწესებულებას, სადაც შემადრწუნებელი პირობები იყო. დაწესებულებაში არსებული პირობების გათვალისწინებით, მისი ფუნქციონირება უნდა შეწყდეს; თუმცა, სასჯელალსრულების დაწესებულების დახურვას, სადაც იმყოფება 800 პატიმარი, დასჭირდება გარკვეული დრო. შესაბამისად, დელეგაციამ საქართველოს ხელისუფლებისგან მოიხოვა სამუშაო გეგმის შემუშავება, რათა შეიცვალოს რუსთავის №2 მკაცრი რეჟიმის დაწესებულების ადგილმდებარეობა.

11. დელეგაციამ ასევე წარადგინა სამი შენიშვნა, რომელიც გადაუდებელ რეაგირებას საჭიროებს, თბილისის №5 საპრობილესთან დაკავშირებით და მოითხოვს საქართველოს ხელისუფლებისაგან შემდეგი:

i. ქალ და ავადმყოფ პატიმართათვის გათვალისწინებული შენობიდან (სადაც სიცოცხლისათვის საშიში პირობებია) ყველა პატიმრის გადაყვანა სხვა, მეტად უსაფრთხო შენობაში;

ii. პატიმრობის მთავარი შენობის სარდაფში მდებარე ყველა საკნის დალუქვა და მათი გამოყენების აკრძალვა (სამარტოო საკნებისა და “კარცერის” ჩათვლით);

iii. საკარანტინე განყოფილებასა და დისციპლინურ სამარტოო საკნებში მოთავსებული პატიმრებისათვის ჰაერზე ყოვლდღიური გასაფრთხილებისა და ვარჯიშის უზრუნველყოფა დღეში არანაკლებ ერთი საათით.

მოცემული შენიშვნებიდან უკანასკნელი ეხება საქართველოში არსებულ ყველა სასჯელაღსრულების დაწესებულებას, იქიდან გამომდინარე, რომ სხვა დაწესებულებებშიც დისციპლინური დარღვევისათვის სამართლო საკანში მოთავსებულ პატიმრებს აქ ჰქონდათ შესაძლებლობა ესრგებლათ გაერზე გასაფრთხილებისა და ვარჯიშის უფლებით. საჭიროების შემთხვევაში, აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით უნდა გაიცეს შესაბამისი ინსტრუქტივები.

12. ზემოაღნიშნული გადაუდებელი შენიშვნები ასევე დადასტურდა **ნპკ**-ს დელეგაციის მიერ 2003 დეკემბერს გაგზავნილ წერილში. კომიტეტმა საქართველოს ხელისუფლებას მოსთხოვა მოცემულ შენიშვნებთან დაკავშირებით გადადგმული ნაბიჯების შესახებ ანგარიშის წარდგენა სამი თვის განმავლობაში.

2004 წლის 30 მარტით დათარიღებული წერილით, საქართველოს ხელისუფლებამ აცნობა **ნპკ**-ს იმ ზომების შესახებ, რომელიც მიღებულ იქნა 2003 წლის ნოემბრის ვიზიტის გადაუდებელი შენიშვნების საფუძველზე. ეს ზომები შეფასებული იქნება ქვემდებარე ანგარიშში. თუმცა, წერილის შინაარსიდან გამომდინარე, ცხადი გახდა, რომ თბილისის №5 საპრობილესთან დაკავშირებით დელეგაციის შენიშვნების საპასუხოდ, არანაირი ნაბიჯი არ გადადგმულა. შესაბამისად, დელეგაციამ გადაწყვიტა, კვლავ სწევოდა აღნიშნულ დაწესებულებას 2004 წლის მაისის ვიზიტის დროს.

13. 2004 მაისის თბილისის №5 საპრობილეში ნანახი ვითარება საგანგაშო იყო. დაწესებულებაში, რომელიც ჯერ კიდევ 2003 წლის ნოემბერში იყო საკმაოდ გადატვირთული, გადატვირთულობის პრობლემა კიდევ უფრო გამწვავებული იყო - პატიმართა უმრავლესობას მორიგეობით ეძინა. ციხეში პატიმართა რაოდენობის ზრდის გამო, ციხის მთავარი შენობის სარდაფში განლაგებული საკნები (რომელთა გამოყენებაც შეწყდა **ნპკ**-ს 2001 წლის ვიზიტის შემდეგ) კვლავ გამოიყენებოდა. გარდა ამისა, ქალი და ავადმყოფი პატიმრები ისევ იყვნენ მოთავსებულნი სიცოცხლისათვის საშიშ პირობებში. გადატვირთულობის გამო, თანამშრომელთა და პატიმართა თანაფარდობამ კრიტიკულ ზღვარს მიაღწია. შედეგად, რეჟიმით გათვალისწინებული აქტივობები მკვეთრად იყო შემცირებული და პატიმრებს არ ეძლეოდათ საშუალება ესარგებლათ ჰაერზე გასაფრთხილებისა და ვარჯიშის უფლებითაც კი.

ზემოხსენებული სიტუაციიდან გამომდინარე, დელეგაციამ კვლავ წარადგინა 2003 წლის ვიზიტისას თბილისის №5 საპრობილესთან დაკავშირებით გამოთქმული გადაუდებელი შენიშვნები. გარდა ამისა, დელეგაციამ მოსთხოვა საქართველოს ხელისუფლებას, დაუყოვნებლივ გადაეცინა ნაბიჯები იმისათვის რომ:

i. არასრულწლოვანი პატიმრები გადაყვანილ იქნენ სათანადო პირობებითა და აქტივობათა დღის წესრიგით უზრუნველყოფილ დაწესებულებაში;

ii. მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდეს პერსონალთან დაკავშირებული ვითარება და უზრუნველყოფილ იქნას შესაბამისი რაოდენობის თანამშრომელთა დასაქმება დაწესებულების ნორმალური ფუნქციონირებისათვის;

2004 წლის 24 მაისის წერილის საფუძველზე, **ნპკ**-მ მოსთხოვა საქართველოს ხელისუფლებას, რომ ამ უკანასკნელმა ერთი თვის განმავლობაში წარადგინოს თბილისის №5 საპრობილესთან დაკავშირებით გადაუდებელი შენიშვნების საპასუხოდ დაგეგმილი ან უკვე გადადგმული ნაბიჯების კონკრეტული გეგმა და მისი განხორციელების ვადები.

2004 წლის 24 ივნისს საქართველოს იუსტიციის სამინისტრომ პასუხი გაუგზავნა კომიტეტს. კომიტეტის გადაუდებელ შენიშვნებთან დაკავშირებული ინფორმაციის გარდა, პასუხი შეიცავდა

საქართველოს პენიტენციური სისტემის რეფორმის სამოქმედო გეგმის დეტალურს. **ნაკ** მაღლობას უხდის საქართველოს მთავრობას დროული პასუხისმართვის და განიხილავს მოწოდებულ ინფორმაციას მოცეულ ანგარიშში.

II. ვიზიტის დროს გამოვლენილი ფაქტები და შეთავაზებული ქმედებები

ა. შინაგან საქმეთა სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები

1. წინასწარი შენიშვნები

14. სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილთა თავისუფლების აღკვეთის რეგულაციის სამართლებრივი ჩარჩოები შეჯამდა საქართველოში 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში (იხ. 16-ე პუნქტი, CPT/Inf (2002)14). სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილის დაკავება სამართალდამცავი ორგანოების მიერ შეიძლება მაქსიმუმ 72 საათით. დაკავების პერიოდის გახანგრძლივებისათვის აუცილებელია მოსამართლის გადაწყვეტილება, პროცედურული პრევენციული ზომებიდან გამომდინარე, პირისათვის თავისუფლების აღკვეთის სახით პატიმრობის შეფარდების შესახებ. პატიმრობაშეფარდებული პირები გადაჰყავთ იუსტიციის სამინისტროს წინასწარი პატიმრობის დაწესებულებებში.

2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში, **ნაკ**-მ გამოხატა შეშფოთება სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის გათვალისწინებით არსებულ პრაქტიკასთან დაკავშირებით, რომელიც გულისხმობს პოლიციის მიერ პირის 12 საათით დაკავების უფლებას ბრალის ნაყენებამდე; აღნიშნული კი გულისმობდა, რომ კანონი იძლეოდა პოლიციის მიერ პირის დაკავებას უფლებას 72 საათზე მეტი დროით. 2003 წლის იანვარში, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ არაკონსტიტუციურად ცნო შემოსხენებული ნორმა; შედეგად, სსსკ-ში შევიდა ცვლილებები, რომლებმაც განსაზღვრეს, რომ პირი ითვლება ბრალდებულად პოლიციის მიერ მისი დაკავების მომენტიდან და იგი სარგებლობს აღნიშნული სტატუსისთვის მინიჭებული ყველა უფლებით. თუმცა, მეორე პერიოდული ვიზიტისას დელეგაციამ შენიშნა, რომ პოლიციის ბევრმა თანამშრომელმა არ იცოდა საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების საფუძველზე შემოაღნიშნული ცვლილების შეტანის შესახებ. **ნაკ** რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, მიიღოს ქმედითი ზომები პოლიციის თანამშრომელთა ყველა დონეზე ინფორმირებისა და განათლებისათვის ახალი წესების მოქმედებების შესახებ.

15. 2003 წლის ნოემბერში ვიზიტის დროს, დელეგაციამ კმაყოფილებით შენიშნა პოლიციაში დაკავების პერიოდში სამართლებრივი ხასიათის დარღვევების შემცირება. ეს მნიშვნელოვანი წინსვლაა როგორც პოლიციის მხრიდან არასათანადო მოპყრობის პრევენციის, ისე პოლიციის განყოფილებების საკნებში გატარებული დროის შეზღუდვის თვალსაზრისით, სადაც კვლავ დაკავების არასათანადო პირობებია (იხ. 42-ე და 44-ე პუნქტები). დაკავებულ პირთა უმეტესობამ, რომელთაც ესაუბრენ დელეგაციის წევრები, აღნიშნა, რომ ისინი წარდგენილნი იყვნენ მოსამართლის წინაშე დაკავების მომენტიდან 72 საათის განმავლობაში. თუმცა, აღმოჩნდა, რომ რიგ შემთხვევებში, მოსამართლის მიერ პირებისათვის აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობის შეფარდების შემდეგაც, მათ როგორც წესი, ერთი დღით, კვლავ აბრუნებდნენ პოლიციის განყოფილებების საკნებში. **ნაკ**-ს სურს აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით საქართველოს მთავრობის კომენტარების გაკეთება.

რაც შეეხება აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკას, სადაც ვიზიტი განხორციელდა 2004 წლის მაისში, დელეგაციამ იქ პატიმრობისგან მოისმინა მრავალი განცხადება იმის შესახებ, რომ ისინი ხანგრძლივი დროით იყვნენ დაკავებულნი პოლიციის მიერ. აღნიშნული დადასტურდა თვით დელეგაციის დაკვირვებებით. მაგალითად, შინაგან საქმეთა სამინისტროს ბათუმის დროებითი მოთავსების იზოლატორის ჩანაწერთა ჟურნალში მოიძიებოდა მრავალი ჩანაწერი რამდენიმე კვირიანი (ზოგჯერ თვეზე მეტი ხნით) დაკავების შესახებ. ასევე, შინაგან საქმეთა სამინისტროს ბათუმის ქალაქის სამმართველოშიც მოიძიებნა მტკიცებულებები 2004 წლის განმავლობაში პირთა 2 კვირამდე დაკავების შემთხვევების შესახებ. აღნიშნულთან დაკავშირებით დელეგაციას აცნობეს, რომ შინაგან საქმეთა მინისტრის 1994 წლის 18 მარტის №17 ბრძანების მიხედვით, დაკავებულ პირთა დროებითი მოთავსების იზოლატორში 15 დღემდე ვადით (გამონაკლის შემთხვევებში მეტი დროითაც) გაჩერება შეიძლებოდა გამომძიებლის მოთხოვნის საფუძველზე. შესაბამისად, დელეგაციამ აღნიშნული საკითხი წამოიწია თბილისში შეხვედრების დროს და მას შეატყობინეს, რომ მოცემული წესი გაუქმდა 1999 წელს, სსსკ-ს ძალაში შესვლისთანავე. **ნაკ იმედოვნებს, რომ მიღებულ იქნება ზომები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ საქართველოს მთელს ტერიტორიაზე იყოს დაცული სამართლებრივი შეზღუდვები საპოლიციო დაკავების ხანგრძლივობასთან დაკავშირებით.**

16. აჭარაში ვიზიტისას დელეგაციამ დაადგინა, რომ წინასწარ პატიმრობაში მყოფი ბრალდებული პირები ხშირად გადაყავდათ ბათუმის №3 საპრობილიდან დროებით მოთავსების იზოლატორში საგამოძიებო მოქმედებებისთვის, გამომძიებლების მოთხოვნის საფუძველზე. მონახულებულ დროებითი მოთავსების იზოლატორში აღმოჩნდა მტკიცებულებები იმისა, რომ რომ საპრობილიდან გადმოყვანილ პატიმრებს იქ აჩერებდნენ კვირებისა და თვეების განმავლობაში. პოლიციისა და ციხის თანამშრომლები ვერანაირ უკანონობას ვერ ხედავდნენ აღნიშნულ პრაქტიკაში, რადგან მათი შეხედულებით აღნიშნული პატიმრები ითლებოდნენ “გამომძიებლების პატიმრებად”.

ნპპ-ს სურს ხაზგასმით აღნიშნოს, რომ არასათანადო მოპყრობისა და დაშინების პრევენციის თვალსაზრისიდან გამომდინარე, გაცილებით უმჯობესი იქნებოდა, თუ წინასწარ პატიმრობაში მყოფი პირების დაკითხვა ჩატარდებოდა ციხეში და არა პოლიციის განყოფილებაში. 2004 წლის მაისის ვიზიტის დასასრულს, საქართველოს ხელისუფლებამ დაარწმუნა დელეგაცია, რომ იზიარებდა აღნიშნულ მიდგომას. **ნპპ-ს სურს მიიღოს დასტური, რომ აჭარაში გამოვლენილი გამოძიების ქვეშ მყოფ პატიმართა გადაყვანის პრაქტიკა დასრულებულია.**

2. ნამება და არასათანადო მოპყრობის სხვა ფორმები

17. 2003 წლის ვიზიტის დროს, **ნპპ-მ** კვლავ მოისმინა საჩივრები პოლიციის მიერ არასათანადო მოპყრობის ფაქტების შესახებ. საჩივართა ნაწილი ეხებოდა დაკავების მომენტში გადაჭარბებული ძალის გამოყენებას. თუმცა, მათი უმეტესობა ეხებოდა არასათანადო მოპყრობას პოლიციის თანამშრომელთა მიერ დაკითხვის დროს აღიარებითი ჩვენებისა ან სხვა ინფორმაციის მოპოვების მიზნით. ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ დაკავებულ პირებში გავრცელებული იყო რწმენა იმისა, რომ დანაშაულის არაღიარების შემთხვევაში მათ მიმართ განხორციელდებოდა არასათანადო მოპყრობა ან სხვა ფორმის იძულება. არასათანადო მოპყრობის გავრცელებულ ფორმებს შორის იყო ალიყური, წიხლის დარტყმა, მუშტის დარტყმა, ხელკეტით ცემა; დასახელებული ასევე ჩამოკიდებისა და ელექტროშოკური მოწყობილობების გამოყენების ფაქტებიც. რიგ შემთხვევებში, არასათანადო მოპყრობის ფაქტები, მათი სიმძიმის გამო, უტოლდებოდა ნამებას.

აღნიშნულის საპირისპიროდ, 2004 წლის მაისში აჭარაში ვიზიტის დროს დელეგაციამ შეიტყო პოლიციელთა მხრიდან სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილ პირთა მიმართ ფიზიკური სახის არასათანადო მოპყრობის მხოლოდ რამდენიმე სავარაუდო შემთხვევის შესახებ. შემთხვევები უმეტესად ეხებოდა დაკითხვისას ალიყურს, მუშტისა და წიხლის დარტყმას.

2003 წლის ნოემბრისა და 2004 წლის მაისის ვიზიტების დროს დელეგაციას არ მიუღია შეტყობინებები დროებითი მოთავსების იზოლატორებში საზედამხედველო სამსახურის მიერ ჩადენილი სავარაუდო არასათანადო მოპყრობის შესახებ.

18. რამდენიმე შემთხვევაში, დელეგაციამ შეაგროვა განცხადებული არასათანადო მოპყრობის ფაქტების დამადასტურებელი სამედიცინო მტკიცებულებები. მაგალითის სახით, შეგვიძლია მოვიყვანოთ შემდეგი:

– პირმა, რომელსაც დელეგაცია გაესაუბრა თბილისის №5 საპრობილეში, განაცხადა, რომ თვენახევრით ადრე იგი ძალის გამოყენებით მიიყვანეს გურჯაანის პოლიციის განყოფილებაში, სადაც პოლიციელთა ჯგუფმა მას დაადო ხელბორკილები, დააყენა ე.წ. “თუთიყუმის” პოზაში და რამდენჯერმე სცემა მუშტებითა და ხელკეტებით სხეულის სხვადასხვა ნაწილზე. მან ასევე განაცხადა, რომ პოლიციელმა ყურზე დაუმაგრა ელექტროსადენები და უტარებდა ელექტრულ მუხტს შავი ყუთის მსგავსი მოწყობილობის საშუალებით. დელეგაციამ დაადგინა, რომ №5 საპრობილეში მიყვანისთანავე, აღნიშნულმა პირმა გაიარა სამედიცინო შემოწმება ექიმის მიერ, რომელმაც შემდეგნაირად აღწერა მასზე ხილული დაზიანებები: “გამხმარი იარები მარჯვენა ხელსა და ორივე მარჯაზე; ვარდისფერი ნაკაცრები ორვე ყურს უკან; წითელი ჰემატომები ზურგსა და ორივე ბეჭზე”. ერთი კვირის შემდეგ აღნიშნული პირი, მისი ადვოკატის თანდასწრებით, რომელმაც გააფორმა საჩივარი, განმეორებით შეამოწმა სასამართლო სამედიცინო ექიმმა. დელეგაციის წევრი სამედიცინო ექსპერტის მიერ შემოწმებისას პირს აღნიშნებოდა შემდეგი დაზიანებები: დაზიანებების ყავისფერი ნაიარევი, ორი მათგანი მრგვალი ფორმის, 1 სმ დიამეტრის, მარჯვენა იდაყვის უკანა მხარეს და ერთი წვრილი ნაიარევი 4სმ/8 მმ-ზე ზომის მარცხენა მაჯის უკანა მხარეს;

– მეორე პირმა, რომელსაც ასევე ესაუბრნენ დელეგაციის წარმომადგენლები თბილისის №5 საპრობილეში, განაცხადა, რომ ერთი კვირით ადრე, გორის რაიონში მისი დაკავების შემდეგ, იგი წაიყვანეს პოლიციის განყოფილებაში, სადაც ე.წ. “თუთიყუმის” პოზაში მდგარს განმეორებით სცემდნენ მუშტებით, წიხლებითა და ხელკეტებით სხეულის სხვადასხვა ნაწილებზე. აღნიშნული პირის თბილისის №5 საპრობილეში მიღების ჩანაწერები ცხადყოფს, რომ ექიმის მიერ შემოწმე-

ბისას, პირს აღენიშნებოდა შემდეგი დაზიანებები: “წრიული ჰემატომა მარჯვენა თვალის გარშემო; ნაკჭდევეები ცხვირის არეში; ექსკორიაციები მარცხენა ფეხის უკანა მხარეს; ლურჯი ფერის რამდენიმე ჰემატომა ზურგზე; პირი აცხადებს, რომ მან დაზიანებები მიიღო ქურთას პოლიციის განყოფილებაში”. დელეგაციის წევრი ექიმის მიერ შემოწმებისას პირს აღენიშნებოდა: მარჯვენა თვალის გარშემო შინდისფერი წრიული ჰემატომა; ქრილობის ვარდისფერი შრამი ცხვირის მიდამოში; 3მმ-დან 1.5 სმ-მდე დიამეტრის შვიდი გამხმარი იარა მარცხენა ფეხის წინა მხარეს; წითელი ფერის, 1 სმ-დან 4 სმ-მდე ზომის ხუთი ზურგზე გაფანტული ჰემატომა, ხელით გასინჯვისას გულმკერდის მთელს არეში დიფუზური ტკივილი;

– პირმა, რომელსაც დელეგაცია შეხვდა შინაგან საქმეთა სამინისტროს ბათუმის დროებითი მოთავსების იზოლატორში, განაცხადა, რომ ხუთი დღით ადრე იგი დააკავეს და მიიყვანეს ქედის პოლიციის განყოფილებაში. ორი დღის განმავლობაში, რა დროითაც იქ იმყოფებოდა, პოლიციელი აღნიშნულ პირს სახეში ურტყამდა და ნიხლს აჭერდა. დელეგაციის წევრი ექიმის მიერ შემოწმების შედეგად პირს აღმოაჩნდა შემდეგი დაზიანებები: ნორივე თვალის გარშემო იისფერი წრიული ჰემატომა, შუბლის არეში 2.5 სმ დიამეტრის, მრგვალი ფორმის ნაკჭდევის კვალი.

19. თბილისის №5 საპრობილემო ახლადმიღებული პატიმრების სამედიცინო ჟურნალის შემოწმებისას, დელეგაციამ შენიშნა, რომ 2003 წლის პირველ ცხრა თვეში დაწესებულებაში მიღებულ 492 პატიმარს აღენიშნებოდა დაზიანებები. მათგან 4-5% აცხადებდა, რომ დაზიანებები მიაყენეს სამართალდამცავი ორგანოს თანამშრომლებმა. თუმცა, ციხის ექიმებს მიაჩნიათ, რომ აღნიშნული მაჩვენებელი აღწევს 20%-ს, რადგან ბევრი პატიმარი შიშის გამო უარს აცხადებს დაზიანების წარმომავლობის შესახებ მითითებაზე (მით უმეტეს, რომ რიგ სამედიცინო შემოწმებებს ესწრებიან პოლიციის თანამშრომლები). 2003 წლის პირველ ცხრა თვეში, დაახლოებით 45-50-მა პატიმარმა იჩივლა პოლიციის მხრიდან არასათანადო მოპყრობის ფაქტებზე.

20. საქართველოში 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში **ნპკ**-მ დაასკვნა, რომ სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილი პირები იდგნენ პოლიციის მხრიდან არასათანადო მოპყრობის მნიშვნელოვანი საფრთხის წინაშე, ზოგიერთ შემთხვევაში კი ადგილი ჰქონდა არასათანადო მოპყრობის/წამების მძიმე ფორმებს. მეორე პერიოდული ვიზიტის შემდეგ, კომიტეტი კვლავ იმავე შეფასებას აძლევს შექმნილ ვითარებას.

2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში, **ნპკ**-მ ჩამოაყალიბა რამდენიმე რეკომენდაცია წამებისა და არასათანადო მოპყრობის წინააღმდეგ ბრძოლისათვის. დელეგაციამ, რომელიც საქართველოში იმყოფებოდა მეორე პერიოდული ვიზიტისას, კმაყოფილებით აღნიშნა 2001 წლის შემდგომ ამ კუთხით გადადგმული პოზიტიური ნაბიჯების შესახებ. პოზიტიური შეფასებები ეხებოდა პოლიციის განყოფილებებიდან პატიმრობის დაწესებულებებში ბრალდებულთა მიყვანისას დაზიანებების გამოვლენისა და აღრიცხვის მეთოდების გაუმჯობესებას, პოლიციის განყოფილებებში პირების დაკავების ხანგრძლივობათან დაკავშირებით სამართლებრივი სახის დარღვევების რაოდენობის შემცირებას, თავისუფლების აღკვეთის ადილებში გამჭვირვალობის ხარისხის გაზრდას სხვადასხვა დამოუკიდებელი ორგანოების მონიტორინგის შედეგად, გენერალურ პროკურატურაში ადამიანის უფლებათა დეპარტამენტის შექმნასა და, ასევე, 2003 წლის სექტემბერში წამების წინააღმდეგ ბრძოლის ეროვნული გეგმის მიღებას.

მიუხედავად ზემოაღნიშნულისა, პოლიციის მიერ ჩადენილი არასათანადო მოპყრობის ფაქტების არსებობა კვლავ დაადასტურა რამდენიმე მაღალი რანგის პირმა, რომელსაც დელეგაცია შეხვდა. დელეგაციას მიაჩნია, რომ უფრო მეტი შეიძლება გაკეთდეს სხვადასხვა სამინისტროებსა და შესაბამის უწყებებს შორის კოორდინაციის გაუმჯობესების კუთხით. ამ მხრივ, წამების წინააღმდეგ ბრძოლის ეროვნულ სამოქმედო გეგმას გააჩნია ყველა შესაბამისი უწყებების ძალისხმევის გაერთიანების პოტენციალი.

21. დელეგაციამ აღნიშნა, რომ მიუხედავად იმისა, რომ სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომლებს სხვადასხვა დონეზე უკვე ესმით იმ გზავნილის მნიშვნელობის შესახებ, რომ დაკავებულ პირთა მიმართ არასათანადო მოპყრობა დაუშვებელია, ვითარება კვლავ შერეულია. ზოგიერთ მონახულეულ პოლიციის განყოფილებაში, მაღალი თანამდებობის პირები იზიარებდნენ დელეგაციის წუხილს პოლიციის მხრიდან არასათანადო მოპყრობასთან დაკავშირებით და იღებდნენ ზომებს მისი აღკვეთისათვის, კერძოდ, კონტროლის გამკაცრების გზით. ამავე დროს, დელეგაციამ მონახულა ისეთი დაწესებულებები, სადაც პრობლემების არსებობის აღიარებაც კი არ სურდათ. ცხადია, კიდევ ბევრი უნდა გაკეთდეს ადგილობრივ დონეზე პასუხისმგებლობის გაზრდისა და ანგარიშვალდებულების გაუმჯობესებისათვის.

აღნიშნული მიმართულების ზომების მიღებას ცდილობს შინაგან საქმეთა სამინისტროს გენერალური ინსპექცია. 2002 წლის იანვრში შექმნის შემდეგ, გენერალური ინსპექცია პასუხისმგებელია პოლიციელთა მხრიდან მართლპრევენციის ქმედებების (კორუფციის ჩათვლით) შესახებ საჩივრე-

ბის შესწავლაზე, დისციპლინური სამართალწარმოების დაწყებასა და პროკურატურისათვის შესაბამის საქმეების გადაცემაზე, სისხლის სამართალწარმოების დაწყების მიზნით. დელეგაციას აცნობეს, რომ 2003 წელს, ათი თვის განმავლობაში 20 პოლიციის თანამშრომელი გათავისუფლდა და 19 დაქვეითდა წამების, არასათანადო ან ღირსების შემლახველი მოპყრობის ფაქტების საფუძველზე. გარდა ამისა, ინსპექციის საქმიანობის დაწყებიდან, გენერალურ პროკურატურაში გადაცემული 39 საქმიდან 27-ზე დაიწყო სამართალწარმოება და დანარჩენზე კი ჯერ კიდევ მიმდინარეობს გამოძიება. ამავე დროს, გენერალურმა პროკურატურამ განსხვავებული ინფორმაცია წარადგინა პოლიციის თანამშრომელთა წინააღმდეგ სისხლის სამართლებრივი საქმეების რაოდენობასა და დაწესებული სანქციების შესახებ.

მოწოდებულ ინფორმაციაში თანხვედრის არარსებობის გამო, რთულია ვითარების ნათელი სურათის აღქმა. **კომიტეტი სთხოვს საქართველოს ხელისუფლებას, წარადგინოს შემდეგი ინფორმაცია 2003-2004 წლებთან მიმართებაში:**

– არასათანადო მოპყრობის ჩადენასთან დაკავშირებით, პოლიციის თანამშრომელთა წინააღმდეგ არსებული საჩივრების რაოდენობა;

– აღნიშნული საჩივრების საფუძველზე დაწყებული სისხლისსამართლებრივი და დისციპლინური წარმოების საქმეების რაოდენობა;

– სისხლისსამართლებრივი და დისციპლინური სანქციების შესახებ ანგარიში.

გარდა ამისა, **ნპკ ურჩევს საქართველოს ხელისუფლებას, მთელი ქვეყნის მასშტაბით შემოიღოს უნიფიცირებული ერთიანი სისტემა პოლიციის თანამშრომელთა წინააღმდეგ საჩივრების, დისციპლინური სანქციებისა და სისხლისსამართლებრივი წარმოების/სანქციების შესახებ სტატისტიკური მონაცემების შეგროვებისათვის.**

22. 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიში შეიცავდა რეკომენდაციებს პოლიციის თანამშრომელთა დასაქმებასა და პროფესიულ ტრენინგებთან დაკავშირებით (იხ. 25-ე პუნქტი, CPT/Inf (2002) 14). ტრენინგების საკითხი ასახულია წამების წინააღმდეგ ბრძოლის ზემოხსენებულ სამოქმედო გეგმაში. აღნიშნულთან დაკავშირებით **ნპკ** მიიჩნევს, რომ სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომელთათვის ადამიანის უფლებების თემაზე ცალკეული კურსების ჩატარების ნაცვლად, გაცილებით უფრო ეფექტიანი იქნებოდა ადამიანის უფლებათა კონცეფციების ინტეგრირება კონკრეტულ პროფესიულ ტრენინგებში, განსაკუთრებით მაღალი რისკის მქონე სიტუაციებთან გამკავებისათვის, მაგალითად როგორცაა ეჭვმიტანილის დაკავება ან დაკითხვა. გარდა ამისა, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ადამიანთა შორის კომუნიკაციის უნარ-ჩვევების (დაკავებულ პირთან კომუნიკაცია) განვითარების ტრენინგებს.

ასევე მნიშვნელოვანია გამოძიებლებისა და პოლიციის ოპერატიული თანამშრომლებისათვის ტრენინგების ჩატარება დაკითხვისა და გამოძიების თანამედროვე ტექნიკის თემაზე, რათა შემცირდეს არაეთიკური და არაკანონიერი პრაქტიკის გამოყენება, არასათანადო მოპყრობის ჩათვლით. მსგავსი ტრენინგის დროს, ცალსახად უნდა გაეხვას ხაზი იმას, რომ სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილი პირის დაკითხვის კონკრეტული მიზანია სწორი და უტყუარი ინფორმაციის მოპოვება, რათა გამოსაძიებელ საქმესთან დაკავშირებით დადგინდეს ჭეშმარიტება და არა იმ პირისგან აღიარებითი ჩვენების მოპოვება, რომელსაც დამნაშავედ მიიჩნევს გამოძიებელი. აღნიშნულ კონტექსტში შეგიძლიათ იხილოთ 37-ე პუნქტში ჩამოყალიბებული რეკომენდაცია პოლიციელთა მიერ დაკითხვის წარმოების ეთიკის კოდექსის შემუშავების შესახებ.

ნპკ რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, ზემოაღნიშნული შენიშვნების გათვალისწინებით შეიმუშავოს პოლიციის თანამშრომელთათვის ტრენინგების პროგრამა.

გარდა ამისა, **ნპკ** მიიჩნევს, რომ პოლიციის თანამშრომელთა ტრენინგებთან ერთად, სასარგებლო იქნება პოლიციის ეთიკის კოდექსის შემუშავება. აღნიშნულთან დაკავშირებით საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა გაითვალისწინოს პოლიციის ეთიკის ევროპულ კოდექსში ასახული ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის მიერ დადგენილი პრინციპები და სტანდარტები¹⁵.

23. წამების წინააღმდეგ სამოქმედო გეგმა ითვალისწინებს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში ცვლილებების შეტანას, რომელთა მიხედვით ბრალდებულ პირს, გამოძიების ნებისმიერ ეტაპზე ექნება უფლება, პირდაპირ მიმართოს მოსამართლეს არასათანადო მოპყრობასთან დაკავშირებით. როგორც აღნიშნულია 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში, სასამართლო ორგანოების მიერ არასათანადო მოპყრობის შესახებ მათ წინაშე წარდგენილი საჩივრების გულმოდინე შესწავლასა და, საჭიროების შემთხვევაში, შესაბამისი სასჯელის დადგენას, მნიშვნელოვანი შემაკავებელი ეფექტი ექნება.

აღნიშნულთან დაკავშირებით, მეორე პერიოდული ვიზიტის დროს, დელეგაციამ კმაყოფილებით აღნიშნა, რომ რამდენიმე გამონაკლისი შემთხვევის გარდა (უმეტესად აჭარის ტერიტორიაზე), დაკავებულებს ფიზიკურად წარადგენდნენ მოსამართლის წინაშე, რათა ამ უკანასკ-

15 იხ. ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია № Rec(2001)10.

ნელს მიელო გადაწყვეტილება აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობის შეფარდების შესახებ. თუმცა, მოსამართლეები ამკარად არ აქცევდნენ ყურადღებას დაკავებულ პირთა საჩივრებს არასათადო მოპყრობის შესახებ და არანაირ ზომებს არ იღებდნენ აღნიშნულ საჩივრებზე შემგომი რეაგირებისათვის.

შესაბამისად, **ნპკ** კვლავ იმეორებს თავის რეკომენდაციას, რომ როდესაც პოლიციის განყოფილებაში დაკავების დასასრულს მოსამართლის წინაშე წარდგენისას, სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილი პირი განაცხადებს პოლიციის თნამშრომელთა მხრიდან მის მიმართ განხორციელებული არასათანადო მოპყრობის შესახებ, მოსამართლემ წერილობით უნდა დააფიქსიროს საჩივარი, დაუყოვნებლივ გასცეს მითითება სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის ჩატარების შესახებ და მიიღოს ყველა საჭირო ზომა, რათა უზრუნველყოფილ იქნას ფაქტის სათანადოდ შესწავლა და გამოძიება. აღნიშნული მიდგომა გამოყენებულ უნდა იქნეს მიუხედავად იმისა, აღენიშნება თუ არა პირს ხილული დაზიანებები. გარდა ამისა, არასათანადო მოპყრობის შესახებ ნათლად გამოსატყუი საჩივრის არარსებობის ჩემთხვევაშიც, მოსამართლემ უნდა მოითხოვოს სასამართლო-სამედიცინო შემოწმება, თუ არსებობს საფუძვლიანი ვარაუდი იმისა, რომ მის წინაშე წარდგენილი პირი შესაძლოა ყოფილიყო არასათადო მოპყრობის მსხვერპლი.

24. განსაკუთრებულად უნდა აღინიშნოს იუსტიციის სამინისტროს მიერ გადადგმული ნაბიჯები პოლიციის განყოფილებებიდან წინასწარი პატიმრობის დაწესებულებებში გადაყვანილ პირთა დაზიანებების გამოვლენისა და აღრიცხვის წესის გაუმჯობესებისათვის. შედეგად, ყველს პატიმრის სახელი და გვარი, რომელთაც დაწესებულებაში მიღებისთანავე აღენიშნებოდათ დაზიანებები, იგზავნება იუსტიციის სამინისტროში. დელეგაციას შეატყობინეს, რომ 2002 წლის იანვარსა და 2003 წლის ნოემბრის შუალედში, დაახლოებით 800 ასეთი შემთხვევა იყო დაფიქსირებული სამინისტროს მიერ; აქედან, 680 შემთხვევა იყო აღრიცხული თბილისის №5 საპყრობილეში. დაახლოებით 200 საქმე შესწავლისათვის გადაეცა გენერალურ პროკურატურას, დანარჩენ საქმეებს კი შეისწავლიდა რაიონული პროკურატურის შესაბამისი საგამოძიებო სამსახურები.

გარდა ამისა, თბილისის №5 საპყრობილეში დელეგაციის ვიზიტისას გაირკვა, რომ სამედიცინო შემოწმების გავლის გარდა, პირების გამოკითხვას, რომელთაც მიღებისთანავე აღენიშნებოდათ დაზიანებები, პოლიციის თანამშრომელთა დაუსწრებლად აწარმოებდა დაწესებულების დირექტორი ან მის მიერ დანიშნული სხვა თანამშრომელი. აღნიშნული პროცედურის შედეგად, რომელიც შემოღებულ იქნა 2003 წლის დასაწყისში, გამოვლინდა და პროკურატურას გადაეცა პოლიციელთა მხრიდან სავარაუდო ძალადობის 330 შემთხვევა.

ნპკ მიესალმება ზემოხსენებულ მიდგომას.

25. მეორე პერიოდული ვიზიტის დროს, **ნპკ**-ს დელეგაციამ ინტერესით შენიშნა თბილისის №5 საპყრობილეში, როგორც წესი ორ კვირაში ერთხელ, სასამართლო სამედიცინო ექიმის ვიზიტის პრაქტიკა. ექიმი შეისწავლიდა სამედიცინო ჩანაწერთა ჟურნალს და ამონებდა იმ პატიმართა ნაწილს, რომელთაც მიღებისთანავე აღენიშნებოდათ დაზიანებები (იხ. აგრეთვე 114-ე პუნქტი). აღნიშნული პრაქტიკის სწორი და სისტემატური გამოყენებას აქვს დიდი პოტენციალი, შეიტანოს წვლილი პოლიციელთა მხრიდან ჩადენილი არასათანადო მოპყრობის პრევენციაში. **ნპკ**-ს სურს საქართველოს ხელისუფლებისგან მიიღოს აღნიშნული ინიციატივის შედეგების შეფასება.

3. დაცვის გარანტიები დაკავებულ პირებთა მიმართ არასათანადო მოპყრობის წინააღმდეგ

ა. შესავალი

26. უნდა აღინიშნოს, რომ **ნპკ** განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს პოლიციის მიერ დაკავებულ პირთა სამ ძირითად უფლებას:

– პირის უფლება, დაკავების შესახებ შეატყობინოს ახლო ნათესავს ან მის მიერ არჩეულ მესამე პირს;

– ადვოკატის ხელმისაწვდომობის უფლება;

– ექიმის ხელმისაწვდომობის უფლება.

ნპკ მიიჩნევს, რომ ეს სამი უფლება დაკავებულ პირთა არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის ფუნდამენტური გარანტია, რომელიც უზრუნველყოფილი უნდა იყოს თავისუფლების აღკვეთის საწყისსავე მომენტიდან (ანუ, იმ მომენტიდან, როდესაც პირი ვალდებულია დარჩეს პოლიციის ზედამხედველობის ქვეშ). აღნიშნული უფლებებით სარგებლობა უნდა შეეძლოთ არა მხოლოდ სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილ პირებს, არამედ ყველა სხვა კატეგორიის თავისუფლებააღკვეთილ პირს (მაგ, ადმინისტრაციულ პატიმრობაში მყოფებს, ან უცხოელთა შესახებ კანონმდებლობის საფუძველზე დაკავებულ პირებს, და ა.შ.).

ასევე მნიშვნელოვანია, რომ დაკავებულ პირს დაუყოვნებლივ და მისთვის გასაგებ ენაზე განემ-

არტოს მისი ყველა უფლების შესახებ, ზემოხსენებული უფლებების ჩათვლით.

27. 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში, **ნპკ**-მ ჩამოაყალიბა რიგი რეკომენდაციებისა და შენიშვნებისა ზემოხსენებულ დაცვის გარანტიებთან დაკავშირებით. დელეგაციამ, რომელიც მეორე პერიოდული ვიზიტის დროს იმყოფებოდა საქართველოში, აღნიშნა, რომ ვიზიტებს შორის შუალედში შეინიშნებოდა გარკვეული წინსვლა, კერძოდ, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში ცვლილებების შეტანის კუთხით. თუმცა, ვიზიტის დროს დროს მოპოვებული ინფორმაცია ცხადყოფს, რომ პრაქტიკის თვალსაზრისით ჯერ კიდევ ბევრია გასაკეთებელი.

ბ. შეტყობინება დაკავების/თავისუფლების აღკვეთის შესახებ

28. დელეგაციას მიაწოდეს ინფორმაცია, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს 2003 წლის იანვრის ზემოაღნიშნული გადაწყვეტილების (იხ. 14-ე პუნქტი) საფუძველზე სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში შეტანილი ცვლილებების თანახმად, დღესდღეობით, თავისუფლების აღკვეთის შესახებ შეტყობინების უფლება გამოიყენება პოლიციის მიერ დაკავების მომენტიდანვე.

დაკავებულ პირთა უმრავლესობამ, რომელთაც დელეგაციის წარმომადგენლები ესაუბრენ 2003 წლის ნოემბერსა და 2004 წლის მაისში, აღნიშნა, რომ მათ დაკავების მომენტიდანვე დაუყოვნებლივ მისცეს აღნიშნული ფაქტის შესახებ ოჯახის წევრებისათვის შეტყობინების საშუალება. თუმცა, პირთა ნაწილმა (არასრულწლოვნების ჩათვლით) განაცხადა, რომ მათ სათანადოდ არ განემარტათ აღნიშნული უფლების შესახებ და მათი ოჯახის წევრებმა და ნათესავებმა აღნიშნული ფაქტის შესახებ გაიგეს რამდენიმე დღის დაგვიანებით. მეტიც, რამდენიმე პირი ამტკიცებდა, რომ მათ უარი ეთქვათ მათი დაკავების შესახებ ოჯახისათვის შეტყობინების უფლებით სარგებლობაზე მანამ, სანამ სასამართლომ არ მიიღო გადაწყვეტილება მათთვის აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობის შეფარდების შესახებ ან, სანამ აღნიშნული პირები არ გადაიყვანეს პატრობის დაწესებულებაში.

29. ზემოხსენებულის თანახმად, **ნპკ რეკომენდაციით მიმართავს საქართველოს ხელისუფლებას, მიიღოს ყველა საჭირო ზომა, რათა პრაქტიკაში ეფექტიანად იყოს უზრუნველყოფილი დაკავებულ პირთა უფლება, დაკავების შესახებ შეატყობინონ ახლო ნათესავს ან მათ მიერ არჩეულ მესამე პირებს თავისუფლების აღკვეთის საწყისი მომენტიდანვე (ანუ, იმ მომენტიდან, როდესაც პირი ვალდებულია დარჩეს პოლიციის ზედამხედველობის ქვეშ).**

გარდა ამისა, ნპკ-ს რეკომენდაციაა, წერილობით აღირიცხოს ზემოაღნიშნული უფლებით სარგებლობის შემთხვევები.

გ. ადვოკატის ხელმისაწვდომობა

30. 2003 წლის ნოემბრის ვიზიტის დასაწყისში დელეგაციას მიაწოდეს ინფორმაცია, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს 2003 წლის იანვრის გადაწყვეტილებისა და საფუძველზე სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში შეტანილი ცვლილებების თანახმად, თავისუფლება აღკვეთილ პირის აქვს უფლება ადვოკატზე პოლიციის მიერ დაკავების მომენტიდანვე (ანუ, იმ მომენტიდან, როდესაც პირი ვალდებულია დარჩეს პოლიციის ზედამხედველობის ქვეშ). გარდა ამისა, მოიხსნა შეზღუდვები დაკავებული პირისა და მისი ადვოკატის შეხვედრის ხანგრძლივობაზე.

მიუხედავად აღნიშნული პოზიტიური საკანონმდებლო ცვლილებებისა, მეორე პერიოდული ვიზიტის დროს დელეგაციამ გამოავლინა, რომ პრაქტიკაში ჯერ კიდევ არსებობდა პრობლემები.

31. დელეგაციის მიერ მონახულებულ დაწესებულებებში, პოლიციის თანამშრომლები სხვადასხვანაირად განმარტავდნენ ადვოკატის ხელმისაწვდომობის ნორმას. ზოგიერთ მათგანს მიაჩნდა, რომ პირის უფლება ადვოკატზე უზრუნველყოფილი უნდა ყოფილიყო დაკავების საწყისი მომენტიდან და გამოყენებული უნდა ყოფილიყო მაშინაც, როდესაც პირს მოეთხოვებოდა პოლიციის განყოფილებაში მისვლა მონმის სახით. სხვების აზრით კი, ადვოკატზე უფლებით სარგებლობა პირს შეეძლო მას შემდეგ, რაც წარდგებოდა გამომძიებლის წინაშე და სწორედ გამომძიებლის ვალდებულება იყო, პირისთვის ეცნობებინა მისი უფლებების შესახებ. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ 2003 წლის ნოემბერს მონახულებულ ზოგიერთ პოლიციის განყოფილებაში პოლიციის თანამშრომლები აგრძელებდნენ დაკავების პროტოკოლის ძველი ფორმების გამოყენებას, რაც შედეგად იყო სსსკ-ს იმ დროისთვის უკვე გაუქმებული ნორმების საფუძველზე.

ზოგიერთი პირი, რომელთაც დელეგაციის წევრები ესაუბრენ, აცხადებდნენ, რომ მათ დაკავებისას მოითხოვეს ადვოკატთან კონსულტაცია, რაზეც მათ უარი განეცხადათ სხვადასხვა მიზეზით (“არ გჭირდება ადვოკატი”, “გეყოლება ადვოკატი იმ შემთხვევაში, თუ ხელს მოაწერ ალიარებით ჩვენებას”, “გეყოლება ადვოკატი, როდესაც წარსდგები სასამართლოში”). აღსანიშნავია, რომ დელეგაციამ მსგავსი ფაქტები მოისმინა არასრულწლოვანი პატიმრებისგანაც (რომელთა მიმართაც სსსკ ითვალისწინებს ადვოკატის სავალდებულო ყოლას).

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, **ნპკ რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, მიიღოს ყველა საჭირო ზომა იმისათვის, რომ პრაქტიკაში ეფექტიანად იყოს უზრუნველყოფილი დაკავებულ პირთა უფლება ადვოკატზე, პირების თავისუფლების აღკვეთის საწყისი მომენტიდანვე. გარდა ამისა, ნპკ-ს რეკომენდაციაა, წერილობით აღირიცხოს ზემოაღნიშნული უფლებით სარგებლობის შემთხვევები.**

32. რაც შეეხება სახაზინო ადვოკატით სარგებლობას, ამჟამინდელი სისტემა, რომლის მიხედვით ასეთი ადვოკატის შერჩევა შესაძლებელია “ადვოკატთა კოლეგიის” მიერ შედგენილი სიიდან, უზრუნველყოფს მის დამოუკიდებლობას პოლიციისგან. მიუხედავად ამისა, 2001 წლის მსგავსად დელეგაცია შეხვდა დაკავებულ პირთა გარკვეულ რაოდენობას, რომელნიც სარგებლობდნენ სახაზინო ადვოკატის მომსახურებით, მაგრამ უკმაყოფილნი იყვნენ განეული მომსახურების ხარისხით. გარდა ამისა, რამდენიმე პირმა განაცხადა, რომ პოლიციამ მათ არასწორი ინფორმაცია მიანოდა უფასო იურიდიულ დახმარებასთან დაკავშირებით.

დელეგაციას ასევე შეატყობინეს, რომ აღნიშნული კუთხით ერთ-ერთ პრობლემას წარმოადგენდა ის, რომ ნათლად არ იყო განსაზღვრული თუ ვის შეეძლო ადვოკატის ფუნქციების შესრულება. იმედი, საადვოკატო საქმიანობის შესახებ ახალი კანონპროექტი ნათლად განმარტავს აღნიშნულ საკითხს.

ნპკ მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, გადადგას შესაბამისი ნაბიჯები დაკავებულ პირთათვის იურიდიული დახმარების სისტემის პრაქტიკაში სრულად და ეფექტიანად ამოქმედების უზრუნველსაყოფად.

დ. ექიმის ხელმისაწვდომობა

33. საკონსტიტუციო სასამართლოს ზემოხსენებული გადაწყვეტილების შედეგად, უფლება ექიმის ხელმისაწვდომობაზე უზრუნველყოფილი უნდა იყოს პოლიციის მიერ პირის თავისუფლების აღკვეთის საწყისი მომენტიდანვე. ვიზიტის დროს, დელეგაციამ დაადგინა, რომ დროებითი მოთავსების იზოლაციორების შემთხვევაში, ექიმის ხელმისაწვდომობა არ წარმოადგენდა პრობლემას. დროებითი მოთავსების იზოლაციორებში დასაქმებული ექიმები დაკავებული პირების ან პოლიციის მოთხოვნის საფუძველზე ატარებდნენ დაკავებულთა სამედიცინო შემოწმებას. მონახულებულ დანესებულებებში სამედიცინო შემოწმებების წარმოების შესახებ ცალკე არსებობდა ჩანაწერთა ჟურნალი (ჩვეულებრივ, საკმაოდ დეტალური). რაც შეეხება პოლიციის რაიონულ განყოფილებებს, პოლიციის თანამშრომლებს შეეძლოთ, საჭიროების შემთხვევაში, სამოქალაქო სასწრაფო სამედიცინო დახმარების გამოძახება.

რაც შეეხება დაკავებული პირის შემოწმებას მისი სურვლისამებრ დასახელებული ექიმის მიერ, დელეგაციას აუწყეს, რომ პრინციპში ეს შესაძლებელი იყო თუ პირი მზად იქნებოდა თავად დაეფარა სამედიცინო მომსახურების ხარჯები.

თუმცა, 2001 წლის ვიზიტის მსგავსად, დელეგაცია შეხვდა დაკავებულ პირებს, რომელთაც განაცხადეს, რომ მათი მოთხოვნის მიუხედავად, უარი ეთქვათ ექიმის მიერ მონახულებაზე.

34. 2003 წლის ნოემბრის ვიზიტის დროს, დელეგაციამ შეიტყო, რომ წამების წინააღმდეგ ბრძოლის სამოქმედო გეგმის თანახმად, გათვალისწინებული იყო საკანონმდებლო ცვლილებები, რომელთა მიხედვით უნდა შემოღებულიყო ექვმიტანილთა სისტემატური სამედიცინო შემოწმება პოლიციის მიერ მათი დაკავებიდან 24 საათის განმავლობაში. ეს საკმაოდ საინტერესო ინიციატივაა; თუმცა, საკმაოდ დიდი სიფრთხილეა საჭირო აღნიშნული ნორმის პრაქტიკული განხორციელებისას. იმისათვის, რომ სავალდებულო სამედიცინო შემოწმების სისტემამ იმუშაოს, როგორც არასათანადო მოპყრობის წინააღმდეგ დაცვის გარანტიამ, საჭიროა კონკრეტული პირობების დაცვა: ექიმი, რომელიც ჩაატარებს სამედიცინო შემოწმებას, უნდა იყოს ოფიციალურად და დე ფაქტო დამოუკიდებელი, გავლილი უნდა ჰქონდეს სპეციალიზირებული მომზადება და აღჭურვილი იყოს საკმაოდ ფართო უფლებამოსილებით. თუ აღნიშნული პირობები არ იქნება გათვალისწინებული, სამედიცინო შემოწმებების ასეთმა სისტემამ შესაძლოა პირიქით უკუეფექტი გამოიწვიოს და უფრო მეტად გაართულოს წამებასა და არასათანადო მოპყრობასთან ბრძოლა.

გარდა ექვმიტანილთა ზემოხსენებული სისტემური სამედიცინო შემოწმებისა მათი დაკავებიდან 24 საათის განმავლობაში, დაკავებულ პირებს უნდა ჰქონდეთ ექიმის მომსახურებაზე წვდომა დაკავების მთელი პერიოდის განმავლობაში. **ნპკ რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, მიიღოს ყველა საჭირო ზომა იმისათვის, რომ პრაქტიკაში ეფექტიანად იყოს უზრუნველყოფილი დაკავებულ პირთა უფლება ექიმის ხელმისაწვდომობაზე, პირების თავისუფლების აღკვეთის საწყისი მომენტიდანვე. ასევე, ნპკ-ს რეკომენდაციაა, რომ ექიმის ხელმისაწვდომობასთან დაკავშირებული საკანონმდებლო ცვლილებების შემუშავებისას, გათვალისწინებულ იქნეს შემდეგი საკითხები:**

– ნებისმიერ სახის სამედიცინო შემონმება უნდა ჩატარდეს პოლიციის თანამშრომელთა მიერ მიყურადებისა და, თუ ექიმი სხვაგვარად არ მოითოვს კონკრეტულ სიტუაციაში, თვალთახედვის არის მიღმა;

– თითოეული შემონმების შედეგი, ასევე დაკავებული პირის მიერ გაკეთებული ნებისმიერი შესაბამისი განცხადება და ექიმის დაკვნა, ოფიციალურად უნდა იქნეს აღრიცხული ექიმის მიერ და ხელმისაწვდომი უნდა იყოს დაკავებულისა და მისი ადვოკატისათვის;

– დაცული უნდა იყოს სამედიცინო მონაცემთა კონფიდენციალურობა.

ე. ინფორმაცია უფლებების შესახებ

35. გაურკვეველი რჩება ვითარება მათი უფლებების შესახებ დაკავებულ პირთა ინფორმირებასთან დაკავშირებით.

2003 წლის ნოემბრისა და 2004 წლის მაისის ვიზიტების დროს მონახულებულ პოლიციის განყოფილებათა უმეტესობაში დელეგაციამ შენიშნა სპეციალური ფორმების არსებობა (ქართულ ენაზე), სადაც ჩამოყალიბებული იყო სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილ პირთა უფლებები. თუმცა, ზოგიერთ დანესებულებებში არსებული ფორმები ასახავდნენ საკონსტიტუციო სასამართლოს 2003 წლის გადაწყვეტილების საფუძველზე (რომელიც ეხებოდა დაკავებულის ეჭვმიტანილად ოფიციალურად ცნობამდე 12-საათიან პერიოდს) სსკ-ში შეტანილ ცვლილებებამდე არსებულ სამართლებრივ მდგომარეობას. სხვა დანესებულებებში (განსაკუთრებით 2004 წელს აჭარაში მონახულებულ დანესებულებებში) ფორმებში უკვე ასახული იყო შემოსენებულ ცვლილებები. ფორმებში ნახსენები იყო ადვოკატის თანდასწრებით ჩვენების მიცემის უფლება, ექიმის მონახულების მოთხოვნის უფლება და თარჯიმნის მომსახურების გამოყენების უფლება. **თუმცა, ფორმებში არ იყო ნახსენები თავისუფლების აღკვეთის შესახებ შეტყობინების უფლება.**

პოლიციის თანამშრომლებმა განაცხადეს, რომ აღნიშნული ფორმები დაკავებისთანავე გადაეცემოდათ პირებს ორი ეგზემპლარად. დაკავებული პირის მიერ აღნიშნული ეგზემპლარების ხელმოწერის შემდეგ, ერთი გადაეცემოდა მას, ხოლო მეორე რჩებოდა ჩანაწერთა ანკეტაში. მიუხედავად ამისა, დელეგაციის მიერ დაკავებულ პირებთან ჩატარებული გასაუბრების შემდეგ, გაირკვა, რომ შემოსენებულ ეგზემპლარები სისემატურად არ გადაეცემოდათ დაკავებულ პირებს თვისუფლების აღკვეთისთანავე. გარდა ამისა, ჩანაწერთა ჟურნალების შემონმებისას გაირკვა, რომ ხშირ შემთავებაში არ მოიძებნებოდა ხელმოწერილი ფორმის ეგზემპლარი. აგრეთვე უნდა აღინიშნოს, რომ დაკავებულ პირთა გარკვეულმა რაოდენობამ დელეგაციასთან შეხვედრისას განაცხადა, რომ მათ არ მიუღიათ რაიმე ინფორმაცია თავიანთი უფლებების შესახებ.

36. იმისათვის, რომ უზრუნველყოფილი იყოს დაკავებულ პირთა ინფორმირება მათი უფლებების შესახებ, **ნაკ რეკომენდაციაა, რომ ფორმები, სადაც მითითებული იქნება შემოსენიშნული უფლებები, სისტემატურად გადაეცეთ დაკავებულ პირებს პოლიციის მიერ მათი დაკავების საწყისი ეტაპიდანვე. სხვა საკითხების გარდა, ფორმა უნდა ასახავდეს 29-ე, 31-ე და 34-ე პუნქტებში ჩამოყალიბებულ რეკომენდაციებს. ფორმა ხელმისაწვდომი უნდა იყოს რამდენიმე შესაბამის ენაზე. გარდა ამისა, დაკავებულ პირს სისტემატურად უნდა მოეთხოვოს განცხადების ხელმოწერა იმის თაობაზე, რომ მას ეცნობა თავისი უფლებების შესახებ.**

ვ. პოლიციის მიერ დაკითხვის წარმოება

37. 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში **ნაკ**-ს მორიგი რეკომენდაცია ეხებოდა ქცევის კოდექსის შემუშავებას პოლიციის მიერ დაკითხვების წარმოებისათვის. (იხ. 50-ე პუნქტი, CPT/Inf (2002) 14). სამწუხაროდ, საქართველოს ხელისუფლებამ არ გაითვალისწინა ეს რეკომენდაცია. მეორე პერიოდული ვიზიტის დროს გამოვლენილი ფაქტები კვლავ ადასტურებს აღნიშნული ქცევის კოდექსის შემოღების აუცილებლობას.

ნაკ მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, დაუყოვნებლივ შეიმუშაოს პოლიციის მიერ დაკითხვის წარმოების ქცევის კოდექსი.

ზოგადად კი, კომიტეტი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ პოლიციელთა მხრიდან ჩადენილი არასათანადო მოპყრობის პრევენციისათვის აუცილებელია დამოკიდებულების საფუძვლიანი ცვლილება დასაქმებისა და დასაქმებულ თანამშრომელთა მომზადების, მტკიცებულებათა შეგროვების თანამედროვე ტექნოლოგიების ხელმისაწვდომობისა და ზედამხედველობის ტექნიკის გაუმჯობესების კუთხით.

ზ. პატიმრობის ჟურნალი

38. მეორე პერიოდული ვიზიტისას **ნაკ**-ს დელეგაციამ შენიშნა დადებითი ცვლილებები პატიმრობის ჟურნალის წარმოების კუთხით. თუმცა, ზოგადად, პოლიციის ზედამხედველობის ქვეშ გატარებული დაკავების პერიოდის დოკუმენტირება არაა დამაკმაყოფილებელ დონეზე; მონახულებულ დანესებულებებში წარმოებული სხვადასხვაგვარი ჟურნალები არასრულ ინფორმაციას

შეიცავდა და ხშირად შეუძლებელი იყო იმის დადგენა, თუ რა ბედი ენია პოლიციის მიერ დაკავებული პირს. მაგალითად, ზოგიერთ შემთხვევაში აღნიშნული იყო პირის დაწესებულებაში მიღების მხოლოდ თარიღი (და არა დრო); ზოგჯერ არ არსებობდა ჩანაწერი პატიმრის გადაყვანის/გათავისუფლების თარიღთან და დროსთან, ასევე, გადაყვანილი პირის ადგილმდებარეობასთან დაკავშირებით; ჩანაწერებიდან არ იყო ნათელი თუ როდის დაიკითხა ესა თუ ის პირი და ა.შ. გარდა ამისა, საკანში მოთავსებამდე, პირს შესაძლოა რამდენიმე საათი გაეტარებინა პოლიციის განყოფილებაში, ეს პერიოდი არ ფიქსირდებოდა ჩანაწერებში. შესაბამისად, საკანში მოთავსების გარეშე, პირის განთავისუფლების შემთხვევაში, საერთოდ არანაირი ჩანაწერი არ არსებობდა მისი დაწესებულებაში ყოფნის შესახებ.

39. არასათანადო მოპყრობის წინააღმდეგ არც ერთი სამართლებრივი გარანტია არ არის იმაზე მნიშვნელოვანი, ვიდრე პირის თავისუფლების აღკვეთის სათანადო დოკუმენტირების მოთხოვნა. **ნაკ** მიიჩნევს, რომ პოლიციის მიერ დაკავებულ პირთა დაცვის ფუნდამენტური გარანტიები გაძლიერდება თუ იარსებებს პატიმრობის სტანდარტული, ერთიანი და ყოვლისმომცველი ჩანაწერთა ჟურნალის წარმოების წესი. აღნიშნულ ჟურნალში უნდა დაფიქსირდეს ინფორმაცია პირის დაკავების ყველა დეტალის და მის მიმართ გამოყენებული ზომების შესახებ (პოლიციის განყოფილებაში მიღების დრო და მიზეზ(ებ)ი; დაკავების ორდერის გამოცემის დრო; როდის იქნა პირი ინფორმირებული მისი უფლებების შესახებ; დაზიანებების ნიშნები, ფსიქიკური მდგომარეობა და ა.შ.; კონტაქტი ან შეხვედრა ნათესავთან, ადვოკატთან, ექიმთან ან კონსულტანტს; საკვების მიწოდების დრო; დაკითხვის დრო; გათავისუფლების დრო და ა.შ.). გარდა ამისა, რომ აღნიშნული ჟურნალის წარმოება გაამარტივებს საპოლიციო პატიმრობისას სამართლებრივი ნორმების დაცვის კონტროლს, მსგავსი სრულყოფილი მონაცემების დოკუმენტირებას შეუძლია დაიცვას პოლიციის თანამშრომლები მათ წინააღმდეგ უსაფუძვლო ბრალდებებისგან. **აღნიშნულთან დაკავშირებით ასევე მნიშვნელოვანია, რომ ჟურნალის წარმოებაზე პასუხისმგებელი იყოს საზედამხედველო სამსახური და არა პოლიციის ოპერატიული სამსახურის თანამშრომლები ან გამომძიებლები.**

კომიტეტის რეკომენდაციაა, რომ მიღებულ იქნას ზომები რომ პოლიციის განყოფილებებში წარმოებული ჟურნალები თავსებადობაში მოდიოდეს ზემოაღნიშნულ პრინციპებთან.

4. დაკავების პირობები

ა. შესავალი

40. **ნაკ**-ს სურს კვლავ ჩამოაყალიბოს დაკავების პირობები, რომლებიც უზრუნველყოფილი უნდა იყოს პოლიციის მიერ პირთა დაკავებისას.

წინასწარი დაკავების ყველა საკანი უნდა იყოს სუფთა, ფართი გათვლილი უნდა იყოს პირთა იმ რაოდენობაზე, რომელიც იქ თავსდება, ასევე - საკმარისად განათებული (მაგ., ისე, რომ საკმარისი იყოს საკითხავად, ძილის პერიოდის გამოკლებით); სასურველია, საკნებში იყოს ბუნებრივი განათება. გარდა ამისა, საკნებში უნდა იყოს მოსვენების პირობები (მაგ., იატაკში ჩამონტაჟებული სკამი ან ძელსკამი). პირები, რომელთაც უნევთ ღამის გათევა პოლიციის განყოფილებაში, უნდა უზრუნველყონ სუფთა ლეიბითა და თეთრეულით.

პოლიციის განყოფილებაში პირებისთვის ხელმისაწვდომი უნდა იყოს სუფთა საპიფარეშო ღირსების შეულახავი პირობებით, ასევე - შხაპის მიღების აუცილებელი პირობები. მათ მუდმივად ხელმისაწვდომი უნდა ჰქონდეთ დასალევი წყალი და ყოველდღიური საკვები, შესაბამისი განრიგის მიხედვით, მათ შორის, სულ მცირე დღეში ერთხელ - ნოყიერი საკვების ჩათვლით (მაგ., რაიმე უფრო ნოყიერი, ვიდრე სენდვიჩი). 24 საათით ან მეტი დროით დაკავებულ პირებს, შეძლებისდაგვარად, უნდა ჰქონდეთ სუფთა ჰაერზე ყოველდღიური გასეირნებისა და ვარჯიშის უფლება.

ბ. დროებითი მოთავსების იზოლატორები

41. მონახულებულ დაწესებულებათაგან, საუკეთესო პირობები შეინიშნებოდა შინაგან საქმეთა სამინისტროს ბათუმის დროებითი დაკავების იზოლატორში. დაწესებულება საფუძვლიანად გარემონტდა 1996 წელს და იყო სუფთა და კარგ მდგომარეობაში. იქ არსებულ 10 საკანში (7-19 მ² კვ) მოთავსებული იყო ერთი ან ორი პირი. ვენტილაცია და ბუნებრივი განათება ადექვატური იყო; თუმცა, საკნის ფანჯრებზე დამონტაჟებული გისოსები ზღუდავდა ბუნებრივი განათების შეღწევას. გარდა სანოლებისა, საკნებში იყო მაგიდები, სკამები და საკნის გადატიხრულ ნაწილში საპირფარეშო და ნიჟარა. საერთო საშხაპე კარგ მდგომარეობაში იყო და დაკავებულებს შეეძლოთ შხაპის მიღება კვირაში ერთხელ. გარდა ამისა, დაკავებულებს მიეწოდებოდათ საკვები და მათ უფლება ჰქონდათ, ასევე მიეღოთ საკვები გარედან შემოგზავნილი გზავნილის სახით. თუმცა,

დაკავებულ პირებთან გასაუბრებამ ცხადყო, რომ ისინი ვერ სარგებლობდნენ ჰაერზე გასვლისა და ვარჯიშის უფლებით (მიუხედავად სპეციალური ეზოს არსებობისა).

42. სხვა მონახულებულ დანესებულებებში არსებული პირობები იყო, ზოგადად, ცუდი, ხოლო ზოგიერთ შემთხვევაში - სავალალო.

2001 წელთან შედარებით, მცირე გაუმჯობესება შეინიშნებოდა შინაგან საქმეთა სამინისტროს ქ.თბილისის მთავარი საქალაქო სამმართველოს დროებითი მოთავსების იზოლატორში. კერძოდ, შეკეთებული იყო სავენტილაციო სისტემა და დანესებულება მომარაგებული იყო ახალი თეთრეულითა და თევზებით. საკნები ზოგადად სუფთა მდგომარეობაში იყო; თუმცა, გათბობის სისტემა არ ფუნქციონირებდა. გარდა ამისა, დაკავებულებს შეზღუდული ჰქონდათ პირადი ჰიგიენის დაცვის საშუალება (იქ არ იყო საშხაპე და შეინიშნებოდა პირადი ჰიგიენის ნივთების სიმცირე). პერსონალი ამტკიცებდა, რომ დაკავებულებს საკვები დღეში ერთხელ მიეწოდებოდათ, თუმცა დაკავებულ პირთა უმრავლესობამ განაცხადა, რომ მათ ორი დღის განმავლობაში არ მიუღიათ საკვები. დანესებულებაში არ იყო უზრუნველყოფილი სუფთა ჰაერზე გასეირნებისა და ვარჯიშის უფლებაზე ხელმისაწვდომობა.

შინაგან საქმეთა სამინისტროს თბილისის დროებითი მოთავსების იზოლატორში დაკავებულ პირთა განთავსების ოფიციალური ლიმიტი შემცირდა 64-მდე. 2003 წლის ნოემბრის ვიზიტის დროს დანესებულება ცარიელი იყო; დელეგაციას შემდგომ შეატყობინეს, რომ დანესებულება გადავიდა იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებაში და გამოიყენებოდა, როგორც წინასწარი პატიმრობის დანესებულება (№7 საპყრობილე).

შინაგან საქმეთა სამინისტროს რუსთავის დროებითი მოთავსების იზოლატორის სარდაფში განლაგებული იყო ათი საკანი, რომელთაგან, ინფორმაციის მიხედვით, შვიდი გამოიყენებოდა. ვიზიტის დროს (რასაც დაემთხვა დენის გათიშვა) საკნები ცარიელი იყო. საკნები არ იყო უზრუნველყოფილი ბუნებრივ განათებაზე ხელმისაწვდომობით და ვენტილაცია პრაქტიკულად არ არსებობდა. სივრცის უმეტეს ნაწილს იკავებდა დაბალი ფიცარნაგი და დაკავებულ პირებს არ უზრუნველყოფდნენ ლეიბით ან თეთრეულით. გარდა ამისა, საპირფარეშო იყო ძალზედ პრიმიტიული და ბინძური. დაკავებული პირებისათვის არ იყო უზრუნველყოფილი საკვების მიწოდება და ჰაერზე გასეირნების შესაძლებლობა.

შინაგან საქმეთა სამინისტროს ბათუმის დროებითი მოთავსების იზოლატორის ორ საკანში ფაქტიურად არ იყო უზრუნველყოფილი ბუნებრივი განათების ხელმისაწვდომობა; საკმადო ცუდი იყო ვენტილაცია და ხელოვნური განათება; აგრეთვე, არ იყო გათბობაც. ფიცარნაგი საკანში არსებული ერთადერთი ნივთი იყო, რომელიც ძალიან ჭუჭყიანი იყო (ისევე, როგორც ეზოში მდებარე საპირფარეშო). გარდა ამისა, დაკავებული პირები არ იყვნენ უზრუნველყოფილნი ლეიბითა და თეთრეულით და მათ არ ჰქონდათ შხაპის მიღების შესაძლებლობა. ასევე არ იყო უზრუნველყოფილი საკვების მიწოდება და ჰაერზე გასეირნების უფლებაზე ხელმისაწვდომობა.

შინაგან საქმეთა ქედის სამმართველოს ორი საკანში, ფაქტიურად არ აღწევდა დღის სინათლე; გარდა ამისა, არ იყო ბუნებრივი განათება და ვენტილაცია. საკნები პრიმიტიულად იყო მოწყობილი და იყო სავალალო მდგომარეობაში და ბინძური, რაც შეეხება საპირფარეშოს, იქ არსებული პირობების გამო, მისი გამოყენება შეუძლებელი იყო; გარდა ამისა, არ არსებობდა შხაპის მიღების საშუალება, რაც შეეხება ლეიბებით, თეთრეულით, საკვებითა და სუფთა ჰაერზე გასეირნების უფლებით უზრუნველყოფას, მდგომარეობა შინაგან საქმეთა სამინისტროს ბათუმის საქალაქო სამმართველოს იდენტური იყო.

43. ზემოხსენებულიდან გამომდინარე, **ნაკ** იმეორებს 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში გაცემულ რეკომენდაციებს, რომ მიღებულ იქნას ზომები იმისათვის, რათა დროებითი მოთავსების იზოლატორებში უზრუნველყოფილი იყოს:

- საკანში ადექვატური განათება (რაც სასურველია ითვალისწინებდეს ასევე ბუნებრივ განათებას) და ვენტილაცია;
- საკნების რემონტის, ჰიგიენური პირობებისა და საერთო სანიტარული კვანძების დამაკმაყოფილებელი მდგომარეობა; საკნის შიგნით მდებარე სანიტარული კვანძების გადატიხვრა;
- დაკავებულ პირთა მომარაგება პირადი ჰიგიენის და პირველადი მოხმარების ნივთებით (საპონი, ტუალეტის ქაღალდი, და ა.შ.) და საშხაპე ინფრასტრუქტურის ხელმისაწვდომობა;
- ყველა დაკავებული პირის მომარაგება სუფთა ლეიბითა და თეთრეულით;
- დაკავებულ პირთათვის დღის შესაბამის მონაკვეთებში საკმარისი რაოდენობისა და სათანადო ხარისხის საკვების მიწოდება;
- დაკავებულ პირთა ხელმისაწვდომობა სუფთა ჰაერზე გასეირნებისა და ვარჯიშზე დღეში ერთხელ სულ მცირე ერთი საათით.

გ. შინაგან საქმეთა სამინისტროს რაიონული განყოფილებების საკნები

44. მონახულებულ რაიონულ განყოფილებებში იყო ერთიდან სამ საკნამდე, რომელნიც, პრინციპში, მოკლევადიანი დაკავებისთვის იყო გათვალისწინებული. პოლიციის ზოგიერთ განყოფილებაში (მაგ. შინაგან საქმეთა სამინისტროს ბათუმის №5 და №8 რაიონული განყოფილებები; თბილისის გლდანი-ნაძალადევის რაიონული განყოფილება) დელეგაციას განუცხადეს, რომ შინაგან საქმეთა მინისტრის ბრძანების საფუძველზე, მათთან არსებული საკნები აღარ გამოიყენებოდა. თუმცა, პოლიციის სხვა განყოფილებებში, საკნები ამჟამად მოქმედი იყო და გამოიყენებოდა ლამის საათებშიც. 2001 წლის ვიზიტის მსგავსად, ამჯერადაც, პოლიციის თანამშრომლები დელეგაციას აწვდიდნენ ურთიერთპრევენციის ინფორმაციას აღნიშნულ საკნებში პირთა დაკავების ხანგრძლივობასთან დაკავშირებით: 3, 12 ან 24 საათი. აღსანიშნავია, რომ 3 დღემდე დაკავების შემთხვევები გამოვლინდა რამდენიმე მონახულებული პოლიციის განყოფილების დაკავების ყურნალიდან. **ნპკ-ს სურს მიიღოს ახსნა-განმარტებები რაიონული პოლიციის განყოფილებებში დაკავების დასაშვებ ხანგრძლივობასთან დაკავშირებით.**

როგორც 2001 წელს, ამჯერადაც საკნებში არსებული პირობები განსხვავდებოდა მრავალი ნიშნის მიხედვით. ზოგიერთი საკანი ძალიან მცირე იყო (მაგ. გლდანი-ნაძალადევი - 2მ კვ; ვაკე-საბურთლოს რაიონულ განყოფილებაში - 3მ კვ). როგორც **ნპკ-ს** უკვე აღნიშნა 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში, აღნიშნული ზომის საკნები უნდა გამოიყენებოდეს მხოლოდ მოკლევადიანი დაკავებისთვის და არავითარ შემთხვევაში - ლამის გასათევად. დელეგაციის მიერ მონახულებული თითქმის ყველა საკანი იყო ბნელი, გაუნიავებელი, სავალალო მდგომარეობაში და ბინძური. მხოლოდ ზოგიერთ მათგანში იყო ვინრო ძელსკამები, დანარჩენში კი არ არსებობდა არანარი ნივთი ან მოწყობილობა. დაკავებულ პირებს ლამის საათებში არ უზრუნველყოფდნენ ლეიბითა თუ თეთრეულით. გარდა ამისა, დაკავებულებს არ მიეწოდებოდათ საკვები და არ ჰქონდათ ჰაერზე გასეირნებისა და ვარჯიშის შესაძლებლობა.

45. ზემოაღნიშნული შენიშვნებისა და 40-ე პუნქტში ჩამოყალიბებული კრიტერიუმების გათვალისწინებით, **ნპკ** კვლავ იმეორებს 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში განეულ რეკომენდაციას, რომ საქართველოს მთავრობამ უნდა გადახედოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს რაიონულ განყოფილებებში არსებულ დაკავების პირობებს, კერძოდ უნდა გადაიდგას ნაბიჯები, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს:

- საკნებში ადექვატური განათება და ვენტილაცია;
- დაკავებულ პირთა სუფთა ლეიბებითა და თეთრეულით მომარაგება ლამის საათებში;
- დაკავებულ პირთათვის, შესაბამის საათებში საკვების ყოველდღიურად მიწოდება.

ნპკ ასევე ურჩევს საქართველოს ხელისუფლებას, განიხილოს 24 საათით ან მეტი დროით დაკავებულ პირთათვის სუფთა ჰაერზე ყოველდღიური გასეირნებისა და ვარჯიშის უზრუნველყოფა, დღეში ერთი საათით მაინც.

დ. ბათუმის ადმინისტრაციული დაკავებისა და გამოსაფხიზლებელი დაწესებულება

46. ბათუმის ადმინისტრაციული დაკავებისა და გამოსაფხიზლებელი დაწესებულება შედგებოდა ორი განყოფილებისაგან: ერთი განყოფილებაში, რომელიც გათვალისწინებული იყო ადმინისტრაციული დაკავებებისთვის (30 დღემდე) განთავსებული იყო ორი საკანი, ხოლო მეორეში, სადაც თავსდებოდნენ ინტოქსიკაციის ქვეშ მყოფი პირები (მაქსიმუმ 8 საათით), განთავსებული იყო ექვსი საკანი. ვიზიტის დროს დაწესებულებაში იმყოფებოდნენ მხოლოდ ადმინისტრაციული წესით დაკავებული პირები.

47. დაწესებულებაში არსებული დაკავების პირობები იყო ძალიან ცუდი: ჭერი იყო ჭუჭყიანი და ჩამონგრეული (განსაკუთრებით ინტოქსიკაციის ქვეშ მყოფი პირებისათვის გათვალისწინებულ საკნებში), ფაქტიურად არ შემოდიოდა დღის სინათლე, ვენტილაცია იყო არასაკმარისი და ხელოვნური განათება - ძალიან ცუდი (ნაწილი საკნებისა და საპირფარეო საერთოდ არ იყო განათებული). საკანში ერთადერთ მოწყობილობას წარმოადგენდა ფიცარნაგი (ზოგჯერ გატეხილი). დაკავებულთათვის არ იყო გათვალისწინებული ლეიბები ან თეთრეული. გარდა ამისა არ იყო შხაპის მიღების საშუალება.

ადმინისტრაციულ წესით დაკავებულ პირებს საკვები მიეწოდებოდათ მხოლოდ მათი ოჯახის წევრების მიერ. გარეთ გასეირნება შესაძლებელი იყო მოთხოვნის საფუძველზე; თუმცა, არ იყო გათვალისწინებული სხვა სახის რაიმე აქტივობა.

ზემოაღნიშნული შენიშვნებისა და 40-ე პუნქტში ჩამოყალიბებული კრიტერიუმების გათვალისწინებით, **ნპკ-ს რეკომენდაციას, გადაიდგას შესაბამისი ზომები, რათა ბათუმის ადმინისტრაციული დაკავებისა და გამოსაფხიზლებელ დაწესებულებაში უზრუნველყოფილ იქნას:**

- ადექვატური შიდა განათება (ბუნებრივი განათების ხელმისაწვდომობის ჩათვლით) და ვენტილაცია;

- საკნების რემონტის, ჰიგიენური პირობებისა და სანიტარული კვანძების დამაკმაყოფილებელი მდგომარეობა;
- დაკავებულ პირთა სუფთა ლეიბებითა და თეთრეულით მომარაგება ღამის საათებში;
- დაკავებულ პირთათვის საშხაპე ინფრასტრუქტურის ხელმისაწვდომობა;
- ადმინისტრაციული წესით დაკავებულ პირთათვის დღის შესაბამის მონაკვეთებში საკვების მიწოდება;
- ადმინისტრაციული წესით დაკავებულ პირთათვის სხვადასხვა სახის აქტივობები (მაგ. ნიგნები, ტელევიზორი და ა.შ.).

48. დელეგაცია შეშფოთდა ერთ-ერთი საკანში იატაკში ჩამონტაჟებული რკინის სკამის არსებობით, რომელიც აშკარად გამოიყენებოდა ინტოქსიკაციის ქვეშ მყოფ ადგზნებულ პირთათვის. ამასთან დაკავშირებით **ნპკ-ს სურს მიიღოს დეტალური ინფორმაცია გამოსაფხიზლებელ დაწესებულებებში პირთა ფიზიკური შეზღუდვის გამოყენების წესებთან და პრაქტიკასთან დაკავშირებით.**

ბ. უშიშროების სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები

49. უშიშროების სამინისტროს ბათუმის დროებითი მოთავსების იზოლატორში ვიზიტისას, დელეგაციას არ სმენია საჩივრები თანამშრომელთა მხრიდან, პატიმართა მიმართ არასათანადო მოპყრობის ფაქტების შესახებ.

50. დაწესებულება გათვალისწინებული იყო 72 საათამდე დაკავებისათვის; თუმცა, ვიზიტის დროს იქ მყოფი თერთმეტი პირიდან, ოთხი დაკავებული იყო ერთი თვის წინ და მათ საქმეებზე მიმდინარეობდა გამოძიება, ხოლო დანარჩენი შვიდი იყო მსჯავრდებული პირები, რომელთაც უკვე ერთიდან ცხრა წლამდე გაატარეს აღიშნული დაწესებულება.

51. იქ არსებული 11 საკანი გათვალისწინებული იყო ერთიდან სამ პირამდე მოთავსებისათვის. პირობები ზოგან ადექვატური იყო, ზოგან კი ცუდი. ზოგიერთ საკანში აღწევდა დღის სინათლე, ადექვატური ვენტილაცია და ხელოვნური განათება, ასევე იყო სათანადოდ მოწყობილი. დანარჩენი კი (რომელნიც უნდა აღინიშნოს, რომ დელეგაციის ვიზიტის დროს ცარიელი იყო) ძალიან პრიმიტიული, დანგრეული და დღის სინათლის ხელმიუწვდომლობის გარეშე იყო.

გარეთ გასეირნების გარდა, დაკავებულთათვის არ იყო გათვალისწინებული სხვა რაიმე სახის აქტივობები და დღე-ღამეში 23 საათის განმავლობაში მათ თავიანთ საკნებში გამოკეტილებს უწევდათ ყოფნა.

52. დელეგაციას აცნობეს, რომ ანომალია - მსჯავრდებულ პატიმართა იზოლატორში მოთავსების სახით, გამოსწორდებოდა აჭარაში პირდაპირი საპრეზიდენტო მმართველობის დაწესების შემდეგ (იხ. მე-6 პუნქტი).

ნპკ-ს სურს მიიწოდოს ინფორმაცია უშიშროების სამინისტროს ბათუმის დროებითი მოთავსების იზოლატორის გამოყენების სამომავლო გეგმების შესახებ.

გ. იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები

1. წინასწარი შენიშვნები

53. **ნპკ-ს** მეორე პერიოდული ვიზიტის დროს პირველად იქნა მონახულებული ბათუმის №3 დაწესებულება (წინასწარი პატიმრობისა და ერთადერთი სასჯელაღსრულების დაწესებულება აჭარის ტერიტორიაზე) და მსჯავრდებულთა სამი დაწესებულება: თბილისის ქალთა სასჯელაღსრულების №5 დაწესებულება; ავჭალის არასრულწლოვანთა დაწესებულება და რუსთავის №2 მკაცრი რეჟიმის სასჯელაღსრულების დაწესებულება. გარდა ამისა, განმეორებითი ვიზიტები განხორციელდა თბილისის №5 საპყრობილეში (წინასწარი პატიმრობის ყველაზე დიდი დაწესებულება) და ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში.

54. დასაწყისშივე უნდა აღინიშნოს, რომ **ნპკ** შეშფოთებულია საქართველოს პენიტენციალური სისტემის სხვადასხვა მიმართულებაში პროგრესის ნაკლებობით.

2001 წლის ვიზიტის დროს, ქვეყნის პენიტენციალური სისტემა ახალი გადასული იყო შინაგან საქმეთა სამინისტროდან იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებაში და აღნიშნულმა ცვლილებამ ჯერ შედეგი ვერ გამოიღო. გარდა ამისა, ქვეყანაში არსებულმა მძიმე ეკონომიკურმა და სოციალურმა ვითარებამ ნეგატიური ზეგავლენა მოახდინა ციხეებში არსებულ პირობებზე. **ნპკ-ს** 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიში შეიცავდა რამდენიმე, მათ შორის სასწრაფოდ შესასრულებელ რეკომენდაციებს. კომიტეტი აღიარებს, რომ რიგი რეკომენდაციების შესრულებას შესაძლოა სჭირდებოდეს ბიუჯეტიდან საკმაოდ დიდი თანხების გამოყოფა, რაც აღემატება მთავრობის ფი-

ნანსურ შესაძლებლობებს; თუმცა, არის რეკომენდაციები, რომელნიც დიდ ფინანსურ ხარჯებს არ საჭიროებენ და მათი შესრულება დაუყოვნებლივ არის შესაძლებელი. სამწუხაროდ, მეორე პერიოდული ვიზიტისას გამოვლენილმა ფაქტებმა გამოააშკარავა, რომ 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში გაცემული ბევრი რეკომენდაცია შეუსრულებელია, ზოგიერთი მიმართულებით კი ვითარება კიდევ უფრო დამძიმდა.

55. 2004 წლის მაისის ვიზიტის დროს დელეგაციას აცნობეს შემაშფოთებელი ფაქტი: საქართველოს პენიტენციურ სისტემაში პატიმართა რაოდენობა 2004 წლის იანვრის შემდეგ გაიზარდა 700 პირით, რაც ოთხი თვის მანძილზე წარმოადგენს 10%-იან ზრდას. პენიტენციურ სისტემაში პატიმართა რაოდენობა იყო 7 000, აქედან 40% - ბრალდებული. ქვეყნის მასშტაბით წინასწარი პატიმრობის ყველაზე დიდი გადატვირთულობას მიაღწია თბილისის №6 დაწესებულებამ, ამავე დროს, მცირე გამონაკლისების გარდა, ციხეში არსებული ინფრასტრუქტურა სავალალო მდგომარეობაში იყო, რამდენიმე შენობა კი გამოსაყენებლად უვარგისი. შესაბამისად, ბევრ დაწესებულებაში არსებული პირობები უხეშად არღვევდა საქართველოს ეროვნულ კანონმდებლობათა და საერთაშორისო სტანდარტებით გათვალისწინებულ ნორმებს.

56. **ნპკ-ს** დელეგაციას აცნობეს, რომ აღნიშნული პრობლემის მოსაგვარებლად მიღებული იყო სხვადასხვა ზომები. პირველ რიგში, საქართველოს ხელისუფლება ცდილობდა გაეფართოვებინა და გაერემონტებინა პენიტენციურ სისტემის ინფრასტრუქტურა. რუსთავეში ახალი ციხის (№6 დაწესებულება) მშენებლობის დასრულების დაფინანსებისათვის მთავრდებოდა მოლაპარაკების პროცესი საქართველოსა და ევროკავშირს შორის. იუსტიციის მინისტრის განცხადების თანახმად, აღნიშნული დაწესებულების ლიმიტი იქნებოდა 1000-და 1200-მდე; თუმცა, ევროკავშირის მონაცემების მიხედვით ლიმიტი არ უნდა ასცდენოდა 820-ს. **ნპკ-ს სურს მიიღოს დეტალური ინფორმაცია რუსთავეის №6 დაწესებულებასთან დაკავშირებით, კერძოდ: მისი მომავალი ლიმიტი; თითოეული პატიმრისათვის გათვალისწინებული ფართი; იქ მოსათავსებელ პირთა კატეგორია; პატიმრებისათვის განსაზღვრული აქტივობების პროგრამა და თანამშრომლების რესურსთან დაკავშირებული საკითხები.**

57. გარდა ამისა, იუსტიციის მინისტრთან და გენერალური პროკურორის მოადგილესთან შეხვედრისას დელეგაციას აცნობეს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში დაგეგმილი ცვლილებების შესახებ, რათა შემცირდეს წინასწარი პატიმრობის ხანგრძლივობის ზღვარი გამოძიებისა და სასამართლო პროცესის ხანგრძლივობაზე ლიმიტის დაწესებით. ასევე, გადაიდგა ნაბიჯები პრობაციის სისტემის განვითარებისათვის. თუმცა, დელეგაციის თანამოსაუბრებმა აქვე აღნიშნეს, რომ არსებული კანონმდებლობით გათვალისწინებული პატიმრობის ალტერნატიული საშუალებები ძალიან იშვიათად გამოიყენებოდა.

ნპკ-ს სურს აღნიშნოს, რომ სხვა ქვეყნების გამოცდილების თანახმად, დამატებითი საცხოვრებელი ინფრასტრუქტურის უზრუნველყოფა ყოველთვის არ ნყვეტს გადატვირთულობის პრობლემას. რამდენიმე ევროპულმა ქვეყანამ შეიმუშავა დაწესებულებათა მშენებლობის პროგრამები იმისათვის, რომ უზრუნველყოს პატიმართა ზრდისა და დაწესებულებაში საცხოვრებელი ინფრასტრუქტურის გაფართოების პროპორციულობა. თუმცა, ციხეებში პატიმართა რაოდენობის სათანადო დონეზე შენარჩუნებისათვის გაცილებით ნარმატებული აღმოჩნდა იმ ქვეყნების პოლიტიკა, სადაც იზრუნეს ციხეში გასაგზავნი პირთა რაოდენობის შემცირებასა თუ დარეგულირებაზე.

ნპკ რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, მიიღოს ზომები ციხეებში გადატვირთულობის პრობლემის აღმოსაფხვრელად. ციხეში მოსათავსებელ პირთა რაოდენობის შემცირებისა თუ რეგულირების პოლიტიკის ჩათვლით. ამასთან დაკავშირებით, საქართველოს ხელისუფლებამ მხედველობაში უნდა მიიღოს ციხის გადატვირთულობისა და ციხის პოპულარიზაციის შემცირების შესახებ, ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის No.R(99)22 რეკომენდაციაში, ასევე პირობით გათავისუფლების (პირობით ვადამდე გათავისუფლების) შესახებ № Rec(2003)22 რეკომენდაციაში დაწესებული პრინციპები და ზომები.

58. **ნპკ-ს** დელეგაციის მიერ აღნიშნული და საქართველოს მთავრობის მიერ წამოწეული კიდევ ერთი პრობლემა ეხებოდა პატიმრებისათვის გათვალისწინებულ აქტივობათა პროგრამების კუთხით შექმნილი არადაამაკმაყოფილებელ მდგომარეობას სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის მონაცემებით, საქართველოში პატიმართა მხოლოდ 10% არის დასაქმებული. დელეგაციის მიერ მონახულებულ მჯავრდებულთა დაწესებულებებში, პატიმრებისათვის არ არის უზრუნველყოფილი დასაქმება, განათლების მიღება, პროფესიული ტრენინგები ან სპორტული ღონისძიებები. გამონაკლისს წარმოადგენდა ავჭალის არასრულწლოვანთა დაწესებულება, სადაც პატიმრები იღებდნენ განათლებას. რაც შეეხება წინასწარი პატიმრობის დაწესებულებებს, იქ ნორმად ითვლებოდა საკნისგარე აქტივობების სრული არარსებობა.

პატიმრებისათვის სხვადასხვა სახის მიზანმიმართული და სასარგებლო აქტივობების უზრუნ-

ველყოფა (დასაქმება, სასურველია პოფესიული კუთხით; განათლება; სპორტი; გართობა/კომუნიკაცია) სოციალური რეაბილიტაციის პროცესის უმნიშვნელოვანესი ნაწილია. გარდა ამისა, ბრალდებულებიც უნდა იყვნენ უზრუნველყოფილნი დასაქმებაზე ხელმისაწვდომობითა და სხვა პროგრამული აქტივობებით. ქვეყანაში არსებული მძიმე ეკონომიკურ ვითარებაშიც კი, პატიმართა დასაქმება არ უნდა განისაზღვრებოდეს მხოლოდ საბაზრო მოთხოვნილებებით; ამისათვის უნდა შემუშავდეს აქტიური სახელმწიფო პოლიტიკა, რომელიც საჭიროების შემთხვევაში ხელს შეუწყობს ციხეში წარმოებული პროდუქტებისათვის ხელსაყრელი გარემოს შექნას. პატიმრებისათვის ასევე შეთავაზებული უნდა იყოს საქმიანობის ფართო არჩევანი, სადაც ისინი მოხალისეებად იმუშავენ ანაზღაურების გარეშე.

ნპკ-ს რეკომენდაციაა, მიღებულ იქნას კონკრეტული ზომები, რათა მსჯავრდებული და ბრალდებული პატიმრებისათვის უზრუნველყოფილი იყოს დასაქმება. გარდა ამისა, კომიტეტის რეკომენდაციაა, გადაიდგას ნაბიჯები სასჯელალსრულების ყველა დანესებულებაში საგანმანათლებლო და პროფესიული ტრენინგების პროგრამების შემუშავების მიზნით.

59. მორიგი საკითხი, რომელსაც დიდი გავლენა აქვს პენიტენციური სისტემაზე, არის ციხის პერსონალის მდგომარეობა. მონახულებულ დანესებულებათა უმეტესობაში შეინიშნებოდა პერსონალის უკმარისობა (იხ. 130-ე პუნქტი). იუსტიციის სამინისტროს მაღალჩინოსნებმა გამოთქვეს თავიანთი წუხილი სათანადო კომპეტენციის თანამშრომელთა დასაქმებასთან დაკავშირებით შექმნილი პრობლემის გამო, რაც გამოწვეული იყო დაბალი ხელფასებით, რომლებიც მნიშვნელოვანი დაგვიანებით გაიცემოდა. გარდა ამისა, ახლადსაქმებულთათვის პრაქტიკულად არ იყო უზრუნველყოფილი ტრენინგები (იხ. 133-ე პუნქტი). გარდა ამისა, თანამშრომელთა სამუშაო პირობები ძნელად თუ განსხვავდებოდა პატიმართა პირობებისგან, რომელიც ხშირად არასათანადო იყო. შედეგად, აღნიშნული სამსახური დაბალპრესტიჟულად ითვლებოდა და საკმაოდ რთული იყო თანამშრომელთა სულისკვეთების შენარჩუნება და მათი გადინების შეჩერება.

თუ ციხის პერსონალი დაბალანაზღაურებადია და ცუდად განვითარდა, არარეალურია ელოდო, რომ ისინი შეძლებენ პატიმრებში პატივისცემის მოპოვებას. **ნპკ რეკომენდაციით მიმართავს საქართველოს ხელისუფლებას, მიანიჭოს პრიორიტეტი ციხის პერსონალისათვის უკეთესი პირობების შექმნისა და მათთვის ტრენინგების ჩატარების უზრუნველყოფას.**

60. 2003 წლის ნოემბრის ვიზიტის დროს, **ნპკ-ს** დელეგაციას აცნობეს, რომ მზადების პროცესში იყო პატიმრობის ახალი კოდექსი, რომელიც განხილვაზე გამოტანილი იქნებოდა 2004 წლის იანვარში. **ნპკ-ს სწამს, რომ წინამდებარე ანგარიშში გამოთქმული შენიშვნები და რეკომენდაციები მხედველობაში იქნება მიღებული ახალი კოდექსის შემუშავებისას.**

გარდა ამისა, **ნპკ-ს** სადმი 2004 წლის 24 ივნისით დათარიღებულ წერილში, საქართველოს იუსტიციის მინისტრმა ჩამოაყალიბა პენიტენციური სისტემის რეფორმის სამოქმედო გეგმის ძირითადი პრინციპები. გეგმის მიზანია, ინტერ ალია, საკანონმდებლო ბაზის გაუმჯობესება, ციხის ადმინისტრაციის რაციონალიზაცია, პენიტენციური სისტემის თანამშრომელთა წვრთნა, პატიმართათვის რეჟიმების შემუშავება და პატიმრობის ალტერნატიული საშუალებების განხორციელება. რეფორმის ძირითადი ელემენტების დასრულება დაგეგმილია 2005 წლის ოქტომბრისათვის. **ნპკ-ს სურს მიიღოს ინფორმაცია პენიტენციური სისტემის რეფორმის სამოქმედო გეგმით გათვალისწინებული სხვადასხვა საკითხების განხორციელების პროგრესის შესახებ.**

2. არასათანადო მოპყრობა

61. **ნპკ-ს** დელეგაციას არ მოუსმენია მონახულებულ დანესებულებებში საჩივრები სასჯელალსრულების დანესებულებების თანამშრომელთა პატიმართა მიმართ წამებისა ან სხვა რაიმე ფორმის არასათანადო მოპყრობის შესახებ. ზოგადად, თანამშრომლებსა და პატიმრებს შორის დამოკიდებულება არ იყო დაძაბული. რაც შეეხება კონკრეტულად თბილისის ქალთა №5 დანესებულებას, დელეგაციამ შენიშნა დადებითი ურთიერთობების არსებობა თანამშრომლებსა და პატიმრებს შორის.

62. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ რუსთავის №2 მკაცრი რეჟიმის სასჯელალსრულების დანესებულებასა და თბილისის №5 საპყრობილეში, პერსონალის ნაკლებობა და პატიმართა საცხოვრებელ შენობებში მომუშავე პერსონალის პროპორციულად მცირე რაოდენობა ართულებს არსებული სიტუაციის კონტროლს და ზრდის პატიმართა შორის ძალადობის რისკს. ციხის თანამშრომლები იზიარებენ აღნიშნულ პრობლემას და ცდილობენ მის პრევენციას პატიმართა მიღებისას, პოტენციურად საშიში პატიმრების გამოვლენითა და მათი განცალკევების გზით, ასევე აღრიცხავენ ძალადობრივ შემთხვევებსა და პატიმართა მიერ მიღებულ დაზიანებებს.

მიუხედავად ამისა, დელეგაციის დაკვირვებებმა აჩვენა, რომ პატიმართა შორის არაფორმალური ძალაუფლებების მქონე სტრუქტურის არსებობა, რომელიც დანესებულების შიგნით აკონ-

ტროლებს ვითარებას, ზრდის გამოძალვისა და დაშინების შემთხვევებს. ამგავრი სტრუქტურების არსებობა შეინიშნებოდა ყველა დანესებულებაში, ქალთა დანესებულების გარდა. აღნიშნულ სტრუქტურებს მიკუთვნებული პატიმრები სარგებლოდნენ უკეთესი მატერიალური პირობებით და თავისუფლად გადაადგილდებოდნენ ციხის ტერიტორიაზე.

ნპკ-ს სურს ხაზგასმით აღნიშნოს, რომ პატიმართა შორის დაშინებისა და გამოძალვის პრაქტიკა ვერ მოგვარდება სასჯელაღსრულების დანესებულების ხელმძღვანელობისა და თანამშრომლების მიერ ვითარებაზე კონტროლის დანესების გარეშე. აუცილებელია, რომ თანამშრომლებს დაევალოთ, ყურადღებით მოეკიდონ ძალადობის ნიშნების გამოვლენას და რაც შეიძლება სანყის ეტაპზე მოახდინონ მტკიცე და ეფექტური ჩარევა. ეს მოითხოვს პატიმართა ქცევაზე მუდმივ დაკვირვებას (შესაძლო მოძალადეებისა და მსხვერპლის გამოვლენის ჩათვლით), საჭიროების შემთხვევაში - სწორ მოხსენებასა და ანგარიშგებას პატიმართა შორის დაშინების/ძალადობის დადასტურებული ან საეჭვო შემთხვევებისა და ინციდენტების საფუძვლიანი გამოძიების შესახებ. გარდა ამისა, ციხის პერსონალი ვერ უზრუნველყოფს პატიმართა დაცვას თუ მათ თვითონ აქვთ შიში საკუთარი უსაფრთხოების გამო. ეს კი გულისხმობს, რომ დასაქმებულ თანამშრომელთა რაოდენობა უნდა იყოს საკმარისი იმისათვის, რომ მათ ერთმანეთს დახმარება გაუწიონ პატიმრებზე ზედამხედველობის განხორციელებისას.

ნპკ რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, ზემოაღნიშნული შენიშვნების გათვალისწინებით მიიღოს ზომები, რათა თავიდან იქნეს აცილებული პატიმართა შორის ექსპლუატაცია, დაშინება და ძალადობა.

63. მიუხედავად მიზანმიმართული არასათანადო მოპყრობის არარსებობისა, **ნპკ**-მ უნდა აღნიშნოს, რომ თბილისის №5 საპყრობილის პატიმართა დიდი უმრავლესობა განიცდიდა ნეგატიური ფაქტორების ერთობლიობის ზეგავლენას - გადატვირთულობის მაღალი დონე, სავალალო საცხოვრებელი პირობები და ჰიგიენის დაცვის ხარისხი, რეჟიმით გათვალისწინებულ აქტივობათა არარსებობა - რომლის ეფექტიც საბოლოო ჯამში უტოლდება არაადამიანურ და ღირსების შემლახველ მოპყრობას. ანალოგიური ვითარება იყო რუსთავის №2 მკაცრი რეჟიმის სასჯელაღსრულების დანესეულებაში.

3. დაკავების პირობები

ა. თბილისის №5 საპყრობილე

64. თბილისის №5 საპყრობილე, რომელიც საქართველოში ყველაზე დიდი წინასწარი პატიმრობის დანესებულებაა, **ნპკ**-მ პირველად მოინახულა 2001 წელს და ვიზიტის შემდეგ ანგარიშში გასცა რამდენიმე სასწრაფო რეკომენდაცია (იხ. 74-81-ე პუნქტები, CPT/Inf(2001)14). წინამდებარე ანგარიშში აღწერილია ზემოაღნიშნული რეკომენდაციების შედეგად მიღწეული პროგრესი და სამომავლოდ გადასადგმელი ნაბიჯები.

65. 2003 წლის ნოემბერში, №5 საპყრობილეში იმყოფებოდა 1 825 პატიმარი, რაც რაოდენობრივად უტოლდება 2001 წელს არსებულ ვითარებას (1 855 პატიმარი). **ნპკ**-ს ვიზიტის გაგრძელებისას 2004 წლის მაისში, დანესებულებაში მოთავსებულ პატიმართა რიცხვი გაიზარდა 22%-ით და მიაღწია 2 222-ს (აქედან 68 იყო ქალი პატიმარი, ხოლო 66 - არასრულწლოვანი). მიუხედავად იმისა, რომ დანესებულების ოფიციალურ ლიმიტად მითითებული იყო 2 020, დელეგაციამ მიიღო ინფორმაცია, რომ აღნიშნული მონაცემი საბჭოთა კავშირის დროინდელი იყო და დანესეულების ამჟამინდელი რეალური ლიმიტი იყო 1 500.

იმისათვის რომ გამკლავდნენ გადატვირთულობის მაღალ დონეს, გადაწყდა №5 საპყრობილისა და იქვე მდებარე №1 დანესებულების (დახურული ტიპის მკაცრი რეჟიმის დანესებულება მსჯავრდებულ პატიმართათვის) გაერთიანება და ამ უკანასკნელში განაჩენის მოლოდინში მყოფი პატიმრების გადაყვანა. ინფორმაციის თანახმად, ამჟამად გადაყვანილ იქნა 400 პატიმარი. გადაყვანის მოსამზადებელი პროცესი მიმდინარეობდა 2004 წლის მაისის ვიზიტის დროს.

66. დელეგაციამ გამოავლინა, რომ წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის დახმარებით გახსნილი ახალი საკარანტინე განყოფილების გარდა, №5 საპყრობილეში არსებული საყოფაცხოვრებო პირობები გაუარესდა, რადგან იგი არ გარემონტდა 2002 წლის აპრილის მინისტრის შემდეგ და არ მომარაგებულა აღჭურვილობით, სხვადასხვა ნივთიერებითა და საშუალებებით.

ახალი საკარანტინე განყოფილება მდებარეობდა ადმინისტრაციული შენობის პირველ სართულზე და შედგებოდა 4 ოთახისაგან, რომელიც იტევდა 60 პატიმარს. ძველ საკარანტინე განყოფილებასთან შედარებით იქ გაუმჯობესებული პირობები იყო, პირველ როგში ფანჯრებზე გისოსების არარსებობის გამო. თუმცა, საკნებში უკვე სავალალო ვითარება იყო (ფანჯრების ჩამსხვრეული შუშები, დამტვრეული ავეჯი, დახეული თეთრეული, ჭუჭყიანი სანიტარული კვანძები) და ისინი არ თბებოდა. მიუხედავად იმისა, რომ დელეგაციის ვიზიტის დროს იქ 40 პატიმარი იმყოფებოდა,

გადატვირთულობის პრობლემა იშვიათად ნამდვიად არ იქნებოდა (მაგ. ზოგჯერ პატიმართა რაოდენობა 80-ს აღწევდა).

67. 2001 წლის ვიზიტის დასასრულს **ნპკ**-ს დელეგაციამ სთხოვა საქართველოს მთავრობას, მიეღო ზომები, რათა გამოყენებისათვის გაეუქმებინა საპატიმროს მთავარი ბლოკის სარდაფში განთავსებული ყველა საკანი (საკარანტინე, გადასაყვანი და დისციპლინური დასჯის საკნები). აღიშნული ზომები მალევე იქნა მიღებულ 2001 წლის ვიზიტის შემდეგ. თუმცა, №5 საპყრობილეში პატიმართა რაოდენობის მკვეთრი ზრდის შემდეგ, საჭირო გახდა აღნიშნული საკნების ხელმეორედ გამოყენება. 2004 წლის მაისში, სარდაფის საკნებში იმყოფებოდა 170 პატიმარი (ახალმიღებული პატიმრები, მათი დაცვის მიზნით განცალკევებული და გადაყვანის მოლოდინში მყოფი პატიმრები). საკნები იყო ბნელი, ნესტიანი, საშინლად ბინძური და ცუდი ვენტილაციით. გარდა ამისა, ზოგიერთ საკანში პატიმრები იყოფდნენ სანოლებს.

68. საპატიმროს მთავარი კორპუსის სხვა სართულებზე პირობები კვლავ ცუდი იყო. საერთო საკანთა უმრავლესობა გადატვირთული იყო და თითოეულ პატიმარზე საცხოვრებელი ფართის 1მ² მოდიოდა. ხშირად, პატიმართა რაოდენობა სანოლების რაოდენობას აჭარბებდა, რაც აიძულებდა პატიმრებს ორ-ორი ან სამ-სამი ცვლით დაეძინათ ღამე (მაგ 45 მ² ფართისა და 28 სანოლიან საკანში მოთავსებული იყო 46 პატიმარი). სიტუაცია გამწვავებული იყო ცუდი ვენტილაციითა და ბუნებრივი შუქის სიმცირით, რასაც იწვევდა ფანჯრებზე დამაგრებული რკინის დარაბები. ამასთან დაკავშირებით დელეგაციას მიაწოდეს ინფორმაცია, რომ საკნების ფანჯრებიდან რკინის დარაბების მოხსნის გეგმა (რაც რეკომენდებული იყო **ნპკ**-ს 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში) ვერ შესრულდა ფინანსური სახსრების სიმცირის გამო. სრულიად არასათანადო მდგომარეობაში იყო სანიტარული კვანძებიც: 50-მდე პატიმარს უწევდა საერთო საკანში არსებული ერთი, ნახევრად დანგრეული და ბინძური საპირფარეშოთი სარგებლობა. გარდა ამისა საკნები არ თბებოდა და მთელს საცხოვრებელ ტერიტორიაზე არსებული ღია ელექტრული გაყვანილობა ქმნიდა უბედური შემთხვევების საფრთხეს.

უნდა აღინიშნოს, რომ ზოგიერთმა პატიმარმა ზემოაღნიშნულ სავალალო პირობებში გაატარა ორწელნადნახევარი.

69. 2002 წლის აპრილში მომხდარი მოწინააღმდეგის შემდეგ, არასრულწლოვანი პატიმრები გადაიყვანეს საპატიმროს მთავარ კორპუსში. დელეგაცია ნუხილით აღნიშნავს, რომ 2001 წლის შემდეგ, არასრულწლოვანთა დაკავების პირობები გაუარესდა. იმ დროისათვის არასრულწლოვანი ქალპატიმრებისთვის განკუთვნილი განყოფილება, ცალკე შენობაში იყო მოთავსებული, სადაც საკნები კარგად იყო მოწყობილი და თითოეული პატიმარი უზრუნველყოფდა 4.7მ² საცხოვრებელ ფართს. 2004 წლის მაისში, არასრულწლოვნები მოთავსებულნი იყვნენ საპატიმროს მთავარი კორპუსის მე-3 ფლიგელში, ოთხ ძალიან გადატვირთულ საკანში (მაგ. 23 პატიმარი მოთავსებული იყო 30მ² ფართობის საკანში, სადაც მათ უწევდათ სანოლების გაყოფა), რომელიც იყო ბნელი, გადატვირთული, ნესტიანი და მძიმე სარემონტო მდგომარეობაში.

70. ცალკე მდგომი შენობა, სადაც მოთავსებულნი იყვნენ ქალი პატიმრები (ასევე - სამედიცინო სამსახურიც) იმდენად დაზიანდა 2001 წლის მიწისძვრის დროს, რომ მისი ნაწილის გამოყენება შეუძლებელი იყო. შენობის გამოყენებული ნაწილში არსებული პირობები სიცოცლისათვის საფრთხეს წარმოადგენდა: ჭერი, იატაკი ვარდებოდა და დამაგრებული იყო არმატურით. 2001 წლის მსგავსად, საკნებში არ არსებობდა სანიტარული კვანძები, თუმცა, საერთო საპირფარეშო ხელმისაწვდომი იყო მოთხოვნისთანავე. დადებითად უნდა აღინიშნოს, რომ თითოეულ პატიმარს ჰქონდა ინდივიდუალური სანოლი და მათ ჰქონდათ კვირაში ერთხელ შხაპის მიღების შესაძლებლობა (2001 წელს შხაპის მიღება ორ კვირაში ერთხელ იყო შესაძლებელი).

71. ქალ პატიმართა საცხოვრებლად გამოყენებული შენობის პირველ სართულზე განლაგებულ და მე-6 ფლიგელში არსებული დაკავების პირობები სხვებთან შედარებით უკეთესი იყო. არასრულწლოვანთა საპატიმროს მთავარ ბლოკში გადაყვანის შემდეგ, ეს განყოფილება გადაკეთდა ყოფილი მაღალი თანამდებობის პირების მოსათავსებლად. 2004 წლის 13 მაისს იქ იყო მოთავსებული 68 პატიმარი, რომელიც გადანაწილებული იყო 18 საკანში. თითოეული პატიმრისათვის გამოყოფილი ფართი გაცილებით დიდი იყო (მაგ 18მ² ფართობის საკანში 5 პატიმარი იყო მოთავსებული), ყველა ჰქონდა თავისი სანოლი, უზრუნველყოფილი იყო ბუნებრივი განათების ხელმისაწვდომობა და ვენტილაცია, საკნების ზოგადი მდგომარეობაც დამაკმაყოფილებელი იყო.

72. საკვებთან დაკავშირებული ვითარება არ შეცვლილა 2001 წლის შემდეგ. პატიმრები, პრაქტიკულად, დამოკიდებულნი იყვნენ მათი ოჯახის წევრების მიერ მიწოდებულ საკვებზე.

გარდა ამისა, 2001 წლის მსგავსად, პატიმრებს არ იყვნენ მომარაგებულნი პირადი ჰიგიენის ნივთებით და არ არსებობდა სამრეცხაო. დაწესებულება არ ასრულებდა პატიმრების სანოლის

თეთრეულით უზრუნველყოფის ვალდებულებას და პატიმრებს ფაქტიურად „ჩვრებში“ ეძინათ.

73. გარდა იმისა, მსჯავრდებულები დანესებულებაში იყვნენ დასაქმებულნი, არცერთი პატიმრისათვის არ იყო უზრუნველყოფილი რაიმე სახის აქტივობა. 2003 წლის ნოემბრის ვიზიტის დროს, დელეგაციამ დაადგინა, რომ შაბათ-კვირის დღეებში არ იყო შესაძლებელი სუფთა ჰაერზე გასეირნება და ვარჯიში, ხოლო კონკრეტული კატეგორიის პატიმრებს (მაგ კარანტინში ან დისციპლინური ზომის სახით სამარტო საკანში მოთავსებული პირები) საერთოდ არ ჰქონდათ მასზე ხელმისაწვდომობა. 2004 წლის მაისის ვიზიტის დროს იმდენად დაბალ ზღვარს მიაღწია პატიმრებისა და პერსონალის რაოდენობის თანამფარდობამ, რომ პატიმრებისთვის ფაქტიურად არ იყო უზრუნველყოფილი სუფთა ჰაერზე გასეირნებისა და ვარჯიშის უფლებით სარგებლობა.

74. როგორც უკვე აღინიშნა, (იხ.მე-11 პუნქტი), 2003 წლის ნოემბრის ვიზიტის დასასრულს დელეგაციამ თბილისის №5 საპყრობილესთან დაკავშირებით წარადგინა სამი შენიშვნა, რომელიც გადაუდებელ რეაგირებას საჭიროებს და მოითხოვს საქართველოს ხელისუფლებისაგან შემდეგი: (I) ქალ და ავადმყოფ პატიმართათვის გათვალისწინებული შენობიდან (სადაც სიცოცხლისათვის საშიში პირობებია) ყველა პატიმრის გადაყვანა სხვა, მეტად უსაფრთხო შენობაში; (II) პატიმრობის მთავარი შენობის საძირკველში მდებარე ყველა საკნის დალუქვა და მათი გამოყენების აკრძალვა (სამარტოო საკნებისა და „კარცერის“ ჩათვლით); (III) საკარანტინე განყოფილებასა და დისციპლინურ სამარტოო საკნებში მოთავსებული პატიმრებისათვის ჰაერზე ყოველდღიური გასეირნებისა და ვარჯიშის უზრუნველყოფა, დღეში სულ მცირე ერთი საათით.

2004 წლის მაისში ვიზიტისას, ნანახი დაუარესებელი ვითარების გამო, დელეგაციამ კვლავ წარადგინა ზემოხსენებული შენიშვნები და დამატებით მოსთხოვა საქართველოს ხელისუფლებას, დაუყოვნებლივ გადადგას ნაბიჯები იმისათვის რომ: (i) არასრულწლოვანი პატიმრები გადაყვანილ იქნენ სათანადო პირობებითა და აქტივობათა დღის წესრიგით უზრუნველყოფილ დაწესებულებაში; (ii) მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდეს პერსონალთან დაკავშირებული ვითარება და უზრუნველყოფილ იქნას შესაბამისი რაოდენობის თანამშრომელთა დასაქმება დანესებულების ნორმალური ფუნქციონირებისათვის.

75. 2004 წლის ვიზიტის დასასრულს გამართული შეხვედრისას, იუსტიციის მინისტრმა აღიარა რომ №5 საპყრობილე არ აკმაყოფილებდა არცერთ უმნიშვნელოვანეს სტანდარტს; თუმცა, განაცხადა, რომ ვითარების გამოსწორება შესაძლებელი იყო მხოლოდ რუსთავის №6 დაწესებულების მშენებლობის დასრულების შემდეგ. მანამდე კი, იგეგმებოდა №5 საპყრობილედან ქალ და არასრულწლოვან პატიმართა გადაყვანა შესაბამის სასჯელალსრულების დაწესებულებაში, თბილისში, და ავჭალის არასრულწლოვანთა დაწესებულებაში. გარდა ამისა, როგორც უკვე აღინიშნა, №5 და №1 დაწესებულებების გაერთიანებას ხელი უნდა შეეწყოს გადატვირთულობის პრობლემის აღმოფხვრისათვის (პირველი დაწესებულებიდან მეორეში პატიმართა გადაყვანის ხარჯზე); თუმცა ეს მხოლოდ დროებითი გამოსავალია.

2004 წლის 24 ივნისით დათარიღებული წერილით საქართველოს ხელისუფლებამ **ნპკ**-ს მიანო-და ინფორმაცია თბილისის №5 საპყრობილესთან დაკავშირებით გადაუდებელი შენიშვნების საპასუხოდ გადადგმული ნაბიჯების შესახებ. პასუხის თანახმად, სარდაფში განლაგებული საკნების გამოყენება და გადატვირთულობის პრობლემა მოიხსნება, როგორც კი გაიხსნება რუსთავის ციხე. ამასთან დაკავშირებით აღნიშნული იყო, რომ სამშენებლო სამუშაოების, თანამშრომელთა აყვანისა და ტრენინგის დასრულება იგეგმება 2005 წლის მარტში, ხოლო ციხის გახსნა - 2005 წლის აპრილში. გარდა ამისა, ინფორმაციის თანახმად, დამატებით აყვანილ იქნენ თანამშრომლები, რათა პატიმრებს საშუალება მიეცეთ ისარგებლონ სხვადასხვა აქტივობებზე ხელმისაწვდომობით. რაც შეეხება ქალ პატიმართა გადაყვანას, ის განხორციელდება ქალთა წინასწარი პატიმრობისთვის განკუთვნილი განყოფილების რემონტის დასრულებისთანავე.

ნპკ მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას დაუყოვნებლივ გადადგას ნაბიჯები, რათა თბილისის №5 საპყრობილეში უზრუნველყოფილი იყოს შემდეგი:

- თითოეულ პატიმარს ჰქონდეს თავისი საწოლი;
- საკნების ფანჯრებიდან რკინის დარაბების ჩამოხნა, რათა პატიმართა საცხოვრებელ ტერიტორიაზე უზრუნველყოფილი იყოს ბუნებრივი განათებისა და ვენტილაციის ხელმისაწვდომობა;
- ქალ და არასრულწლოვან პატიმართა გადაყვანა შესაბამის ქალთა პენიტენციურ დაწესებულებასა და ავჭალის არასრულწლოვანთა დაწესებულებაში;
- ერთხელ და სამუდამოდ საპატიმროს მთავარი ბლოკის სარდაფში არსებული საკნების გაუქმება;
- ყველა პატიმრისათვის დღეში არანაკლებ ერთი საათით სუფთა ჰაერზე ყოველდღიური გასეირნებისა და ვარჯიშის უფლებით სარგებლობა.

რაც შეეხება ციხის პერსონალს, აღნიშულ საკითხთან დაკავშირებით რეკომენდაცია იხილეთ 130-ე პუნქტში.

ბ. ბათუმის №3 დანესებულება

76. ბათუმის №3 დანესებულება იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებული ერთადერთი დანესებულებაა აჭარის ტერიტორიაზე. თავდაპირველად ის იყო წინასწარი პატიმრობის დანესებულება, სადაც თავსდებოდნენ ბრალდებული პირები აჭარისა და მიმდებარე გურიის რეგიონიდან. თუმცა, შემდგომ მიღებული იქნა გადაწყვეტილება აღნიშულ დანესებულებაში სამომავლოდ მკაცრი რეჟიმის განყოფილების გახსნა მსჯავრდებული პატიმრებისთვის.

ციხეს უკავია 1914 ნელს აშენებული კადეტთა სკოლის შენობა და განლაგებულია ბათუმის მთიან ნაწილში, ციცაბო გზის ბოლოს, რომელიც ორმოებით არის სავსე. 250 კაცის ლიმიტის მქონე დანესებულებაში, ვიზიტის პირველ დღეს იმყოფებოდა 139 პატიმარი, მათ შორის 3 ქალი და 4 არასრულწლოვანი. პატიმართა 40%-ის საქმეებზე მიმდინარეობდა გამოძიება, 25% ელოდებოდა განაჩენს, ხოლო დანარჩენები უკვე მსჯავრდებულნი იყვნენ და ელოდებოდნენ ან გასაჩივრებას, ან სხვა დანესებულებაში გადაყვანას. გარდა ამისა, დანესებულებაში 8 პატიმარი იხდიდა სასჯელს და იქვე ასრულებდა სხვადასხვა სამუშაოს.

77. დანესებულების საყოფაცხოვრებო პირობები მრავალ ასპექტში იყო უკეთესი თბილისის №5 დანესებულებაში არსებულთან შედარებით. პატიმართა რაოდენობა ოფიციალურ ლიმიტს არ აღემატებოდა და რამდენიმე მრავალადგილიანი საკნის გარდა, პრაქტიკულად არ შეინიშნებოდა გადატვირთულობის პრობლემა (მაგ, 7 მამაკაცი პატიმარი მოთავსებული იყო 32 მ² ფართობის საკანში). თუმცა, დანესებულებას სრული დატვირთვით რომ ემუშავა, საკმაოდ გადატვირთული იქნებოდა (მაგ. 38 მ² ფართობის ოთახში, სადაც 24 საწოლი იდგა, ვიზიტის დროს იმყოფებოდა 12 პატიმარი).

ერთ-ერთი მთავარი ნაკლი იყო საკნების ფანჯრებზე დამაგრებული რკინის დარაბები, რომელნიც ხელს უშლიდნენ საკანში ბუნებრივი განათებისა და ვენტილაციის შეღწევას. პატიმართა თანახმად, ზაფხულში საკნებში გაუსაძლისად ცხელა. იმისათვის, რომ მოხდეს ცუდი ვენტილაციის კომპენსირება, თანამშრომლები ნებას რთავენ პატიმრებს, ღიად დატოვონ საკნის კარის სარკმელები, თუმცა ეს მხოლოდ დროებითია. რაც შეეხება ხელოვნურ განათებას, ის ზოგადად ნორმალური იყო, თუმცა დენი ხშირად ითიშებოდა. საკნები არ თბებოდა და პატიმრები საქმლის მომზადებისა და გათბობისათვის იყენებდნენ ელექტრო-გამათბობლებს.

საკნებში იყო ერთადგილიანი საწოლები (ბევრი მათგანი არ იყო დაკავებული და იკავებდა საკანში არსებულ სივრცეს), მაგიდა, ძელსკამები და სკამები. ყველა საკანში იყო საპირფარეო და ხელის დასაბანი ნიჟარა, რომელნიც ფარდით იყო გადატიხრული. პატიმრებს ციხე უზრუნველყოფდა ლეიბებითა და საბნებით, ხოლო თეთრეულს, პირსახოცებსა და პირადი ჰიგიენის ნივთებს მათ აწვდიდნენ ნათესავები ან გადაეცემოდათ ერთმანეთისგან.

78. საკნების უმეტესობა გასარემონტებელი იყო: კედლებიდან ცვიოდა ბათქაში, ჭერი ჩამონგრეული იყო, იატაკი დაზიანებული და ავეჯი - დამტვრეული. ფინანსების სიმცირის მიუხედავად, ციხის ხელმძღვანელობა ცდილობდა თანდათანობით გაერემონტებინა საკნები. დელეგაციას აჩვენეს ერთი ახალგარემონტებული საკანი, სადაც საკმაოდ კარგი პირობები იყო; კერძოდ, საკნების ფანჯრები გადიდებული, რკინის დარაბები - მოხსნილი, სანიტარული კვანძი კი სრულად გადატიხრული იყო. მსგავსი სამუშაოები მიმდინარეობდა სხვა საკნებშიც.

79. მამაკაც პატიმრებს შხაპის მიღების უფლება ჰქონდათ ორ ან სამ კვირაში ერთხელ, ხოლო ქალ პატიმრებს საკუთარ საკანებში ჰქონდათ საგანგებო შხაპები მონყობილი, რომლითაც ნებისმიერ დროს შეეძლოთ სარგებლობა. დანესებულებაში იყო ორი ახალგარემონტებული საშხაპე ოთახი (6 და 8 საშხაპე წერტილითა და გამოსაცვლელი ოთახით), რომელიც სუფთა და მონესრიგებული იყო. თუმცა, გაირკვა, რომ ხშირად ჰქნდათ წყლის მიწოდების პრობლემა.

80. გასაუბრების დროს პატიმართა ნაწილმა განაცხადა, რომ დანესებულების მიერ უზრუნველყოფილი საკვები არასაკმარისი და ცუდი ხარისხის იყო, ამიტომ ისინი უპირატესობას ანიჭებდნენ ოჯახის წევრების მიერ მიწოდებულ საკვებსა და პროდუქტებს. პატიმრის კვებისათვის დღიურად გამოყოფილი თანხა იყო 1 ლარი. სტანდარტული დიეტური ულუფა შეიცავდა ფაფას, ბოსტნეულის წვნიანს ან ჩაშუშულს და იშვიათად - დაკონსერვებულ ხორცს. პატიმრებს არ მიეწოდებოდათ რძის პროდუქტი და ხილი.

სამზარეულო პრიმიტიულად იყო მოწყობილი, მაგრამ იყო სუფთა.

81. რაც შეეხება აქტივობათა რეჟიმს, დელეგაცია მოხარული იყო, რომ პატიმრები სარგებლობდნენ ყოველდღიური გასეირნების უფლებით, სულ მცირე ერთი საათით. თუმცა, 7 სასეირნო ეზო ძალიან პატარა იყო (18 – 34 მ²) და დამთრგუნველად მოწყობილი; ეზოები გარშემორტყმული

იყო მაღალი კედლებით, რომელთა თავზე იყო მავთულხლართები და არ იყო არც სკამი, არც სხვა რაიმე მონყობილობა.

სამზარეულოში, საქვავებში და სხვა სამეურნეო სამუშაოზე დასაქმებული 8 მსჯავრდებული პირის გარდა, არცერთი პატიმარი არ იყო დასაქმებული. გარდა ამისა, არ იყო უზრუნველყოფილი სხვა საკანგარე ღონისძიებები. შესაბამისად, პატიმრები სრულიად უსაქმოდ ატარებდნენ მთელ დღეს. პატიმართა ნაწილს ჰქონდა საკნებში ტელევიზორები; სხვები ერთობოდნენ სამაგიდო თამაშებით, წიგნის კითხვით (დანესებულებას ჰქონდა პატარა ბიბლიოთეკა) და რადიოს მოსმენით.

ვიზიტისას დანესებულებაში არ არსებობდა სპორტისთვის განკუთვნილი ინფრასტრუქტურა, თუმცა დელეგაციას აჩვენეს დიდი ოთახი, რომელიც რემონტდებოდა იმისათვის, რომ მოეწყობა გადახურული სავარჯიშო დარბაზი.

უნდა აღინიშნოს, რომ არასრულწლოვანი პატიმრებისთვისაც არ იყო უზრუნველყოფილი არანაირი აქტივობა და ღონისძიებები, თუმცა ზრდასრულებისგან განსხვავებით, მათ სუფთა ჰაერზე გასეირნება შეეძლოთ 2 საათის განმავლობაში.

82. ზემოაღნიშნული შენიშვნების გათვალისწინებით, **ნპკ რეკომენდაციით, ბათუმის №3 დანესებულებაში უნდა გადაიდგას ნაბიჯები, რათა უზრუნველყოფილი იყოს:**

- პირველ რიგში, რკინის დარბაზების მოხსნა ყველა საკნის ფანჯრიდან;
- საკნებში მოთავსებულ პატიმართა რაოდენობის თანდათანობით შემცირება, რათა თითოეულ პატიმარზე მოდიოდეს 4 მ² საცხოვრებელი ფართი;
- საკვების ხარისხის გაუმჯობესება და რაოდენობის გაზრდა;
- უკვე გარემონტებული საკნის მსგავსად, სხვა საკნების გარემონტების გაგრძელება;
- პატიმართათვის შხაპის მიღებით სარგებლობა სულ მცირე კვირაში ერთხელ;
- პატიმრების აქტივობათა პროგრამის შემუშავება; პროგრამის მიზანი უნდა იყოს, რომ ყველა პატიმარი (ბრალდებულების ჩათვლით) დროის გონივრულ ნაწილს განმავლობაში საკანს გარეთ, სხვადასხვა მიზანმიმართული საქმიანობით იყოს დაკავებული. ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ სავარჯიშო დარბაზის დასრულების შემდეგ, ყველა პატიმარს უნდა ჰქონდეს მასზე ხელმისაწვდომობა (და არა მხოლოდ მსჯავრდებულ პატიმრებს);
- არასრულწლოვანი პატიმრებისათვის მათი ასაკის შესაბამისი საგანმანათლებლო და გასართობი ღონისძიებები. ფიზიკური მომზადებამ აღნიშნული პროგრამის დიდი ნაწილი უნდა მოიცავს;
- სუფთა ჰაერზე გასეირნებისა და ვარჯიშისათვის ინფრასტრუქტურის მონყობა, რათა პატიმრებს შეეძლოთ ფიზიკური განტვირთვა.

გ. ქალთა №5 სასჯელაღსრულების დანესებულება

83. ქალთა №5 სასჯელაღსრულების დანესებულება საქართველოში არსებული ერთადერთი დანესებულებაა ქალ მსჯავრდებულთათვის. 1947 წელს აშენებულ ციხეს საკმაოდ დიდი ტერიტორია უკავია თბილისის გარეუბანში. დანესებულების ლიმიტია 320 პატიმარი, თუმცა **ნპკ**-ს დელეგაციის ვიზიტის დროს იქ 85 ზრდასრული ქალი პატიმარი იმყოფებოდა,¹⁶ რომელთაგან 17 იყო უცხო ქვეყნის მოქალაქე დსთ-ს ქვეყნებიდან. ყველა პატიმარი საერთო რეჟიმი იმყოფებოდა.

2002 წელს მომხდარი მინისძვრით საკმაოდ დაზიანებული ციხე, საფუძვლიანი გარემონტების შემდეგ კვლავ გაიხსნა 2003 წლის მაისში. დელეგაციამ შენიშნა, რომ საყოფასსოვრებო პირობები, ზოგადად, ძალიან კარგი იყო და გაოგნდა თანამშრომელთა პროფესიონალური დამოკიდებულებითა და პატიმრებთან კეთილგანწყობილი ურთიერთობის გამო.

I. საყოფაცხოვრებო პირობები

84. როგორც უკვე აღინიშნა, დანესებულებაში პატიმართა რაოდენობა არ აღწევდა ლიმიტს. ვიზიტის დროს, პატიმრები მოთავსებულნი იყვნენ ორსართულიან საპატიმრო კორპუსში, რომელიც სამ განყოფილებად იყო დაყოფილი, სადაც თითოეულ მათგანში იყო დიდი საერთო საცხოვრებელი საკანი (320 – 370 მ² ფართით), გართობისა და კომუნიკაციისათვის გამოყენებული ოთახი და სანიტარული კვანძი. თითოეულ საერთო საცხოვრებელ საკანში საწოლების რაოდენობა იყო 31-დან 50-მდე; თუმცა, საწოლების მხოლოდ ნახევარი იყო დაკავებული. საერთო საცხოვრებელ საკნებში იყო დიდი ფანჯრები, რომელნიც საკმაო რაოდენობის დღის შუქს უშვებდა; ასევე, სათანადოდ იყო უზრუნველყოფილი ვენტილაცია, ხელოვნური განათება და გათბობა. გარდა საწოლებისა, საკნებში იყო ინდივიდუალური ტუმბოები, სკამები, ავეჯი და ასევე იმ პატიმრებისათვის გამოყოფილი თეთრეული, ვისაც საკუთარი არ გააჩნდა, იყო ახალი და კარგი ხარისხის.

16 გარდა ამისა, ოთხი პირი ვადიოდა მკურნალობას ციხის მთავარ ჰოსპიტალში, თბილისში.

ზოგადად, დაწესებულება იყო სუფთა, კარგად მოწყობილი და მოვლილი.

პატიმრებს შეზღუდვების გარეშე შეეძლოთ სანიტარული კვანძის გამოყენება და ყოველდღიურად შხაპის მიღება. კარგად იყო ორგანიზებული აბაზანის, საპირფარეშოებისა და სამრეცხაოს გამოყენება. გარდა ამისა, პატიმრებს მიენოდებოდათ სხვადასხვა პირადი ჰიგიენის ნივთები და მათ არ სჭირდებოდათ აღნიშნული ნივთების თავად შეძენა.

85. დელეგაციას არ მიუღია საჩივრები საკვებთან დაკავშირებით, თუმცა, აღსანიშნავია, რომ გასაუბრებისას პატიმართა უმრავლესობამ განაცხადა, რომ იკვებებოდნენ ძირითადად ოჯახის წევრების მიწოდებული ან თავად მომზადებული საკვებით. დაწესებულებისათვის პროდუქტების მომარაგება ცენტრალიზებული იყო და თითოეულ პატიმარზე გამოყოფილი თანხა შეადგენდა 1.01 ლარს. დელეგაციამ მიიღო ინფორმაცია, რომ პატიმრებს იშვიათად მიენოდებოდათ ხორცი, ცოცხალი ხილი ან ბოსტნეული.

სამზარეულო პატიმრებისათვის განკუთვნილი, იყო სუფთა და მოვლილი.

86. **ნკპ** მიესალმება თბილისში ქალთა №5 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში კარგი პირობების შექმნისათვის გადადგმულ ნაბიჯებს; დაწესებულებას ყველა ასპექტში შეუძლია იყოს საქართველოში სამაგალითო. თუმცა, დასაინანია, რომ უკანასკნელ ხანს ჩატარებული რემონტის შედეგად დიდი საერთო საცხოვრებელი ოთახები არ გაყვეს პატარა საკნებად, რაც პატიმრებისათვის უზრუნველყოფდა პირადი სივრცეს და უკეთეს გადახანჩილებას ინდივიდუალური საჭიროებების მიხედვით. **ნკპ ურჩევს საქართველოს ხელისუფლებას, განიხილოს თბილისის ქალთა №5 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში უფრო მცირე ზომის საკნების გაკეთების შესაძლებლობა.**

II. აქტივობათა რეჟიმი

87. დღის განმავლობაში პატიმრებს შეუძლიათ თავსუფლად იმოძრაონ თავიანთ განყოფილებებში და გავიდნენ ეზოში, სადაც არის ხეები, სკამები, შადრევანი და ფრენბურთის მოედანი.

როგორც უკვე აღინიშნა, თითოეულ განყოფილებას აქვს თავისი გასართობი/კომუნიკაციის ოთახი, სადაც პატიმრებს შეუძლიათ ტელევიზორის ყურება, სამაგიდო თამაშებით გართობა და ა.შ. დაწესებულებას ასევე აქვს თავისი ბიბლიოთეკა და პატარა სამლოცველო.

88. თუმცა, პატიმრების მხოლოდ მცირე ნაწილი (დაახლოებით 18%) იყო დასაქმებული. დასაწესებულებას ჰქონდა სამკერვალო, სადაც დასაქმებული ჰყავდა 40-მდე პატიმარი. მოუხედავად ამისა, შეკვეთების სიმცირის გამო, ვიზიტისად იქ მხოლოდ 3 პატიმარი იყო დასაქმებული (ისინი სასჯელაღსრულების სისტემისთვის კერავდნენ ფორმებსა და თეთრეულს). დაწესებულებაში იყო ყვავილების სათბური, სადაც შესაძლებელი იყო 5 ადამიანის დასაქმება, მაგრამ ვიზიტის დროს იქ მხოლოდ ერთი ადამიანი მუშაობდა. გარდა ამისა, 12 პატიმარი ასრულებდა სხვადასხვა სამეურნეო სამუშაოს (სამზარეულოში დალაგება და ა.შ.).

დაწესებულების სამკერვალო სკოლა პროფესიული სწავლებისათვის შესაძლებლობები იყო შეზღუდული. სკოლა არ გარემონტებულა და ამკარად არ გამოიყენებოდა.

89. დაწესებულებაში ახლახანს გაიხსნა სოციალური და რეაბილიტაციის ცენტრი, რომელშიც 20 პატიმრისთვის იყო უზრუნველყოფილი ფსიქოთერაპია და ოკუპაციური/შრომითი თერაპია. ცენტრში, რომელსაც მართავდა ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაცია დასაქმებული იყო სამი ფსიქოთერაპევტი და ერთი არტ-თერაპევტი. ფსიქოთერაპიული სეანსები მიმდინარეობდა კვირაში ორჯერ (ქართულ და რუსულ ენებზე), გარდა ამისა, საჭიროების შემთხვევაში შესაძლებელი იყო ინდივიდუალური ფსიქოთერაპევტის მომსახურებით სარგებლობა. ასევე, პატიმრებს ჰქონდათ ოკუპაციურ/შრომით თერაპიაში ჩართვის შესაძლებლობა პატარა, მაგრამ კარგად ორგანიზებულ კერამიკის კურსებზე ჩაწერით.

90. **ნკპ რეკომენდაციით მიმართავს საქართველოს ხელისუფლებას, მიიღოს ზომები თბილისის ქალთა სასჯელაღსრულების №5 დაწესებულებაში აქტივობათა პროგრამის შემუშავებისათვის. საჭიროა თანამშრომლების მხრიდან მეტად პრაქტიული მიდგომის შერჩევა, რათა მეტი პატიმარი დაასაქმონ და ჩართონ სხვადასხვა ღონისძიებებში (კერძოდ, საგანმანათლებლო და პროფესიული ტრენინგები).**

დ. არასრულწლოვანთა დაწესებულება, ავჭალა

91. ავჭალის არასრულწლოვანთა დაწესებულება მდებარეობს თბილისიდან 30 კმ-ის მანძილზე, ახლახანს გარემონტებულ შენობაში, რომელიც ადრე გამოიყენებოდა შინაგან საქმეთა სამინისტროს ჯარის მიერ. ეს არასრულწლოვანი მსჯავრდებულებისათვის განკუთვნილი ერთადერთი დაწესებულებაა საქართველოში. დაწესებულების ლიმიტია 150 პატიმარი (დაანგარიშებულია თი-

თოვულ პირზე 2.5 მ² საცხოვრებელი ფართის გათვლის საფუძველზე); დელეგაციის ვიზიტს დროს იქ იმყოფებოდა 19 არასრულწლოვანი, რომელთა ასაკი იყო 16-დან 19 წლამდე. დაწესებულების ხელმძღვანელობის ინფორმაციით, იქ მოთასებულ პირთა რაოდენობას არ გადაუჭარბებია 26-სთვის.

I. საყოფაცხოვრებო პირობები

92. საყოფაცხოვრებო პირობები, ზოგადად, მისაღები იყო. პატიმრების საცხოვრებელი, უზრუნველყოფილი იყო დიდი ზომის საერთო საკანში (270 მ² ფართის), სადაც იყო 15 საწოლი და ერთ პატარა ოთახში (დაახლოებით 16 მ² ფართის), სადაც იყო ოთხი საწოლი. დიდი საერთო ოთახი იყო სუფთა და ჰქონდა კარგი ბუნებრივი განათება და ვენტილაცია. თუმცა, ხელოვნური განათება იყო სუსტი; გარდა ამისა, ცენტრალური გათბობის არარსებობის გამო, ტემპერატურა იყო დაბალი (15°C). გარდა საწოლებისა დიდი ზომის საერთო საკანში იყო ინდივიდუალური ტუმბოები და დასასვენებელი და გასართობი კუთხე, სადაც იყო მაგიდა, სკამები, ტელევიზორი და რადიო. ყველა პატიმარი იყო მომარაგებული ლეიბებითა და საბნებით, თუმცა პრობლემატური იყო საწოლის თეთრეულისა და ტანსაცმლის უზრუნველყოფა.

პატარა ოთახი, რომელიც გამოიყენებოდა დაცვის მიზნით არასრულწლოვნების განცალკევებისათვის, იყო უფრო თბილი, სათანადო განათებითა და ვენტილაციით. საკანში იყო ორი ორსართულიანი საწოლი, ტუმბოები, მაგიდა, სკამები, ტელევიზორი და რადიომონყობილობა. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ საწოლები არ იყო კარ მდგომარეობაში და სისუფთავის მხრივად ვითარება არ იყო დამაკმაყოფილებელი.

93. დელეგაციას არ მიუღია საჩივრები საპირფარეოს ხელმისაწვდომობაზე. არასრულწლოვნებს შეეძლოთ საერთო საშხაპეებით სარგებლობა და თბილი შხაპის მიღება ყოველდღიურად. თუმცა, სანიტარული კვანძები სავალალო და არაჰიგიენურ მდგომარეობაში იყო. პირდარი ჰიგიენის საგნებთან დაკავშირებით იყო არადამაკმაყოფილებელი. ერთადერთი საგანი, რომელიც პატიმრებს მიეწოდებოდათ იყო საპონი და ისიც, პატიმრების ინფორმაციით - არასაკმარისი რაოდენობით.

დაწესებულებაში იყო მხოლოდ ერთი სარეცხი მანქანა, რომელიც ინფორმაციის თანახმად, ხშირად გამოდიოდა მწყობრიდან; შედეგად, არასრულწლოვნები თეთრეულსა და ტანსაცმელს ხელით რეცხავდნენ.

94. **წკპ**-ს შენიშვნები აქვს არასრულწლოვანთა საკვების უზრუნველყოფასთან დაკავშირებით. დაწესებულების დირექტორის ინფორმაციით, მიუხედავად იმისა, რომ დაცული იყო დღიური ნორმის კალორიულობა (2 700 კკალ ერთ პატიმარზე), საკვები არ აკმაყოფილებდა საკვები რაციონის მოთხოვნილებებს. დელეგაციამ არასრულწლოვნებისგანაც მოისმინა ჩივილი საკვებათან, განსაკუთრებით მის რაოდენობასთან დაკავშირებით და შენიშნა, რომ საკვებ რაციონში არ შედიოდა რძის პროდუქტები და ხილი.

95. 92-ე და 94-ე პუნქტებში მოცემული შენიშვნების თანახმად, **წკპ რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, მიიღოს ზომები, რომ ავჭალის არასრულწლოვანთა დაწესებულებაში უზრუნველყოფილ იქნას:**

- არასრულწლოვანთათვის საკმარისი რაოდენობის, ხარისხისა და მრავალფეროვნების საკვები;

- სათანადო ხელოვნური განათება, ყველა საცხოვრებელი საკნის გათბობა და სისუფთავის დაცვა;

- ყველა არასრულწლოვნის მომარაგება ნორმალური თეთრეულითა და შესაბამისი ტანსაცმლით;

- სანიტარული კვანძების რემონტი და მათი სუფთა მდგომარეობაში შენარჩუნება;

- არასრულწლოვანთათვის საკმარისი რაოდენობის პირადი ჰიგიენური ნივთიერებისა და საწმენდი საშუალებებით მომარაგება;

96. გარდა ამისა, **წკპ**-ს აზრით, დიდი ზომის საერთო საკნები არ არის პატიმრების, განსაკუთრებით არასრულწლოვნების, მოთავსების დამაკმაყოფილებელი გზა სხვადასხვა მიზეზიდან გამომდინარე. ამგვარ საკნებში გაცილებით დიდია დაშინებისა და ძალადობის რისკი. გარდა ამისა, ასეთ საკნების პირობებში, ფაქტიურად შეუძლებელია პატიმარი მოათავსო სათანადო რისკების გარეშე. **წკპ ურჩევს საქართველოს ხელისუფლებას, განიხილოს ავჭალის არასრულწლოვანთა დაწესებულებაში უფრო მცირე ზომის საკნების გაკეთების შესაძლებლობა.**

II. აქტივობათა რეჟიმი

97. დელეგაციას ძალიან მოეწონა დაწესებულებასთან არსებული სკოლა. სკოლას უძღვებოდ-

ნენ განთლების სამინისტროს მიერ დასაქმებული მასწავლებლები და კვირის დღეებში ატარებდნენ გაკვეთილებს დილის 8-დან შუადღის 2 საათამდე.

დღის განმავლობაში არასრულწლოვნებს შეეძლოთ დიდ ეზოში ყოფნა, სადაც იყო სკამები და გამწვანება. ასევე, გამოყოფილი იყო ადგილი ფეხბურთის, ფრენბურთისა და კალათბურთის მოედნებისთვის; თუმცა ვიზიტის დროს მათ არ ჰქონდათ ბურთები. გარდა ამისა, დაწესებულების გადახურული სავარჯიშო დარბაზი ფინანსური სახსრების ნაკლებობის გამო მოუწყობელი იყო.

გარდა რამდენიმე არასრულწლოვნისა, რომლებიც დამხმარე სამუშაოს ასრულებდნენ დალავებისას და სასაბუღალტრო კერძების მომსახურებისას, პატიმრები არ იყვნენ დასაქმებულნი და მათთვის არ იყო უზრუნველყოფილი პროფესიული ტრენინგები. გარდა ამისა, სპეციალიზირებული პერსონალის არარსებობის გამო (ფსიქოლოგის ადგილი თავისუფალი იყო, ხოლო სოციალური მუშაკები საერთოდ არ იყვნენ), არ ტარდებოდა ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაცია. სკოლის შედეგ, არასრულწლოვნებს ღონისძიებების პატარა არჩევანი ჰქონდათ და თავს ირთობდნენ ტელევიზორის ყურებით, რადიოს მოსმენით, წიგნების კითხვითა და სამაგიდო თამაშებით.

98. **წკპ**-ს სურს ხაზგასმით აღნიშნოს, რომ პატიმრობაში მყოფ არასრულწლოვნებზე მზრუნველობა დიდ ძალისხმევას მოითხოვს, რათა შემცირდეს ხანგძლივი სოციალური გარიყულობის ნეგატიური ზეგავლენა. აღნიშნული მოითხოვს მულტიდისციპლინურ მიდგომას - სხვადასხვა მიმართულების პროფესიონალების ჩართვას (ფსიქოლოგების, პედაგოგებისა და სოციალური მუშაკების ჩათვლით), რათა არასრულწლოვანთა ინდივიდუალური საჭიროებები დაკმაყოფილებულ იქნას უსაფრთხო საგანმანათლებლო და სოციალურ-თერაპიულ გარემოში. თავისუფლებადკვეთილი არასრულწლოვნებისათვის უზრუნველყოფილი უნდა იყოს საგანმანათლებლო, სპორტული, პროფესიული ტრენინგები, გასართობი და სხვა მიზანმიმართული აქტივობების სრული პროგრამები. **წკპ** რეკომენდაციას, რომ ზემოაღნიშნული შენიშვნების თანახმად, მიღებულ იქნას ზომები ავჭალის არასრულწლოვანთა დაწესებულებაში აქტივობათა პროგრამის გამრავალფეროვნება.

ე. რუსთავის №2 მკაცრი რეჟიმის სასჯელალსრულების დაწესებულება

99. რუსთავის №2 მკაცრი რეჟიმის სასჯელალსრულების დაწესებულება განკუთვნილია მძიმე კატეგორიის დანაშაულში მსჯავრდებულ პირთა და რამდენიმეჯერ ნასამართლევ პირთათვის. ციხე მოქმედებს 1960 წლიდან და უკავია რუსთავის ყველაზე მიტოვებული გარეუბნის დიდი ტერიტორია. 1000 პატიმრის ლიმიტის მქონე დაწესებულებაში დელეგაციის ვიზიტისას იმყოფებოდა 818 პატიმარი.

№2 სასჯელალსრულების დაწესებულებაში იყო პატიმრების გაქცევის შემთხვევები, რომელთაგან ყველაზე დიდი (129 პატიმარი) მოხდა დელეგაციის ვიზიტამდე ორი თვით ადრე. პატიმართა გაქცევას შედეგად მოყვა მნიშვნელოვანი ცვლილებები თანამშრომელთა რიგებში. ამჟამინდელი დირექტორი გადმოყვანილ იქნა იუსტიციის სამინისტროს უშიშროების განყოფილებას დაქვემდებარებული სასჯელალსრულების დაწესებულებიდან. დელეგაციას შეატყობინეს, რომ 2003 წლის შემდეგ, ეს უკვე მეოთხე ცვლილება იყო ხელმძღვანელობაში.

ვიზიტის დასაწყისში დირექტორმა ლიად განაცხადა, რომ დაწესებულებაში არსებული პირობები სრულიად არაადექვატური და არაადამიანური იყო როგორც პატიმართათვის, ისე თანამშრომლებისთვისაც. ამგვარ პირობებში, თანამშრომელთა ძირითადი საზრუნავი გაქცევის თავიდან აცილება იყო. დირექტორის მიერ გაკეთებული შეფასებები სავსებით დადასტურდა დაწესებულებაში ვიზიტის დროს.

I. საყოფაცხოვრებო პირობები

100. პატიმრები მოთავსებულნი იყვნენ სამ ორსართულიან ბარაკში, სადაც თითოეულში დაახლოებით 200 პირი იყო. 2001 წლის ხანძრის შემდეგ, რომლის შედეგად პატიმართა საცხოვრებლის ნაწილი დაზიანდა, პატიმართა გარკვეული რაოდენობა გადაიყვანეს შენობაში, რომელიც თავდაპირველად გათვალისწინებული იყო ციხის ლაზარეთისთვის; შესაბამისად, ჯანმრთელი და დაავადებული პატიმრები ერთ შენობაში აღმოჩნდნენ. გარდა ამისა, ოცდაათამდე პატიმარი, მათი დაცვის უზრუნველყოფის მიზნით, განცალკევებით იყო მოთავსებული ჩამოშლილ შენობაში, რომელიც, როგორც ითქვა, ძველად საწყობი იყო.

101. დაწესებულების მთელ ტერიტორიაზე (ადმინისტრაციული შენობის ჩათვლით) არსებული მდგომარეობა იმდენად სავალალო იყო, რომ ყველა მოლოდინს გადააჭარბა. საცხოვრებელი ბარაკები ჩამოშლის პირას იყო და მხოლოდ მლიანად დანგრევას ექვემდებარებოდა. სახურავის ნაწილი საერთოდ აღარ არსებობდა და თუნუქის ფურცლები იყოს გადაფარებული ხის ბოძებს შორის, რათა ცუდი ამინდის დროს, თავი დაეცვათ. აღნიშნული მოწყობილობა არ იყო საიმედო და წყალი მაინც საცხოვრებელ ადგილებში ჩამოდიოდა. პატიმრებს დიდი ზომის საერთო საცხოვრებელი საკნები ზენრებით, სხვადასხვა მასალებითა და მუყაოს საშუალებით ჰქონდათ დაყოფილი – პატარა განყ-

ოფილებებად, სადაც ერთიდან სამ კაცამდე იმყოფებოდნენ. შედეგად, დიდი ზომის საერთო საცხოვრებელი გამოიყურებოდა, როგორც ლაბირინთი და ფაქტიურად შეუძლებელი იყო იმის დადგენა, თუ რა სიდიდის ფართი მოდიოდა თითოეულ პატიმარზე. ბევრ ფანჯარას არ ჰქონდა შუშა და ამოვსებული იყო სხვადასხვა მასალებით, რაც საგრძობლად უშლიდა საკნებში დღის სინათლისა შეღწევას და განიავებას. გარდა ამისა, ხელოვნური განათებაც საკმაოდ სუსტი იყო, ელექტროსადენები დაზიანებული იყო და დენი ხშირად ითიშებოდა. არ არსებობდა ცენტრალური გათბობა; ღია ტიპის ელექტრული გამათბობელი, რომელიც გამოიყენებოდა საჭმელის გასათბობად და მოსამზადებლად, საშიშიც იყო და ამავე დროს - არასაიმედოც.

ჰიგიენური პირობები, უბრალოდ რომ ვთქვათ, სავალალო იყო. ბარაკებში წყლის გაყვანილობა და კანალიზაცია მწყობრიდან იყო გამოსული და შედეგად, საცხოვრებელ ტერიტორიაზე არც წყალი მოდიოდა და არც საპირფარეშო ფუნქციონირებდა. დასაღვრევი წყლის ერთადერთი წყარო იყო ეზოში არსებული ერთი ონკანი. ბარაკებიდან მოშორებით მდებარეობდა განცალკევებით მდგომი შენობა, რომელშიც იყო საპირფარეშო და ე.წ. „აბაზანა“ (პრიმიტიული ოთახი, წყლის ორი მილის გარდა არაფერი იყო). აღნიშნული შენობა ფაქტიურად დანგრეული იყო და იქ არსებული მდგომარეობა - ძალიან ცუდი: სიბინძურე, სიცივე, სინესტე და ადამიანისათვის განცალკევების შესაძლებლობის არქონა. გარდა ამისა, დენის ხშირი გათიშვების გამო, ხშირად არ მოდიოდა ცხელი წყალი. მიუხედავად ამისა, აღნიშნულ „აბაზანით“, საეჭვოა რომ, ბევრი მათგანი მაინც სარგებლობდა.

პატიმართა დიდი რაოდენობის მოთავსება ამგვარ ანტისანიტარულ პირობებში ქმნიდა დაავადებათა გავრცელებისა და მასიური ინფექციების, ასევე ძალადობრივი ინციდენტების, ძალიან დიდ რისკს.

ამავე დროს, დელეგაციამ შენიშნა, რომ პატიმართა ნაწილი გაცილებით უკეთეს საყოფაცხოვრებო პირობებში იყო მოთავსებული (მაგ. პატარა ოთახები საკუთარი სამზარეულოთი და აბაზანით). თანამშრომლებმა აღნიშნეს, რომ იმ პატიმრებს, რომელთაც გააჩნდათ ფინანსური შესაძლებლობები, ნება დართეს, თავად გაეუმჯობესებინათ საცხოვრებელი პირობები. აღნიშნულთან დაკავშირებით, იხილეთ 122-ე პუნქტი.

102. ბევრმა პატიმარმა დაიჩვილა დაწესებულების მიერ საკვების არასაკმარისი რაოდენობით მიწოდებაზე. ცხადი იყო, რომ პატიმრები ძირითადად ოჯახის წევრების ან იმ პატიმართა მიერ მიწოდებული საკვებით იკვებებოდნენ, რომელთაც გააჩნდათ პროდუქტის შექმნის ფინანსური შესაძლებლობა. დირექტორმა აცნობა დელეგაციის წევრებს, რომ პატიმრის დღიური კვებისათვის გამოყოფილი 1.15 ლარი მხოლოდ ელემენტარული მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისთვის იყო საკმარისი და ზოგადად, პატიმრებს აკლდათ კვება და კარგავდნენ წონას.

დელეგაციამ შენიშნა, რომ გარდა იმისა, რომ დღიური ნორმა იყო ძალიან მწირი (დილას აძლევდნენ ფაფას, შუადღეს წვნიანს, ხოლო საღამოს - ბრინჯს), საჭმელი ძალიან პრიმიტიულ და არაჰიგიენურ პირობებში მზადდებოდა. სამზარეულო იყო ძალიან ცუდად მოწყობილი და ბინძური; კარტოფილი და ბოსტნეულის მთები პირდაპირ ეყარა მტვრიან იატაკზე და ნაწილი მათგანი ობმოკიდებული იყო.

103. მომარაგების სიმცირის გამო, დაწესებულება პრაქტიკულად აღარ გასცემდა საწოლის ქვეშაგებსა და თეთრეულს, ტანსაცმელსა და პირადი ჰიგიენის ნივთებს. საწოლების ქვეშაგების მდგომარეობა, რომელზეც მხოლოდ პატიმრები ზრუნავდნენ ხშირად ძალიან ცუდი მდგომარეობაში იყო.

II. აქტივობათა რეჟიმი

104. დაწესებულებაში მეფობდა პასიურობის ზოგადი ატმოსფერო. დღის განმავლობაში პატიმრები თავისუფლად და უსაქმოდ მოძრაობდნენ საცხოვრებლის ტერიტორიაზე. პერსონალის სიმცირისა და ორგანიზებული აქტივობების არარსებობის გამო, პატიმრები ფაქტიურად ზედამხედველობის გარეშე იყვნენ მიტოვებულნი.

გარდა 30 პატიმრისა, რომელნიც არაანაზღაურებადი სამეურნეო (დასუფთავება) სამუშაოთი იყვნენ დასაქმებულნი, არცერთი პატიმარი არ მუშაობდა. დაწესებულებას ადრე ჰქონდა კარგად ფუნქციონირებადი სამრეწველო განყოფილება, რომელიც აღარ მუშაობდა. სპორტული განკუთვნილი მოედები სარეველით და ნაგვით იყო სავსე. ერთ დროს, დაწესებულებაში დაიწყო მუშაობა ზოგადსაგანმანათლებლო და პროფესიულმა სასწავლებელმა, მაგრამ შენობა დაინვა.

დროის გაყვანის ერთადერთი საშუალება იყო ტელევიზორის ყურება, რადიოს მოსმენა და წიგნების კითხვა. დაწესებულების ბიბლიოთეკაში 2 000-მდე წიგნი იყო (ძირითადად რუსულად). ასევე, არსებობდა სამლოცველო ოთახი; ეკლესია კი მშენებლობის პროცესში იყო.

**

*

105. შეჯამების სახით რომ ვთქვათ, რუსთავის №2 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში არსებული სავალალო საყოფაცხოვრებო პირობები, აქტივობათა რეჟიმის არქონა, არაადექვატური

სამედიცინო მომსახურება (იხ. 108-ე პუნქტი) და ზოგადად, უიმედო მდგომარეობა შეიძლება შეფასდეს მხოლოდ როგორც არაადამიანურ მოპყრობად. იქ არსებული მდგომარეობიდან გამომდინარე, დაუშვებელია დაწესებულების ფუნქციონირების გაგრძელება. თუმცა, დაწესებულების დახურვამ, სადაც 800 პაციმარია მოთავსებული, შესაძლებელია მოითხოვოს გარკვეული დრო. როგორც უკვე აღინიშნა, (იხ. მე-10 პუნქტი), 2003 წლის ნოემბრის ვიზიტის დასასრულს, დელეგაციამ საქართველოს ხელისუფლებას წარუდგინა მყისიერი შენიშვნები და მოითხოვა რუსთავის №2 მკაცრი რეჟიმის სასჯელაღსრულების დაწესებულების გადატანის გეგმის შემუშავება და მისი **ნაკ**-სთვის გაგზავნა 3 თვის ვადაში.

2004 წლის მარტით დათარიღებული წერილით, საქართველოს მთავრობამ აცნობა **ნაკ**-ს რომ მათი საბოლოო მიზანი იყო რუსთავის №2 სასჯელაღსრულების დაწესებულების პაციმართა გადაყვანა ახალ დაწესებულებაში და არსებული შენობების რეკონსტრუქცია. თუმცა, აღნიშნულის განსახორციელებლად აუცილებელი იყო რუსთავის №6 დაწესებულების გახსნა. მანამდე კი, გადაიდგა ნაბიჯები დაწესებულებაში პირობების გაუმჯობესების მიზნით, კერძოდ - შემცირდა პაციმართა რაოდენობა (800-დან 650-მდე) და „აპარტამენტები“ გაუქმდა.

ნაკ-ს მიაჩნია, რომ საქართველოს მთავრობის მიერ გადადგმული ნაბიჯები არ არის რუსთავის №2 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში შექმნილი ჰუმანიტარული კატასტროფის შესაბამისი. **კომიტეტი მოითხოვს, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ მიიღოს ყველა ზომა, რათა რუსთავის №2 მკაცრი რეჟიმის დაწესებულებაში დარჩენილი პაციმრები გადაიყვანოს სხვა დაწესებულებაში, სადაც პაციმრობის ადამიანური პირობებია.**

4. ჯანდაცვის მომსახურება

ა. ჯანდაცვის მომსახურება მონახულებულ დაწესებულებებში

ი. პერსონალი და ინფრასტრუქტურა

106. თბილისის №5 საპყრობილეში, 2001 წლის ვიზიტის შემდეგ პოზიტიური ცვლილებები შეიმჩნეოდა ჯანდაცვის სამსახურის პერსონალის კუთხით. ექიმის თანამდებობაზე ექვსივე ვაკანტური ადგილი შევსებული იყო და დაწესებულებაში ასევე დასაქმებული იყო სტომატოლოგი. თუმცა, 2001 წელთან შედარებით, იქ იყო ნაკლები სანიტარი (სანიტარი იყო 3, 2001 წელს კი - 4) და ექთანი (ექთანი იყო 3, 2001 წელს კი - 4).

დელეგაციას აცნობეს, რომ მედიკამენტების მომარაგების კუთხით (ტუბერკულოზის სამკურნალო პრეპარატების გარდა), 2001 წელთან შედარებით, ვითარება კიდევ უფრო გაუარესდა. რაც შეეხება ტუბერკულოზის სამკურნალო პრეპარატებს, მათი საკმარისი რაოდენობით მომარაგება უზრუნველყოფილი იყო წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის მიერ (იხ. აგრეთვე 118-ე პუნქტი).

№5 საპყრობილეში პაციმართა რიცხოვნობის ზრდის გათვალისწინებით, სანიტრებისა და ექთნების არსებული რესურსი ცალსახად არასაკმარისი იყო 2 200-ზე მეტი მეტ პაციმარზე უზრუნველობისთვის. ინვენტარისა და მედიკამენტების სიმცირეც არაადამაკმაყოფილებელ მდგომარეობას ქმნიდა. **ნაკ მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, მიიღოს სასწრაფო ზომები, რათა თბილისის №5 საპყრობილეში უზრუნველყოფილ იქნას:**

- ჯანდაცვის პერსონალის შევსება ექთნებისა და სანიტრების დასაქმების გზით;
- შესაბამისი მედიკამენტებითა და ინვენტარით მომარაგება;

107. ბათუმის №3 დაწესებულებაში პაციმრებისათვის განეული სამედიცინო მომსახურება არ აკმაყოფილებდა სტანდარტებს არცერთ ასპექტში. დაწესებულებაში მხოლოდ ერთი ფერშალი იყო დასაქმებული. ექიმის თანამდებობა 2002 წლიდან იყო ვაკანტური, რაც აშკარად იყო გამოწვეული იუსტიციის სამინისტროს მოთხოვნით, რომ იქ დასაქმებულ ექიმს ჰქონოდა სერტიფიკატი ჯანდაცვისა და მენეჯმენტში. იმის გამო, რომ დაწესებულებაში არ არსებობდა ექიმი, იქ არ მიმდინარეობდა პაციმართა სათანადო შემოწმება, გამოკვლევა, დიაგნოსტიკა და მკურნალობა. რაც შეეხება სტომატოლოგიურ მომსახურებას, დელეგაციას აცნობეს, რომ დაწესებულებაში პერიოდულად მოდიოდა ციხის გარეთ დასაქმებული ექიმი, რომელიც მხოლოდ კბილის ამოღების პროცედურას ატარებდა.

გარდა ზემოხსენებულისა, მნივნელოვანი პრობლემები გამოიკვეთა მკურნალობის საჭიროების მქონე პაციენტთა დაწესებულების გარეთ საავადმყოფოში გადაყვანის კუთხით. თბილისის-ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში ფაქტიურად პაციმრები არ გადაჰყავდათ ტრანსპორტის არარსებობის გამო. გამოძიების ქვეშ მყოფი პირებისთვის დაწესებულების გარეთ დასაქმებული ექიმის მიერ მკურნალობა ზოგჯერ გამოძიებლების მიერ იყო უზრუნველყოფილი. რაც შეეხება

სხვა კატეგორიის პაციმრებს, ისინი სრულად იყვნენ დამოკიდებულნი თავიანთი ნატესავეების ფინანსურ შესაძლებლობებზე, რადგან დაწესებულებას არ ჰქონდა საკმარისი ბიუჯეტი იმისათვის რომ შეეძინა ნამლები და დაეფარა დაწესებულების გარედან მოსული ექიმის ვიზიტის ხარჯები.

ვიზიტის დროს, ციხის ლაზარეთში სარემონტო სამუშაოები მიმდინარეობდა. შედეგად, ერთი, მწირი ინვენტარით მონყობილი ოთახი ფუნქციონირებდა სამედიცინო შემონმებისთვის. იუსტიციის სამინისტროდან მიღებული ან არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ შემონირულ მედიკამენტთა მარაგიც საკმაოდ შეზღუდული იყო.

ნაკ-ს რეკომენდაციას, ბათუმის №3 დაწესებულებაში დაუყოვნებლივ გადაიდგას ნებიჯები იმისათვის, რომ:

- უზრუნველყოფილი იყოს ექიმის რეგულალური ვიზიტები; მოთხოვნამ, რომ ექიმის თანადეობის დაკავება შეუძლია მხოლოდ ჯანმრთელობის დაცვასა და მენეჯტში სერტიფიკატის მფლობელ ექიმს, არ უნდა შეუშალოს ხელი ამ სასწრაფო პრობლემის მოგვარებას;

- გაუმჯობესდეს პაციმრებისათვის სტომატოლოგიური მომსახურება;

- უზრუნველყოფილ იყოს დაწესებულების გარეთ არსებულ საავადმყოფოებში იმ პაციმრების გადაყვანა, რომელნიც საჭიროებენ სამედიცინო შემონმებასა და/ან მკურნალობას;

- უზრუნველყოფილ იყოს დაწესებულების მომარაგება საკმარისი რაოდენობის სათანადო მედიკამენტებით;

108. რუსთავის №2 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში, სამედიცინო სამსახურის პერსონალის რაოდენობა არაადეკვატური იყო. მხოლოდ ერთი ექიმი მუშაობდა სრული განაკვეთით პაციმრებისა და თანამშრომლების სამკურნალოდ. ექიმის დანარენი 3 თანამდებობა თავისუფელი იყო. ექთნები პრაქტიკულად არ არსებობდნენ. მხოლოდ ერთი ექთანი მოდიოდა დაწესებულებაში თვეში 5 დღის განმავლობაში. დანარჩენ დროს, ექთნის ფუნქციას ასრულებდნენ გრძელვადიანი პაციმრები. ექიმი კვირაში 4 ღამე მორიგეობდა; დანარჩენი სამი ღამის განმავლობაში დაწესებულებაში მონვეული ექიმი მოდიოდა. რაც შეეხება სტომატოლოგიურ მომსახურებას, კბილის ამოღების პროცედურას ასრულებდა ორი პაციმარი.

სრულიად მიუღებელ ვითარებას კიდევ უფრო ამძიმებდა მედიკამენტებისა და სადიაგნოსტიკო საშუალებების არარსებობა. შესაბამისად, ჯანდაცვის ელემენტარული მომსახურებაც კი არ იყო უზრუნველყოფილი. მკურნალობის საჭიროების შემთხვევაში, პაციმრები გადაჰყავდათ ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში (პაციმრების გადაყვანის რაოდენობა 15-18-მდე იყო ყოველთვიურად), ტუბერკულოზის მკურნალობის შემთხვევაში კი - ქსნის დაწესებულებაში. გარდა ამისა, ფინანსურად უზრუნველყოფილ პაციმრებს თავად შეეძლოთ მონვეული ექიმის მიერ სამედიცინო შემონმებისა და მკურნალობის ხარჯების დაფარვა.

დაწესებულების ლაზარეთი 14 ოთახისგან შედგებოდა, სადაც ვიზიტის დროს 65 პაციმარი იყო მოთავსებული. აღნიშნულ ლაზარეთში არსებული პირობები ისეთივე სავალალო იყო, როგორც დანარჩენ დაწესებულებაში: სახურავიდან წყალი ჟონავდა, ფანჯრებს არ ჰქონდათ შუშა, არ შემოდიოდა დღის სინათლე, არ იყო კარგი ვენტილაცია და გათბობა, საშინელი ჰიგიენური პირობები. პაციმრებს საგანგებოდ მონყობილი თავშესაფრის ქვეშ ეძინათ ან კარადებში (განსაკუთრებით ფსიქიკური აშლილობის მქონე პაციმრებს). დელეგაციამ შენიშნა რამდენიმე ბრმა ან სხვაგვარად უნარშეზღუდული ხანშიშესული პაციმარი, რომელნიც სხვა პაციმრების დახმარებით გადაადგილდებოდნენ. აღნიშნულ პირთათვის ციხის გარემოში ხანგრძლივად ყოფნა შესაძლოა აუტანელი იყოს. ამასთან დაკავშირებით, **ნაკ-ს სურს ინფორმაციის მიღება იმის შესახებ თუ რა შესაძლებლობებს იძლევა საკართველოს კანონმდებლობა იმ პირთა ავადმყოფობის საფუძველზე გათავისუფლებისათვის, რომელთათვისაც არ არის მიზანშეწონილი გრძელვადიანი პაციმრობა.**

109. **ნაკ-მ** უკვე მიმართა საქართველოს ხელისუფლებას რეკომენდაციით, რუსთავის №2 დაწესებულებაში დარჩენილი პაციმრების გადასაყვანად სხვა დაწესებულებაში, სადაც პაციმრობის ადამიანური პირობებია. ამ კონტექსტში, ზედმეტი იქნება აღნიშნულ დაწესებულებაში ჯანდაცვის მომსახურების გაუმჯობესების შესახებ რეკომენდაციის განევა. თუმცა კომიტეტს სურს კიდევ ერთხელ აღნიშნოს, რომ ციხის ჯანდაცვის სამსახურმა იმავე დონეზე უნდა უზრუნველყოს პაციმრების მკურნალობა და ზრუნვა, რა დონეზეც ეს უზრუნველყოფილია სამოქალაქო ჯანდაცვის სფეროში. ასევე, მნიშვნელოვანია სამედიცინო, საექთნო და ტექნიკური პერსონალის საკმარისი რაოდენობით დასაქმება და აღჭურვილობის, მონყობილობებისა და ინვენტარის უზრუნველყოფა. **ნაკ-ს რეკომენდაციაა, რომ აღნიშნული პირობები გათვალისწინებულ იქნას საქართველოში პაციამრთათვის ჯანდაცვის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფის დროს.**

110. აქამდე ნახსენებ დაწესებულებებთან შედარებით, ქალთა №5 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში არსებული სამედიცინო მომსახურება ადეკვატური იყო. დაწესებულებაში სამი ექიმი იყო

დასაქმებული - მთავარი ექიმი (ფსიქიატრი), გინეკოლოგი და თერაპევტი, ასევე - ერთი ფერშალი, ორი ექთანი და ერთი ფარმაცევტი. ვაკანტური იყო დერმატო-ვენეროლოგის ადგილი. სტომატოლოგიური მომსახურებისათვის დაწესებულებაში ორ კვირაში ერთხელ მიდიოდა სტომატოლოგი. ექიმები ცვლებში უზრუნველყოფდნენ 24-საათიან სამედიცინო მეთვალყურეობას.

გარდა ზემოაღნიშნული მკურნალობისა, პაციმრებს გამოკვლევას უტარებდა ჯანდაცვის სამინისტროს მიერ მივლენილი ჯგუფი (სისხლის და შარდის ანალიზები, ელექტროკარდიოგრამა და ა.შ.).

დაწესებულება სათანადოდ იყო მომარაგებული მედიკამენტებით, არასამთავრობო ორგანიზაციების დახმარების წყალობით (რომელიც ასევე ფარავდა პაციმრებისათვის მონვეული ექიმის კონსულტაციის ხარჯებს). ჯანდაცვის მომსახურებისათვის გამოყოფილი ინფრასტრუქტურაც საკმაოდ კარგი სტანდარტის იყო (6-სანოლიანი ლაზარეთის ჩათვლით).

111. ავჭალის არასრულწლოვანთა დაწესებულებას ჰყავდა 2 ექიმი, რომელიც სრული განაკვეთით მუშაობდა: მთავარი ექიმი (ქირურგი) და თერაპევტი. გარდა ამისა, სრული განაკვეთით მუშაობდა ორი ექთანიც. ორი ექიმისა (ფსიქიატრის და ნევროლოგის) და ერთი ექთნის ადგილები ვაკანტური იყო. დაწესებულებას არ ჰყავდა სტომატოლოგი, მაგრამ საჭიროების შემთხვევაში, შესაძლებელი იყო არასრულწლოვანთა დაწესებულების გარეთ მრავალჯერადი გაყვანა სტომატოლოგთან ვიზიტისათვის. ჯანდაცვის პერსონალი არ იმყოფებოდა დაწესებულებაში ლამდამობით და შაბათ-კვირის დღეებში, რადგან ვიზიტის დროისთვის არსებულ პაციმართა რაოდენობისათვის (19 არასრულწლოვანი) ეს არ იყო საჭირო; თუმცა, ახალი პაციმრის მიღების შემთხვევაში, ექიმი ყოველთვის ადგილზე იყო, ასევე საჭიროების შემთხვევაში, შესაძლებელი იყო სასწრაფო დახმარების გამოძახება.

წელიწადში ორჯერ არასრულწლოვნებს გამოკვლევას უტარებდა ჯანდაცვის სამინისტროს მიერ მივლენილი ჯგუფი (სისხლის ანალიზი, ელექტროკარდიოგრამა, გამოკვლევა ტუბერკულოზზე).

მედიკამენტების მომარაგება ცენტრალიზებულად იყო უზრუნველყოფილი იუსტიციის სამინისტროს მიერ და ძირითადად საკმარისი იყო დაწესებულების საჭიროებიდან გამომდინარე. რაც შეეხება ჯანდაცვის მომსახურებისათვის განკუთვნილ ინფრასტრუქტურას, ის მოკრძალებული იყო, მაგრამ სუფთა.

ii. სამედიცინო შემონმება დაწესებულებაში მიღებისას

112. 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში **№33**-მ ხაზგასმით აღნიშნა ახალმიღებული პაციმრების სამედიცინო შემონმების მნიშვნელობა, განსაკუთრებით წინასწარი პაციმრობის დაწესებულებებში, რომელნიც სასჯელალსრულების სისტემაში მიღების საწყისი ადგილებია. ამგვარი შემონმება ფასდაუდებელია, განსაკუთრებით გადამდებ დაავადებათა გავრცელებისა და თვითმკვლელობის პრევენციის, ასევე - დაზიანებათა დროული დოკუმენტირების უზრუნველყოფის კუთხით.

113. დაწესებულებაში მიღებისას სამედიცინო შემონმების ჩატარების კუთხით ვითარება განსხვავდებოდა სხვადასხვა დაწესებულების მიხედვით. №5 საპრობილეში, ქალთა №5 დაწესებულებასა და ავჭალის არასრულწლოვანთა დაწესებულებაში პაციმრებს მიღებიდან მალევე უტარებდა სამედიცინო შემონმებას მორიგე ექიმი. თავდაპირველი შემონმება მოიცავდა პაციმრის სხეულის დათვალიერებას დაზიანებებისა და კანის დაავადებათა გამოვლენის მიზნით, პაციმრის ანონვას, მისი სამედიცინო ისტორიის შესახებ კითხვების დასმას (ტუბერკულოზის შემთხვევების გამოვლენის ჩათვლით) და, გასაუბრების საფუძველზე, კლინიკური გამოკვლევების ჩატარებას.

ზემოხსენებულისგან განსხვავებით, ბათუმის №3 დაწესებულებაში, ახალმიღებულ პაციმართა სამედიცინო შემონმება არ ტარდებოდა სათანადოდ. სანიტარი არ ატარებდა პაციმრის გარეგნულ დათვალიერებას და არც გადამდებ დაავადებათა სისტემური გამოკვლევა იყო უზრუნველყოფილი (ტუბერკულოზის ჩათვლით).

რაც შეეხება რუსთავის №2 სასჯელალსრულების დაწესებულებას, დელეგაციას აცნობეს, რომ დაწესებულებაში მიღებისას წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის მიერ ჩატარებული პაციმართა სამედიცინო შემონმება ძირითადად მიმართული იყო ტუბერკულოზის შემთხვევების გამოვლენაზე.

114. დაწესებულებაში მიღებისას ჩატარებული სამედიცინო შემონმებისა და გამოვლენილი დაზიანებების შესახებ ჩანაწერების წარმოების კუთხით არსებული ვითარება გაუმჯობესდა თბილისის №5 საპრობილეში. ახალმიღებულ პაციმართა მონაცემების შესახებ ყურნალი სათანადოდ ინარმოებოდა, ამოდ დეტალურად იყო აღწერილი პაციმრებზე გამოვლენილი დაზიანებები და პაციმართა განცხადებები აღნიშნულ დაზიანებათა წარმოშობის შესახებ. გარდა ამისა, იმ პაცი-

მართა სახელები და გვარები, რომლებზეც შეინიშნებოდა დაზიანებები, გადაეცემოდა იუსტიციის სამინისტროს; სასამართლოს სამედიცინო ექსპერტი პერიოდულად მიდიოდა დაწესებულებაში და ამოწმებდა აღნიშნულ პირებს. თუმცა, მანამდეც და სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტთან გასაუბრებს შემდეგაც, გაურკვეველი დარჩა, თუ რა კრიტერიუმებით არჩევდნენ პატიმრებს ზემოხსენებული შემონიშნებისთვის.

ბათუმის №3 დაწესებულებაში დასაქმებული ფერშალი არ აწარმოებდა ჟურნალს ახალმიღებულ პატიმართა სამედიცინო შემონიშნების შესახებ; ასე რომ, შეუძლებელი იყო იმისა დადგენა, აღენიშნებოდათ თუ არა დაწესებულებაში მიღებულ პატიმრებს დაზიანებები.

115. ზემოაღნიშნულის თანახმად, **ნკპ რეკომენდაციაა, რომ ბათუმის №3 დაწესებულებაში დაინერგოს პატიმართა მიღებისას სამედიცინო შემონიშნების ჩატარების პრაქტიკა. აღნიშნულმა უნდა მოიცვას პატიმრის სხეულის გარეგანი დათვალიერება და აღმოჩენილი დაზიანებების აღრიცხვა სპეციალურ ჟურნალში, გადამდებ დაავადებათა სათანადო გამოკვლევა და კლინიკური გამოკვლევა. ცხადია, აღნიშნულის მიღწევა შესაძლებელია მხოლოდ დაწესებულებაში არსებული ჯანდაცვის სამსახურის სათავეში ექიმის დანიშვნით.**

გარდა ამისა, **ნკპ-ს სურს მიიღოს ინფორმაცია იმ კონკრეტული კრიტერიუმების შესახებ, რომელთა მიხედვითაც იმ პატიმართაგან, რომელთაც დაწესებულებაში მიღებისას აღენიშნებოდათ დაზიანებები, შეირჩევიან პირები თბილისის №5 საპყრობილეში მოწვეული სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტის მიერ ჩატარებული შემონიშნებისათვის. კომიტეტს ასევე სურს გაიგოს, იგეგმება თუ არა აღნიშნული პრაქტიკის საქართველოში წინასწარი პატიმრობის სხვა დაწესებულებებში დანერგვა.**

iii. სამედიცინო ჩანაწერები და კონფიდენციალურობა

116. დელეგაციამ კმაყოფილებით აღნიშნა ქალთა №5 სასჯელაღსრულების დაწესებულებასა და ავჭალის არასრულწლოვანთა დაწესებულებაში არსებული ინდივიდუალური სამედიცინო ანკეტები (უზრუნველყოფილი წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის მიერ) ხელმისაწვდომია ყველა პატიმრისათვის. ამგვარი ანკეტები, თუმცა პრაქტიკულად შეუვსებელი, არსებობდა ასევე რუსთავის №2 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაშიც.

თბილისის №5 და ბათუმის №3 დაწესებულებებში არ ინახებოდა პატიმართა ინდივიდუალური სამედიცინო ანკეტები. პირველ დაწესებულებაში მდგომარეობა იგივე იყო, როგორც 2001 წელს (ინახებოდა მხოლოდ სამედიცინო შემონიშნების ზოგადი ქრონოლოგიური აღრიცხვა). №3 დაწესებულებაში კი, ფერშალი აწარმოებდა თავის მიერ გასინჯულ პატიმართა ზოგად ქრონოლოგიურ აღრიცხვას (2004 წლის პირველი სამი თვის განმავლობაში ჟურნალში შეტანილი იყო მხოლოდ 13 ჩანაწერი), განაწილებულ მედიკამენტთა აღრიცხვის ჟურნალსა და ცალკე ჟურნალს - დაწესებულების გარედან მოწვეული ექიმებისა ან სასწრაფო დახმარების მიერ ჩატარებული სამედიცინო შემონიშნების აღრიცხვის ჟურნალს. თუმცა, აღნიშნული ჩანაწერებიდან პრაქტიკულად შეუძლებელი იყო თითოეული პატიმრის სამედიცინო ისტორიისათვის თვალის მიდევნება.

ნკპ-ს რეკომენდაციაა, რომ თბილისის №5 საპყრობილესა და ბათუმის №3 დაწესებულებაში თითოეული პატიმრისათვის ინარმოებოდეს კონფიდენციალური სამედიცინო ანკეტა, რომელიც შეიცავს როგორც დიაგოსტიკურ ინფორმაციას, ასევე - პაციენტის ჯანმრთელობის მდგომარეობისა და მისი მკურნალობის შესახებ მიმდინარე ჩანაწერებს, ნებისმიერი გავლილი სამედიცინო გამოკვლევის შესახებ ინფორმაციის ჩათვლით. პატიმარს უნდა ჰქონდეს უფლება გაეცნოს თავის სამედიცინო ანკეტას, თუ რა თქმა უნდა ეს გამართლებულია თერაპევტული თვალსაზრისით, და მოითხოვოს, რომ ანკეტაში მოცემული ინფორმაცია ხელმისაწვდომი იყოს მისი ოჯახის წევრებისა თუ ადვიკატისათვის. პატიმრის სხვა დაწესებულებაში გადაყვანის შემთხვევაში, სამედიცინო ანკეტა უნდა გადაეცეს მიმღები დაწესებულების ექიმს.

117. 2001 წლის მსგავსად, თბილისის №5 საპყრობილეში ახალმიღებულ პატიმართა სამედიცინო შემონიშნვა ტარდებოდა არასამედიცინო პერსონალისა და ზოგჯერ პოლიციის თანამშრომელთა თანდასწრებით, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც პატიმარს აღენიშნებოდა დაზიანებები. ახალმიღებულ პატიმართა სამედიცინო შემონიშნვა ბათუმის №3 დაწესებულებაში, ასევე პოლიციის თანამშრომელთა თანდასწრებით მიმდინარეობდა.

ნკპ კვლავ იმეორებს 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში გამოთქმულ რეკომენდაციას, რომ ნებისმიერი სამედიცინო შემონიშნვა უნდა ჩატარდეს არასამედიცინო პერსონალისა და სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომელთა მიერ მიყურადების გარეშე - თუ ექიმმა სხვაგვარად არ მოითხოვა კონკრეტულ ვითარებაში - და მათი მხედველობის არის მიღმა.

iv. ტუბერკულოზი

118. 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში **ნკპ-მ** ჩამოაყალიბა რეკომენდაციები, რომელ-

ნიც მიმართული იყო საქართველოს პენიტენციურ სისტემაში ტუბერკულოზის გავრცელების წინააღმდეგ ბრძოლის სტრატეგიის შემუშავებისკენ. დელეგაციამ, რომელიც მეორე პერიოდული ვიზიტის დროს იმყოფებოდა საქართველოში, კმაყოფილებით აღნიშნა შემოსხენებული მიმართულებით გადადგმული ნაბიჯების შესახებ.

2002 წლის მაისის შემდეგ, ნითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტმა თავის ხელში აიღო ტუბერკულოზთან ბრძოლის საკითხი თბილისის №5 საპყრობილეში: ახალმიღებულ პატიმართა გამოკვლევა (ნერწყვის სინჯის მიკროსკოპული ანალიზის ჩათვლით), ტუბერკულოზის სამკურნალო მედიკამენტებით მომარაგება და მკურნალობის მონიტორინგი.

ქალთა №5 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში ახალმიღებულ პატიმართა თავდაპირველი გამოკვლევა მოიცავდა ნითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის მიერ შემუშავებული კითხვარების შევსებასა და ტუბერკულოზის შემთხვევების გამოვლენას, ასევე - ნერწყვის სინჯის მიკროსკოპულ ანალიზს. -პოზიტიური ანალიზის მქონე პატიმრები 8 თვის განმავლობაში განცალკევდებოდნენ დაწესებულების სამედიცინო სამსახურის სპეციალურ ოთახში, სადაც ნითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტი უტარებდათ მკურნალობას.

ავჭალის არასრულწლოვანთა დაწესებულებაში პატიმართა ტუბერკულოზზე გამოკვლევას წელიწადში ორჯერ ატარებდა ჯანდაცვის სამინისტრო. დელეგაციას აცნობეს, რომ მკურნალობის საჭიროების შემთხვევაში არასრულწლოვნები გადაჰყავდათ ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში.

რუსთავის №2 პენიტენციურ დაწესებულებაშიც, ახალმიღებულ პატიმართა გამოკვლევა ტუბერკულოზზე ნითელი ჯვრის საერთაშორისო ორგანიზაციის მიერ იყო უზრუნველყოფილი; თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ამ დაწესებულებაში, ის პირები, რომელნიც ელოდებოდნენ ნერწყვის მიკროსკოპული ანალიზის პასუხებს, არ თავსდებოდნენ კარანტინში (დაწესებულებაში არ იყო საკარანტინე განყოფილება). **ეს რისკი ეჭვის ქვეშ აყენებდა გამოკვლევის მეთოდის ეფექტიანობას.**

119. შემოსხენებული დაწესებულებებისგან განსხვავებით, ბათუმის №3 დაწესებულებაში არ ტარდებოდა სისტემატური გამოკვლევა ტუბერკულოზზე. დაწესებულების ფერშალმა განაცხადა, რომ ტუბერკულოზის ინფექციის ეჭვის შემთხვევაში, შესაფამისი პატიმარი იზოლირებულად თავსდებოდა და მისი ოჯახი უზრუნველყოფდა შესაბამის მკურნალობას. როგორც უკვე აღინიშნა, ვიზიტის დროს ლაზარეთში მიმდინარეობდა სარემონტო სამუშაოები, შესაბამისად, არცერთი პატიმარი არ იყო იზოლირებული. თუმცა, დელეგაცია დაწესებულებაში შეხვდა პატიმარს, რომელიც სხვა პატიმრებთან ერთად იყო მოთავსებული ერთ საკანში და რომელიც ამტკიცებდა, რომ ინფიცირებული იყო ტუბერკულოზით და მკურნალობის შეწყვეტა მოუწია დაპატიმრების შემდეგ.

120. ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, **ნპკ რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, გადადგას ნაბიჯები, რათა ბათუმის №3 საპყრობილეში უზრუნველყოფილი იყოს:**

- ტუბერკულოზზე პატიმართა სისტემატური გამოკვლევის შემოღება ტუბერკულოზის კოტროლის თმ მეთოდის საშუალებით;

- **BK-პოზიტიური ანალიზის მქონე პატიმართა დაუყოვნებლივი გადაყვანა სამედიცინო დაწესებულებაში მკურნალობისათვის.**

ბ. ციხის ცენტრალური საავადმყოფო, თბილისი

121. თბილისის ციხის ცენტრალური საავადმყოფო **ნპკ**-მ პირველად მონახულა 2001 წელს (იხ. 114-ე და 123-ე პუნქტები, CPT/Inf (2002) 14). მას შემდეგ, დაწესებულების ლიმიტი შემცირდა 320-დან 250 სანოლამდე, რადგან პატიმრები, რომელნიც გადიოდნენ ფსიქიატრიულ სასამართლო-სამედიცინო შემოწმებას, გადაიყვანეს ჯანდაცვის სამინისტროს დაქვემდებარებულ დაწესებულებაში. ვიზიტის დროს, საავადმყოფოში იმყოფებოდა 208 ავადმყოფი პატიმარი, რომელთა შორის იყო 14 ქალი.¹⁷ თუმცა, დელეგაციას აცნობეს, რომ დაწესებულებაში პატიმართა დაოდენობა ხშირად 300-ს აღწევდა. ჰოსპიტალიზაციის საშუალო ხანგრძლივობად დასახელდა 3 კვირიდან 2 თვემდე პერიოდი, თუმცა დელეგაცია შეხვდა ისეთ პატიმრებს, რომლებიც წელიწადზე მეტ ხანს იყვნენ მოთავსებულნი აღნიშნულ დაწესებულებაში. თანამშრომლებთან და პატიმრებთან გასაუბრების შემდეგ, დელეგაციას გაუჩნდა ეჭვები, თუ რამდენად გამართლებული იყო ასეთი ხანგრძლივი ჰოსპიტალიზაცია.

122. დელეგაციამ შენიშნა გაუმჯობესება სანიტარული კვანძებისა და საშხაპეების კუთხით, რომელნიც გარემონტდა ნითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის მიერ (თუმცა, აღნიშნული ინფრასტრუქტურა უკვე ცუდ და ბინძურ მდგომარეობაში იყო). საავადმყოფოში არსებული საყუფრე ფაცხოვრებო პირობები სხვა მხრივ არასათანადო იყო (ჭერიდან ჟონავდა წყალი; ჭერი, კედლები და იატაკი ცუდ მდგომარეობაში იყო; ელექტროსადენები ღია იყო და ავეჯი - დამტვრეული). თუ სადმე შეინიშნებოდა შედარებით უკეთესი ვითარება, ეს იყო იმ პატიმრების დამსახურება, რომელთაც ნება დართეს საკუთარი ხარჯებით გაუმჯობესებინათ პირობები. გარდა ამისა, დაწესე-

17 გარდა ამისა, განვალკვევებულ ბლოკში იმყოფებოდა 30 ჯანმრთელი პატიმარი, რომელნიც დასაქმებულნი იყვნენ სხვადასხვა სამურნეო საქმიანობაზე.

ბულება არ თბებოდა და ბევრ პაციმარს გარეთ ჩასაცემელი თბილი ტანსაცმელი ეცვა შიგნითაც. დელეგაციას აცნობეს, რომ უკანასკნელი წლების განმავლობაში საავადმყოფო ფაქტიურად არ მომარაგებულა თეთრეულით, სანმენდი საშუალებებითა და პირადი ჰიგიენური საშუალებებით. პაციენტები თავად რეცხავდნენ თავიანთ თეთრეულსა და ტანსაცმელს.

2001 წლის მსგავსად, დელეგაციამ შენიშნა, რომ პაციმართა მცირე ჯგუფი (უმეტესად შინაგან დაავადებათა განყოფილებაში) იმყოფებოდა სხვებთან შედარებით გაცილებით კარგ პირობებში, ზოგჯერ - ფუფუნებაშიც კი (მაგ. უმაღლესი ხარისხის აბაზანები და სამზარეულოები, ძვირადღირებული ავეჯი, ახალი ფანჯრები გისისების გარეშე, კონდენციონერი, სატელიტური ტელევიზორი და ა.შ.). რა თქმა უნდა მისაღებია, რომ იმ პაციმრებს, რომელთაც გააჩნიათ ამის ფინანსური საშუალება, უნდა მიეცეთ საკუთარი პირობების გაუმჯობესების შესაძლებლობა. თუმცა, ამ მხრივ, მაინც უნდა იყოს თანაფარდობა დაცული. პაციმრისათვის მისი სიმდიდრის გამოყენების უფლების მიცემა შესაძლოა გახდეს კორუფციისა და უკმაყოფილების წყარო.

123. საკვების მხრივ ვითარება იგივე დარჩა, როგორც იყო 2001 წელს. ბიუჯეტის სიმცირის გამო, მხოლოდ ერთგვაროვანი კვების რაციონის უზრუნველყოფა იყო შესაძლებელი, რომელშიც არ შედიოდა რძე, ცოცხალი ხილი ან ბოსტნეული. პაციმრები მეტწილად დამოკიდებულნი იყვნენ მათი ოჯახების მიერ გამოგზავნილ ამანათებზე. გარდა ამისა, სამზარეულო იყო გასარემონტებელი და ჭუჭყიანი.

124. საავადმყოფოს არ ჰქონდა სათანადო სამედიცინო აღჭურვილობა. ექოსკოპიის დანადგარი, კლინიკური ლაბორატორიის, გინეკოლოგიური და სტომატოლოგიური კაბინეტებს აღჭურვილობა ძალიან ცუდ მდგომარეობაში იყო. ანალოგიურ ვითარება იყო ქირურგიულ განყოფილებაში - საოპერაციოსა და რეანიმაციის პალატაში, სადაც მძიმე სამუშაო პირობები იყო და არ იყო საკმარისი ინვენტარი.

მედიკამენტებისა და სხვა საშუალებების სიმცირის კუთხით (ტუბერკულოზის სამკურნალო ნამღებების გარდა) ვითარება კიდევ უფრო რთული აღმოჩნდა, ვიდრე იყო 2001 წელს. პრაქტიკულად, საავადმყოფო დამოკიდებული იყო პაციმართა ოჯახების მიერ ან ჰუმანიტარული დახმარებით მიწოდებულ მედიკამენტებზე.

125. ჯანდაცვის პერსონალის კუთხით ვითარება არადადამაკმაყოფილებელი რჩებოდა. 2001 წლის მსგავსად, ექიმის ბევრი თანამდებობა იყო ვაკანტური (40 ვაკანტური ადგილიდან 25¹⁸ იყო სრული განაკვეთით); ასევე, 30 სრულგანაკვეთიანი ექთნის შტატიდან ყველა არ იყო დაკავებული. ღამით და შაბათ-კვირას საავადმყოფოში ყოველთვის მორიგეობდა ორი ექიმი.

126. დელეგაციამ შენიშნა წინსვლა ტუბერკულოზით დაავადებულ პაციმართა მკურნალობის კუთხით, რაც მიღწეულ იქნა წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის დახმარებით, ტუბერკულოზის კონტროლის DOTS მეთოდის დანერგვის წყალობით. წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტმა ასევე უზრუნველყო ტუბერკულოზის სამკურნალო მედიკამენტების საკმარისი რაოდენობით მომარაგება.

127. ფსიქიატრიულ განყოფილებაში, ასე თუ ისე, ვითარება გაუმჯობესდა იმ პაციმართა გადაყვანის შემდეგ, რომელნიც გადიოდნენ სასამართლო ფსიქიატრიული ექსპერტიზას. თუმცა, ფსიქო-ფარმაკოლოგიური მედიკამენტების მარაგი არ იყო საკმარისი და შეზღუდული იყო თერაპიული და რეაბილიტაციური აქტივობებით პაციმრების უზრუნველყოფა.

დელეგაციას აცნობეს, რომ “მსუბუქი ფიქსაციის” მეთოდი (ტანსაცმლის ნაჭრების საშუალებით პაციენტების სანოლზე მიბმა მაჯებით, წელითა და კოჭებით) აღარ გამოიყენებოდა. თანამშრომელთა ინფორმაციის თანახმად, ექიმის მივე გაცემული ინსტრუქციის საფუძველზე ზოგჯერ გამოიყენებოდა ქიმიური საშუალებით შეზღუდვა. თუმცა, შეზღუდვის საშუალებების გამოყენების დადასტურება შეუძლებელი აღმოჩნდა სპეციალური სარეგისტრაციო ყურნალის არარსებობის გამო. 2001 წლის მსგავსად, შეზღუდვების მეთოდების გამოყენება მხოლოდ პაციენტის ინდივიდუალურ სამედიცინო ანკეტაში იყო აღრიცხული.

128. საავადმყოფოში დანესებული რეჟიმი უმეტესად უცვლელი იყო. მამაკაც პაციმრებს შეეძლოთ დღის განმავლობაში თავიანთ განყოფილებებში თავისუფლად გადაადგლება და სუფთა ჰაერზე ყოველდღიური გასეირნებისა და ვარჯიშის უფლებით სარგებლობა. რაც შეეხება ქალ პაციმრებს, მათთვის დღის განმავლობაში სუფთა ჰაერზე გასეირნება და ვარჯიში 2 საათით იყო დაშვებული (2001 წელს დაშვებული იყო მხოლოდ ერთი საათით). საავადმყოფის ჰქონდა თავისი პატარა ბიბლიოთეკა; თუმცა, არ იყო ორგანოზებული არანაირი აქტივობები.

დანესებულებას ლიბერალური მიდგომა ჰქონდა არჩეული პაციმრების გარე სამყაროსთან კონტაქტის უზრუნველყოფის კუთხით: პაციმრებს სულ მცირე თვეში ოთხჯერ შეეძლოთ მწერ-წყის მიღება და შეეძლოთ დარეკვა და სატელეფონო ზარებზე პასუხი.

18 აქედან 4 ინფექციური დაავადებების სპეციალისტი, 5 შინაგან დაავადებათა სპეციალისტი, 5 ქირურგი, 4 ფსიქიატრი, 3 ანესთეზიოლოგი, ერთი გინეკოლოგი, ერთი სტომატოლოგი და 2 ფარმაცევტი.

129. 2001 წლის ვიზიტისას გაკეთებული დასკვნები იმავე რჩება - კერძოდ, დაწესებულებას არა-საკმარისი საშუალებები გააჩნდა გამოკვლევების, დიაგნოსტიკისა და მკურნალობისათვის (გარდა ტუბერკულოზის მკურნალობისა. **ნპკ მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, დაუყოვნებლივ მიიღოს ზომები, რათა ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში უზრუნველყოს:**

- მიღებისა და განერის პროცედურების გადახედვა, რათა უზრუნველყოფილ იქნას პაციენტების დაწესებულებაში მიღება დიაგნოსტიკური კრიტერიუმების მიხედვით და დაუსაბუთებლად არ გახანგრძლივდეს ჰოსპიტალიზაცია; ამასთან დაკავშირებით, განსაკუთრებულ ყურადღებას საჭიროებს შინაგან დაავადებათა განყოფილება;

- 122-ე პუნქტში ჩამოყალიბებული შენიშვნების გათვალისწინებით, დაწესებულებაში პაციენტთა საყოფაცხოვრებო პირობების გაუმჯობესება;

- საკვების ხარისხის გაუმჯობესება და სამზარეულოს გარემონტება;

- საავადმყოფოს სამედიცინო აღჭურვილობის განახლება, განსაკუთრებით ქირურგიულ განყოფილებაში;

- ექიმებისა და ექთნების ვაკანტური თანამდებობების შევსება;

- პაციენტების მიმართ ფიზიკური შეზღუდვის გამოყენების თითოეული შემთხვევის აღრიცხვისათვის სპეციალური ყურნალის შემოღება.

გარდა ამისა, **ნპკ-ს სურს ხაზგასმით აღნიშნოს, რომ ფსიქიატრიული პაციენტებისათვის უზრუნველყოფილი უნდა იყოს თერაპევტული და სარეაბილიტაციო ღონისძიებები, ოკუპაციური თერაპიისა და ჯგუფურ და ინდივიდუალურ თერაპიაზე ხელმისაწვდომობის ჩათვლით. სხვა პაციენტებისათვის, განსაკუთრებით საავადმყოფოში ხანგრძლივი ვადით მოთავსებულთათვის, რაც შეიძლება ხელმისაწვდომი უნდა გახდეს შესაბამისი ღონისძიებები და რეკრეაციული საშუალებები.**

5. ნპკ-ს კომპეტენციაში შემავალი სხვა საკითხები

ა. ციხის პერსონალი

130. საქართველოში 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში **ნპკ-მ** ხაზი გაუსვა ციხის პერსონალის სათანადო შერჩევასა და მომზადების მნიშვნელობას (იხ. 124-ე პუნქტი, CPT/Inf (2002) 14). ჰუმანური სასჯელალსრულების სისტემის საფუძველი ყოველთვის იქნება სწორად შერჩეული და კარგად განვრთნილი პერსონალი, რომელმაც იცის პაციენტებთან ურთიერთობის შერჩევა და თავიანთ საქმეს უყურებენ, როგორც პროფესიას და არა მხოლოდ როგორც სამსახურს.

როგორც უკვე აღინიშნა, (იხ. 61-ე პუნქტი), პერსონალსა და თანამშრომლებს შორის ურთიერთობები ზოგადად ნორმალური იყო. თუმცა, თბილისის №1 საყრობილესა და რუსთავის №2 მკაცრი რეჟიმის სასჯელალსრულების დაწესებულებაში არსებულმა პერსონალის ნაკლებობამ რთული ვითარება შეუქმნა თანამშრომლებს პაციენტების კონტროლისა და მათთვის აქტივობათა რეჟიმის უზრუნველყოფის კუთხით. 2004 წლის მაისში, №1 საყრობილეს პერსონალისა და პაციენტთა რაოდენობრივმა თანაფარდობამ ისეთ დაბალ ზღვარს მიაღწია, რომ შეუძლებელი გახდა პაციენტთათვის სუფთა ჰაერზე გასეირნებასა და ვარჯიშზე ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა. დაწესებულების თანამშრომლები მუშაობდნენ დაწესებულ დროზე მეტს, რაც მათში სტრესს იწვევდა. ვიზიტის პირველ დღეს რუსთავის №2 სასჯელალსრულების დაწესებულებაში 70 თანამშრომელი იმყოფებოდა (მათგან 20 თანამშრომელი იუსტიციის სამინისტროს მიერ იყო დამატებით გამოგზავნილი). დელეგაციას აცნობეს, რომ თანამშრომელთა ბევრი თანამდებობა იყო ვაკანტური, თანამშრომელთა რიგებში მაღალი იყო ცვლილებებისა და გაცდენის დონე.

თანამშრომლებსა და პაციენტებს შორის პოზიტიური ურთიერთობების უზრუნველყოფა მეტწილად დამოკიდებულია თანამშრომელთა საკმარისი რაოდენობით ყოლაზე პაციენტების საცხოვრებელ ტერიტორიასა და იმ ტერიტორიაზე, რომელიც განსაზღვრულია სხვადასხვა ღონისძიებებით დაკავებისათვის. დაწესებულების თანამშრომელთა არასაკმარისი რაოდენობა და/ან თანამშრომელთა რეჟიმის სისტემა, რომელიც ზღუდავს პაციენტებთან პირდაპირი კონტაქტის შესაძლებლობას, უდავიდ ხელს უშლის პოზიტიური ურთიერთობების ჩამოყალიბებას; უფორ ზოგადად კი, დაწესებულებაში ქმნის გარემოს, რომელიც არ არის უსაფრთხო არც პაციენტებისათვის და არც თანამდრომლებისათვის. **ნპკ რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, ზემოხსენებული შენიშვნების გათვალისწინებით, გადადგას ქმედითი ნაბიჯები, რათა გააუმჯობესოს თანამშრომელთა დასაქმების დოზე მონახულებული დაწესებულებების საცხოვრებელ ნაწილებში.**

131. იმისათვის რომ გაუმკლავდეს პერსონალის კუთხით შექმნილ არახელსაყრელ ვითარებას, იუსტიციის სამინისტროს სასჯელალსრულების დეპარტამენტმა ჩამოაყალიბა მობილური საინტერვენციო ჯგუფი, რომელიც გაიგზავნება იმ დაწესებულებებში, სადაც პერსონალის არასაკ-

მარისი რაოდენობის გამო დაიძაბება ვითარება. გარდა ამისა, 2003 წლის ნოემბერში დელეგაციას შეატყობინეს, რომ არსებობს უსაფრთხოების პერიმეტრზე პასუხისმგებლობა გადააბარონ სავალდებულო საჯარისო ნაწილებს ან რეზერვისტებს. **ნკპ-ს სურს მიიღოს ინფორმაცია აღნიშნული გეგმის პროგრესის შესახებ.**

კომიტეტმა უნდა აღნიშნოს, რომ რა გამოსავალიც არ უნდა მოიძებნოს აღნიშნული ვითარებიდან, ციხეებში დასაქმებული ყველა თანამშრომლისათვის უზრუნველყოფილი უნდა იყოს მათ მოვალეობასთან დაკავშირებული სათანადო ტრენინგები.

132. 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში, **ნკპ-მ** განსაკუთრებული ყურადღება გაამახვილა საქართველოს პენიტენციურ სისტემაში კორუფციის პრობლემის არსებობაზე. 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშთან დაკავშირებულ თავის პასუხში, ასევე - მეორე პერიოდული ვიზიტის დროს, საქართველოს ხელისუფლებამ აცნობა **ნკპ-ს** რიგი ნაბიჯების შესახებ, რაც გადაიდგა აღნიშნული პრობლემის აღმოსაფხვრელად. კერძოდ, იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებაში შეიქმნა მონიტორინგის დეპარტამენტი, რომელიც ახორციელებდა რეგულარულ და წინასწარ შეუთანხმებელ ვიზიტებსა და შემოწმებებს პენიტენციურ დაწესებულებებში (განსაკუთრებული ყურადღება ექცეოდა საკვების მოამრავლებას, პაემნების ინფრასტრუქტურის გამოყენებას, დისციპლინურ საკანში მოთავსებას და ა.შ.). შემოწმებების შედეგად ციხეებში გადავისუფლდა დაახლოებით 200 თანამშრომელი. გარდა ამისა, რამდენიმე ციხის დირექტორის წინააღმდეგ კორუფციული ბრალდების საფუძველზე (განსაკუთრებით პირობით ვადამდე გათავისუფლებასთან დაკავშირებით) აღიძრა სისხლის სამართლის საქმე.

ზემაღნიშნული ნაბიჯების მიუხედავად, კორუფციის წინააღმდეგ ბრძოლა ჯერ კიდევ მოსაგებია. მეორე პერიოდული ვიზიტის დროს, დელეგაცია შეხვდა პატიმრებს, რომლებიც თვლიდნენ, რომ სასჯელაღსრულების სისტემაში კორუფცია ჰყვაოდა. მათი თქმით, კორუფცია ყველაზე მეტად გავრცელებული იყო პირობით ვადამდე გათავისუფლების საკითხის განხილვისას, სამედიცინო მკურნალობის მიღებისას, ჰოსპიტალიზაციისას ან დამატებითი პაემნის უფლების მიცემისას. **ნკპ მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, არ დაიშუროს ძალისხმევა სასჯელაღსრულების თანამშრომელთა შორის კორუფციის აღმოსაფხვრელად.**

133. კორუფციის პრობლემა, ცხადია, დაკავშირებულია ციხის თანამდრომელთა დაბალ ხელფასთან, ასევე არასათანადო მომზადებასთან. დელეგაციას აცნობეს, რომ უმცროსი რანგის საზედამხედველო პერსონალს საერთოდ არ გაუვლია სანყისი ტრენინგები, ხოლო დაწესებულებამ მათთვის უზრუნველყო მხოლოდ კვირაში ერთსაათიანი მეცადინეობები. რაც შეეხება საშუალო და მაღალი რანგის თანამშრომლებს, მათთვის ტრენინგს პერიოდულად უზრუნველყოფდა იუსტიციის სამინისტრო. თუმცა, ტრენინგების უზრუნველყოფა რთული იყო სპეციალურად ამ მიზნისათვის განკუთვნილი ინფრასტრუქტურის არარსებობის გამო.

აღნიშნულ კონტექსტში, **ნკპ-მ** ინტერესით აღნიშნა თანამშრომელთა შერჩევისა და მომზადებისათვის გათვალისწინებული ახალი რეგულაციები, რომელიც ითვალისწინებდა ციხის თანამშრომელთა მომზადებისათვის "აკადემიის" დაარსებას. 2004 წლის მაისში, იუსტიციის სამინისტრომ შეატყობინა დელეგაციას სასჯელაღსრულების სისტემის თანამშრომელთათვის ტრენინგების ცენტრის წლის ბოლოს დაარსების გეგმის შესახებ. **ნკპ-ს სურს მიიღოს მეტი ინფორმაცია აღნიშნული გეგმისა და მის გარშემო მიღწეული პროგრესის შესახებ.** ზოგადად, კომიტეტი კვლავ იმეორებს საქართველოს ხელისუფლებისათვის განუღრმად რეკომენდაციას, რომ დაიწყოს ციხის თანამშრომელთა შესავალი და რეგულარული ტრენინგებიც ჩატარება.

ბ. პაემნები

134. საქართველოში 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში **ნკპ-მ** ხაზი გაუსვა პატიმრებისათვის გარე სამყაროსთან კონტაქტის უზრუნველყოფის აუცილებლობას და რამდენიმე რეკომენდაცია ჩამოაყალიბა ამ კუთხით.

მეორე პერიოდული ვიზიტის დროს მოპოვებულმა ინფორმაციამ ცხადყო, რომ ამ კუთხით არ შეცვლილა ბრალდებულ პატიმართა ვითარება. როგორც 2001 წელს, ამჟამადაც, პაემნებზე ნებრათვა უდნა გაეცა საგამოძიებო ორგანოებს ან კომპეტენტურ სასამართლოს. პრაქტიკულად, თბილისის **ნწ** დაწესებულებაში მყოფი პატიმრების მხოლოდ მცირე ნაწილ მიუწვდებოდა ხელი პაემნებზე. ბათუმის **ნწ** დაწესებულებაში, გარე სამყაროსთან კონტაქტი კიდევ უფრო გართულებული იყო დაწესებულების ადგილმდებარეობის გამო.

თბილისის **ნწ** საპყრობილეში პაემნებისათვის გათვალისწინებული ინფრასტრუქტურა კვლავ შეზღუდვით ხასიათს ატარებდა - პაემნების ოთახში იყო 7 ჯიხური, სადაც პატიმრები და მნახველები შუშის ტიხრით იყვნენ განცალკევებულნი.

ნკპ მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, შეიტანოს ცვლილებები შესაბამის კანონმდებლობაში, რათა ბრალდებული პატიმრებისათვის უზრუნველყოს პაემნით სარგებლობის

უფლება. პაემანზე პატიმრისათვის ნებისმიერი უარი დასაბუთებული უნდა იყოს გამოძიების ინტერესებიდან გამომდინარე და მოითხოვდეს იმ უწყებისგან ნებართვას, რომელიც არ არის საქმესთან კავშირში; ასევე, აღნიშნული უარი უნდა მოქმედებდეს დროის მოლოდ განსაზღვრული ვადით.

გარდა ამისა, კომიტეტი რეკომენდაციას, რომ:

– გადაიდგას ნაბიჯები, რათა თბილისის №5 საპყრობილესა და ბათუმის №3 საპყრობილეში პაემნების ინფრასტრუქტურა გათვლილი იყოს უფრო მეტ პატიმარზე;

– განხულოდეს იქნას ბრალდებულ პატიმართათვის ღია ტიპის პაემნების ინფრასტრუქტურის მონყოფის შესაძლებლობები.

135. მსჯავრდებულ პატიმართათვის პაემნების უზრუნველყოფის წესი განსხვავდებოდა რეჟიმის ტიპისა და პატიმრის კატეგორიის მიხედვით. მამაკაცი პატიმრები, რომლებიც სასჯელს იხდიდნენ რუსთავის №2 მკაცრი რეჟიმის სასჯელალსრულების დაწესებულებაში, სარგებლობდნენ წელიწადში სამი ხანმოკლე (3 საათის ხანგრძლივობის) და სამი ხანგრძლივი პაემნით (3 დღემდე ხანგრძლივობის). თუმცა, დაწესებულების ხელმძღვანელობამ თავისი უფლებამოსილების ფარგლებში დაუშვა დამატებითი პაემნები.

პაემნების კუთხით უფრო ხელსაყრელი ვითარება ჰქონდათ ქალ პატიმრებს (თვეში 5 ხანმოკლე და წელიწადში 5 ხანგრძლივი პაემანი) და არასრულწლოვნებს (თვეში ულიმიტო რაოდენობის ხანმოკლე და ერთი ხანგრძლივი პაემანი). თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ პრაქტიკაში მხოლოდ მცირე რაოდენობის პატიმრები სარგებლობდნენ პაემნების უფლებით.

ნპ რეკომენდაციას უწევს საქართველოს მთავრობას, მსჯავრდებულ პატიმართათვის გაზარდოს პაემნების ოფიციალური რაოდენობა, რათა ყველა პატიმარს ჰქონდეს უფლება, ისარგებლოს თვეში სულ მცირე ერთი ხანმოკლე და ერთი ხანგრძლივი პაემნით.

136. რაც შეეხება მსჯავრდებულ პატიმართა პაემნებისათვის განკუთვნილ ინფრასტრუქტურას, უნდა ითქვას, რომ ქალთა სასჯელალსრულების დაწესებულებაში, აღნიშნული მიზნისთვის გამოყენებული ოთახები საკმაოდ კარგად იყო მოწყობილი (ოთხი სასიამოვნოდ მოწყობილი ოთახი). ასევე, მისაღები პირობები იყო ავჭალის არასრულწლოვანთა დაწესებულების პაემნების ოთახებში. ზემოთ უკვე ავლენრეთ ბათუმის №3 დაწესებულების ხანმოკლე პაემნების ოთახი (იხ. 134-ე პუნქტი); ამ დაწესებულებაში ასევე ნორმალური სტანდარტის ხანგრძლივი პაემნის ოთახი. იმის გამო, რომ თბილისის №5 საპყრობილეში არ არსებობდა ინფრასტრუქტურა ხანგრძლივი პაემნებისთვის, აღნიშნულ დაწესებულებაში უზრუნველყოფილი იყო მხოლოდ ხანმოკლე პაემნები. რუსთავის №2 სასჯელალსრულების დაწესებულებაში პაემნებისათვის განკუთვნილი ინფრასტრუქტურა სავსებით შეესაბამებოდა დაწესებულებაში შექმნილ ზოგად სავალალო ვითარებას: ხანმოკლე პატიმრობისათვის განკუთვნილი ოთახში იყო ორი გატეხილი ზელსკამი და ბევრი ნაგავი, ხოლო ხანგრძლივი პაემნებისათვის განკუთვნილი 13 ოთახი დანგრეული იყო.

ნპ-ს რეკომენდაციას, ზემოაღნიშნული შენიშვნების გათვალისწინებით გადაიხედოს სასჯელალსრულების დაწესებულებებში პაემნებისათვის განკუთვნილი ინფრასტრუქტურის პირობები.

გ. დისციპლინა

137. დისციპლინური სანქციების განმსაზღვრელი სამართლებრივი ნორმები, ზოგადად, უცვლელი დარჩა 2001 წლის ვიზიტის შემდეგ (იხ. 135-ე და 136-ე პუნქტები, CPT/Inf (2002) 14).

რაც შეეხება პროცედურებს, არასრულწლოვანთა დაწესებულებაში არსებული გამონაკლისების გარდა, პატიმრებისათვის დისციპლინური სანქციების დაწესებამდე არ იყო უზრუნველყოფილი საქმის ზეპირი მოსმენა. მიუხედავად იმისა, რომ პრინციპში შესაძლებელი იყო დისციპლინური სანქციების გასაჩივრება, ვიზიტის დროს მოპოვებულმა ინფორმაციამ ხცადყო, რომ გასაჩივრება იშვიათად თუ გამოიყენებოდა, სამწუხაროდ, პატიმართა უმეტესობამ არ იცოდა აღნიშნული პროცედურის შესახებ.

ნპ კვლავ იმეორებს თავის რეკომენდაციას, რომ მიღებულ იქნას ზომები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ გადაწყვეტილების მიმღებმა ორგანომ სათითაოდ მოუსმინოს ყველა პატიმარს, რომელთა მიმართაც მიმდინარეობს დისციპლინური განხილვა, იმ გადაცდომასთან დაკავშირებით, რომელშიც ედებათ ბრალი. კომიტეტი ასევე გასცემს რეკომენდაციას, რომ პატიმრებს სისტემატურად და წერილობით უნდა გააცნონ მათი უფლების შესახებ, გაასაჩივრონ მათ მიმართ დაკისრებული დისციპლინური სახდელი.

138. მონახულებულ დაწესებულებებში, დისციპლინური დასჯის საკნებში არსებული საყოფაცხოვრებო პირობები არაა დამაკმაყოფილებელი იყო.

თბილისის №5 საპყრობილეში, საქართველოსში 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში **ნპ-ს** მიერ გაკრიტიკებული საკნები გააუქმეს და ჩანაცვლეს სხვა 9 საკნით, რომელიც მდებარეობდა

პატიმრობის მთავარი შენობის სარდაფის მეორე მხარეს. უნდა აღინიშნოს, რომ ეს საკნები უფრო დიდი იყო და დასაძინებლად იქ იდგა ფიცარნაგები. თუმცა, სხვა აღნიშნული საკნები არ აკმყოფილებდა სხვა დანარჩენ კრიტერიუმებს: საკნებში ვერ არწევდა ბუნებრივი განათება, არ იყო ვენტილაცია, საკნები იყო ნესტიანი და სარემონტო.

ბათუმის №3 საპყრობილეში არსებული ოთხი დისციპლინური დასჯის საკანი იყო ნესტიანი და ძალიან ცუდ მდგომარეობაში; ისინი 2002 წლიდან აღან გამოუყენებიათ. **ნპკ** მიესალმება დაწესებულების ხელმძღვანელობის გადაწყვეტილებას, თავი შეიკავონ დისციპლინური დასჯის სახით პატიმართა სამარტოო საკანში მოთავსებისათვის. საკნების ამჟამინდელი მდგომარეობა ნამვილად არ იძლევა იქ პატიმრის მოთავსების საშუალებას.

ქალთა №5 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში არის სამი დისციპლინური დასჯის საკანი და ერთი დიდი ზომის საკანი პატიმართა ხანგრძლივი პერიოდით განცალკევებისათვის. საკნებს ჰქონდათ პატარა ფანჯრები შუშების გარეშე; საკანში არ იყო გათბობა და ტემპერატურა ძალიან დაბალი იყო.

ავჭალის არასრულწლოვანთა დაწესებულებაში არსებული დისციპლინური დასჯის საკანში, რომელიც ნორმალური ზომის იყო (12 მ² ფართობის), იყო ორი სანოლი. საკნები არ თბებოდა და იყო ჭუჭყიანი.

რუსთავის №2 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში დისციპლინური დასჯის განყოფილება ცალკე შენობაში იყო განთავსებული. საკანთა ნაწილი სრულიან მიტოვებული იყო. იქ არსებული საკნებიდან დაახლოებით თორმეტი გამოიყენებოდა, რომელიც იყო ბნელი, გათბობის გარეშე და სავალალო მდგომარეობაში.

ნპკ რეკომენდაციას, რომ გადაიდგას ნაბიჯები, რათა, ზემოაღნიშნული შენიშვნები გათვალისწინებით, მონახულებულ დაწესებულებებში არსებულ დისციპლინური დასჯის საკნებში გაუმჯობესდეს პირობები. რაც შეეხება თბილისის №5 საპყრობილეს, ყურადღება უნდა გამახვილდეს ქინამდებარე ანგარიშის 75-ე პუნქტზე, რომელშიც ჩამოყალიბებულია რეკომენდაცია სარდაფში არსებული ყველა საკნის გაუქმების შესახებ.

139. მეორე პერიოდულ ვიზიტის დროს, დელეგაციამ შენიშნა, რომ დისციპლინური დასჯის სახით სამარტოო საკანში მოთავსებულ პატიმრებს კვლავ არ ეძლეოდათ სუფთა ჰაერზე გასეირნებისა და ვარჯიშის შესაძლებლობა. როგორც უკვე აღინიშნა (იხ. მე-11 პუნქტი), 2003 წლის ნოემბერში ვიზიტის დროს, დელეგაციამ მოსთხოვა საქართველოს ხელისუფელს, დაუყოვნებლივ გადაეცა ნაბიჯები იმისათვის, რომ დისციპლინური სახდელის სახით სამარტოო საკანში მოთავსებულ პატიმრებს საქართველოში არსებულ ყველა სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში გარანტირებული ჰქონდეთ სუფთა ჰაერზე ყოველდღიური გასეირნებისა და ვარჯიშის უფლება, დღეში სულ მცირე ერთი საათით.

2004 წლის 30 მარტით დათარიღებული წერილით საქართველოს ხელისუფლებამ აცნობა **ნპკ**-ს, რომ უკანასკნელ ხანს პატიმრობის შესახებ კანონში შევიდა ცვლილება, რომლის მიხედვით იმ პატიმრებს, რომელთაც არ აქვთ უფლება მონაწილეობა მიიღონ სხვადასხვა ღონისძიებებში “რეჟიმის ან სხვა გარემოებების გამო” მაინც უნდა მიცეთ დღეში სულ მცირე ერთი საათით ჰაერზე ყოფნის უფლება. **ნპკ** მიესალმება აღნიშნულ ცვლილებას; თუმცა, 2004 წლის მაისის ვიზიტის დროს, დელეგაციამ შენიშნა, რომ ზემოხსენებული ნორმა არ სრულდებოდა თბილისის №5 საპყრობილეში.

ნპკ კვლავ იმეორებს საქართველოს ხელისუფლებისადმი გაცემულ რეკომენდაციას, რომ გადაიდგას ნაბიჯები იმისათვის, რომ საქართველოში დისციპლინური სახდელის სახით სამარტოო საკანში მოთავსებულ ყველა პატიმარს ჰქონდეს სუფთა ჰაერზე ყოველდღიური გასეირნებისა და ვარჯიშის უფლება, დღეში სულ მცირე ერთი საათით.

დ. გასაჩივრებისა და ინსპექტირების პროცედურები

140. 2001 წლის ვიზიტის მსგავსად, ბევრმა პატიმარმა აღნიშნა, რომ მათ არ ჰქონდათ საჩივრების კონფიდენციალურად (მაგ. დახურულ კონვერტში) გაგზავნის შესაძლებლობა სასჯელაღსრულების სისტემისგან დამოუკიდებელ უწყებაში. სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის მაღალი თანამდებობის პირები ირწმუნებოდნენ, რომ ციხის თანამშრომლები არ კითხულობდნენ სახალხო დამცველისათვის, მოსამართლეებისათვის, პროკურორებისა და ადვოკატებისათვის გაგზავნილ წერილებს; თუმცა, დაწესებულებების შემომწმებისას, ადგილზე არსებული ვითარება საპირისპიროს ამტკიცებდა. გარდა ამისა, პატიმრების მიერ დაწერილ საჩივართა მცირე რაოდენობაც (იმის გათვალისწინებით, რომ ბათუმის №3 საპყრობილეში საერთოდ არცერთი საჩივარი არ იყო) იმეზე მეტყველებს, რომ პატიმრები არ ენდობოდნენ საჩივრების სისტემას.

ნპკ კვლავ იმეორებს საქართველოს ხელისუფლებისათვის განუღებულ რეკომენდაციას, რომლის თანახმად, უზრუნველყოფილ უნდა იქნას, რომ სასჯელაღსრულების სისტემაში მოთავსებულ

ყველ პატიმარს (ბრალდებულსა და მაჯსვრებულს) უნდა ჰქონდეს დამოუკიდებელ ორგანოში საჩივრის გაგზავნის შესაძლებლობა. საჩივრების შემთხვევაში, მიღებულ უნდა იქნას ზომები აღნიშნულ საჩივართა კონდიფენციურად გაგზავნის უზრუნველყოფისათვის (მაგ. კონვერტებით მომარაგება; პატიმრებისათვის საჩივართა დალუქული ყუთების ხელმისაწვდომობა, რომელთა გახსნის უფლება ექნება სპეციალურად დანიშნულ პირს).

141. რაც შეეხება ინსპექტირების პროცედურებს, სასჯელალსრულების მონახულებას აგრძელებენ სხვადასხვა უწყებები (პროკურორები; იუსტიის სამინისტროს ინსპექციისა და მონიტორინგის დეპარტამენტი, სახალხო დამცველის აპარატი და სხვა). თუმცა, დელეგაციას, აცნობეს, რომ არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებისგან შემდგარი მონიტორინგის ჯგუფი ვიზიტები სასჯელალსრულების სისტემის დანესებულებებში შეწყდა 2004 წლის დასაწყისიდან. **ნპკ**-ს სურს მიიღოს მეტი ინფორმაცია აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით.

III. შეჯამება და დასკვნა

142. 2003 წლის ნოემბრის ვიზიტი უკვე საქართველოში კომიტეტის უკვე მეორე ვიზიტია და წარმოადგენს **ნპკ**-ს 2003 წლის პერიოდული ვიზიტების პროგრამის ნაწილს. თუმცა, ქვეყანაში 2003 წლის ნოემბერში შექმნილი პოლიტიკური ვითარებიდან გამომდინარე, **ნპკ**-ს დელეგაციას არ მიეცა საშუალება, დაესრულებინა თავისი პროგრამა, კერძოდ - ვერ შეძლო აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში ჩასვლა. შესაბამისად, ვიზიტი გაგრძელდა 2004 წლის მაისში და მისი მთავარი მიზანი იყო დაკავებულ პირთა პირობებისა და მათ მიმართ მოპყრობის შესწავლა აჭარაში.

ა. შინაგან საქმეთა სამინისტროს დაქვემდებარებული დანესებულებები

143. 2003 წლის ვიზიტის დროს, **ნპკ**-მ კვლავ მოისმინა საჩივრები პოლიციის მიერ არასათანადო მოპყრობის ფაქტების შესახებ. საჩივართა ნაწილი ეხებოდა დაკავების მომენტში გადაჭარბებული ძალის გამოყენებას. თუმცა, მათი უმეტესობა ეხებოდა არასათანადო მოპყრობას პოლიციის თანამშრომელთა მიერ დაკითხვის დროს აღიარებითი ჩვენებისა ან სხვა ინფორმაციის მოპოვების მიზნით. ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ დაკავებულ პირებში გავრცელებული იყოს რწმენა იმისა, რომ დანაშაულის არაღიარების შემთხვევაში მათ მიმართ განხორციელდებოდა არასათანადო მოპყრობა ან სხვა ფორმის იძულება. არასათანადო მოპყრობის გავრცელებულ ფორმებს შორის იყო ალიყური, ნიხლის დარტყმა, მუშტის დარტყმა, ხელკეტით ცემა; დასახელდა ასევე ჩამოკიდებისა და ელექტროშოკური მოწყობილობების გამოყენების ფაქტებიც. რიგ შემთხვევებში, არასათანადო მოპყრობის ფაქტები, მათი სიმძიმის გამო, უტოლდებოდა ნამებას.

აღნიშნულის საპირისპიროდ, 2004 წლის მაისში აჭარაში ვიზიტის დროს დელეგაციამ შეიტყო პოლიციელთა მხრიდან სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილ პირთა მიმართ ფიზიკური სახის არასათანადო მოპყრობის მხოლოდ რამდენიმე სავარაუდო შემთხვევის შესახებ. შემთხვევები უმეტესად ეხებოდა დაკითხვისას ალიყურს, მუშტისა და ნიხლის დარტყმას.

2003 წლის ნოემბრისა და 2004 წლის მაისის ვიზიტების დროს დელეგაციას არ მიუღია შეტყობინებები დროებითი მოთავსების იზოლატორებში საზედამხედველო სამსახურის მიერ ჩადენილი სავარაუდო არასათანადო მოპყრობის შესახებ.

144. საქართველოში 201 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში **ნპკ**-მ დაასკვნა, რომ სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილი პირები იდგნენ პოლიციის მხრიდან არასათანადო მოპყრობის მწვენილოვანი საფრთხის წინაშე, ზოგიერთ შემთხვევებში კი ადგილი ჰქონდა არასათანადო მოპყრობის/ნამების მძიმე ფორმებს. მეორე პერიოდული ვიზიტის შემდეგ, კომიტეტი კვლავ იმავ შეფასებას აძლევს შექმნილ ვითარებას.

2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში, **ნპკ**-მა ჩამოაყალიბა რამდენიმე რეკომენდაცია ნამებისა და არასათანადო მოპყრობის წინააღმდეგ ბრძოლისათვის. დელეგაციამ, რომელიც საქართველოში იმყოფებოდა მეორე პერიოდული ვიზიტისას, კმაყოფილებით აღნიშნა 2001 წლის შემდგომ ამ კუთხით გადადგმული პოზიტიური ნაბიჯების შესახებ. პოზიტიური შეფასებები ეხებოდა პოლიციის განყოფილებებიდან პატიმრობის დანესებულებებში ბრალდებულთა მიყვანისას დაზიანებების გამოვლენისა და აღრიცხვის მეთოდების გაუმჯობესებას, პოლიციი განყოფილებებში პირების დაკავების ხანგრძლივობათან დაკავშირებით სამართლებრივი სახის დარღვევების რაოდენობის შემცირებას, თავისუფლების აღკვეთის ადილებში გამჭვირვალობის ხარისხის გაზრდას სხვადასხვა დამოუკიდებელი ორგანოების მონიტორინგის შედეგად, გენერალურ პროკურატურაში ადამიანის უფლებათა დეპარტამენტის შექმნასა და, ასევე, 2003 წლის სექტემბერში ნამების წინააღმდეგ ბრძოლის ეროვნული გეგმის მიღებას.

მიუხედავად ზემოაღნიშნულისა, პოლიციის მიერ ჩადენი არასათანადო მოპყრობის ფაქტების არსებობა კვლავ დაადასტურა რამდენიმე მაღალი რანგის პირმა, რომელსაც დელეგაცია შეხვდა.

დელეგაციას მიაჩნია, რომ უფრო მეტი შეიძლება გაკეთდეს სხვადასხვა სამინისტროებსა და შესაბამის უწყებებს შორის კოორდინაციის გაუმჯობესების კუთხით. ამ მხრივ, წამების წინააღმდეგ ბრძოლის ეროვნულ სამოქმედო გეგმას გააჩნია ყველა შესაბამისი უწყებების ძალისხმევის გაერთიანების პოტენციალი.

145. პოლიციის თანამშრომელთა მხრიდან არასათანადო მოპყრობის პრევენციის მიზნით, **ნაკ**-მ საქართველოს მხარეს შესთავაზა რიგი ზომებისა, მათ შორის ადამიანის უფლებათა კონცეფციების ინტეგრირება კონკრეტულ პროფესიულ ტრენინგებში და გამოძიებლებისა და პოლიციის ოპერატიული თანამშრომლებისათვის სპეციალური ტრენინგების ჩატარება დაკითხვისა და გამოძიების თანამედროვე ტექნიკის თემაზე. კომიტეტმა ასევე ხაზი გაუსვა მოსამართლეთა მიერ გადადმულ ნაბოჯებს იმ შემთხვევაში, როდესაც მათ წინაშე წარდგენილი სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილი პირი აცხადებს მის მიმართ განხორციელებულ არასათანადო მოპყრობაზე.

ნაკ მიესალმა იუსტიციის სამინისტროს მიერ შემუშავებულ პროაქტიულ მიდგმას პოლიციის განყოფილებებიდან ქიანსწარი დაკავების დაწესებულებებში გადაყვანილ პირებზე დაზიანებათა გამოვლენასა და ანგარიშგებასთან დაკავშირებით.

146. 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში, **ნაკ**-მ ჩამოაყალიბა შენიშვნები და გასცა რიგი რეკომენდაციებისა არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის ოფიციალური გარანტიების გაძლიერებისათვის, რომლებიც ხელმისაწვდომია პოლიციის მიერ დაკავებულ პირთათვის. დელეგაციამ, რომელიც მეორე პერიოდული ვიზიტის დროს იმყოფებოდა საქართველოში, შენიშნა ამ კუთხით გადადგმული პოზიტიური დაბიჯები, მათ შორის შესაბამისი ცვლილებები სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში. მიუხედავად აღნიშნული დადებითი ცვლილებებისა, კვლავ რჩება პრობლემები. შესაბამისად, **ნაკ**-მ რეკომენდაციით მიმართა საქართველოს ხელისუფლებას, რომ ამ უკანასკნელმა მიიღოს ყველა საჭირო ზომა იმისათვის, რომ პრაქტიკასი ეფექტიანად ამოქმედდეს თავისუფლების აღკვეთის შესახებ შეტყობინების უფლება, ადვოკატზე უფლება და ექიმის ხელმისაწვდომობის უფლება პოლიციის მიერ დაკავებული ყველა პირისათვის, თავისუფლების აღკვეთი საწყისი ეტაპიდანვე.

კომიტეტმა ასევე გასცა რეკომენდაცია, რომ პოლიციის მიერ დაკავებულ, სისხლის სამართლის დანაშაულში ეწვეტიანი პირებს დაკავების საწყისი მომენტიდანვე დაურიგდეთ სპეციალური ფორმები, რომლებშიც ჩამოყალიბებული იქნება მათი უფლებები; შემდგომ კი, დაკავებულ პირებს უნდა მოეთხოვოთ ცნობის ხელმოწერა, რომ მათ გააცნეს ინფორმაცია მათი უფლებების შესახებ.

მეორე პერიოდული ვიზიტისას გამოვლენილი ფაქტების გათვალისწინებით, **ნაკ**-მ მოუწოდა საქართველოს ხელისუფლებას, დაუყოვნებლივ შეიმუშაოს პოლიციის მიერ დაკითხვებისთვის ქცევის კოდექსი. გარდა ამისა, **ნაკ**-მა კვლავ გასცა რეკომენდაცია დაკავების ჟურნალის წარმოების შესახებ, რომელშიც დოკუმენტირებული იქნება პირის პატიმრობაში ყოფნის ყველა ასპექტი და მასთან დაკავშირებით მიღებული ზომები.

147. დროებითი დაკავების იზოლატორებში არსებული დაკავების პირობები ზოგადად არადამაკმაყოფილებელი იყო, თუ არ ჩავთვლით ბათუმის შინაგან საქმეთა სამინისტროს იზოლატორს. **ნაკ**-მ განსაზღვრა რიგი ზომებისა, რომლებიც მიღებულ უნდა იქნას არსებული ვითარების გამოსორებისათვის. კერძოდ, საკნებში უნდა იყოს სათანადო განათება (რომელიც გარდა ხელოვნური განათებისა, ასევე გულისმობს საკანში დღის სინათლის შეღწევადობას) და ვენტილაცია. ყველა დაკავებული პირი უზრუნველყოფილი უნდა იყოს სუფთა ლეიბებით, საბნებითა და თეთრეულით, მათ დღის ნორმალური რეჟიმის მიხედვით უნდა მიეწოდოს საკვები და უნდა ჰქონდეთ სუფთა ჰაერზე ყოველდღიური გასეირნებისა და ვარჯიშის უფლება დღეში სულ მირე ერთი საათით.

რაც შეეხება შინაგან საქმეთა სამინისტროს რაიონული განყოფილებში ჯერ კიდევ არსებულ საკნებს, იქ პირობები ყოველა მხრივ არადამაკმაყოფილებელია: სანები მცირე ზომისაა, ბნელი, ვენტილაციის გარეშე, სარემონტო და ბინძური. გარდა ამისა, პატიმრებს არ მიეწოდებოდა საკვები და მათ არ ჰქონდათ ჰაერზე გასეირნებისა და ვარჯიშის შესაძლებლობა. **ნაკ**-ს რეკომენდაციაა, აღნიშნულ ანგარიშში ჩამოყალიბებული ზოგადი კრიტერიუმების გათვალისწინებით, გადაიხედოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს რაიონულ განყოფილებებში არსებული დაკავების პირობები.

ბ. უშიშროების სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები

148. უშიშროების სამინისტროს ბათუმის დროებითი მოთავსების იზოლატორში ვიზიტისას დელეგაციას არ სმენია საჩივრები თანამშრომელთა მხრიდან პატიმართა მიმართ არასათანადო მოპყრობის ფაქტების შესახებ.

დაწესებულება გათვალისწინებული იყო 72 საათამდე დაკავებისათვის; თუმცა, ვიზიტის დროს იქ მყოფი თერთმეტი პირიდან, შვიდი იყო მსჯავრდებული პირი, რომელმაც უკვე ერთიდან ცხრა წლამ-

დე გაატარა აღნიშნულ დაწესებულებაში. დელეგაციას აცნობეს, რომ ანომალია - მსჯავრდებულ პატიმართა იზოლაციორში მოთავსების სახით, გამოსწორდებოდა აჭარაში პირდაპირი საპრეზიდენტო მმართველობის დაწესების შემდეგ. **ნაკ**-მ მოითხოვა იმფორმაცია უშიშროების სამინისტროს ბათუმის დროებითი მოთავსების იზოლაციორის გამოყენების სამომავლო გეგმების შესახებ.

გ. იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები

149. მონახულებულ დაწესებულებებში **ნაკ**-ს დელეგაციას არ სმენია სასჯელალსრულების დაწესებულებების თანამშრომელთა მხრიდან პატიმართა მიმართ წამებისა ან სხვა რაიმე ფორმის არასათანადო მოპყრობის შესახებ საჩივრები. ზოგადად, თანამშრომლებსა და პატიმრებს შორის დამოკიდებულება არ იყო დაძაბული. რაც შეეხება კონკრეტულად თბილისის ქალთა **ნაკ** დაწესებულებას, დელეგაციამ შენიშნა დადებითი ურთიერთობების არსებობა თანამშრომლებსა და პატიმრებს შორის.

თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ რუსთავის №2 მკაცრი რეჟიმის სასჯელალსრულების დაწესებულებასა და თბილისის **ნაკ** საპყრობილეში, პერსონალის ნაკლებობა და პატიმართა საცხოვრებელ შენობებში მომუშავე პერსონალის პროპორციულად მცირე რაოდენობა ართულებს არსებული სიტუაციის კონტროლს და ზრდის პატიმართა შორის ძალადობის რისკს. პატიმართა შორის არაფორმალური ძალაუფლების მქონე სტრუქტურის არსებობა, რომელიც დაწესებულების შიგნით აკონტროლებს ვითარებას, ზრდის გამოძალვისა და დამინების შემთხვევებს.

150. ზოგადად უნდა აღინიშნოს, რომ **ნაკ** შემფოთებულია საქართველოს პენიტენციური სისტემის სხვადასხვა მიმართულებით პროგრესის ნაკლებობით. **ნაკ**-ს 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიში შეიცავდა რამდენიმე, მათ შორის სასწრაფოდ შესასრულებელ რეკომენდაციას. კომიტეტი აღიარებს, რომ რიგი რეკომენდაციების შესრულებას შესაძლოა სჭირდებოდეს ბიუჯეტიდან საკმაოდ დიდი თანხების გამოყოფა, რაც ალემატება მთავრობის ფინანსურ შესაძლებლობებს; თუმცა, არის რეკომენდაციები, რომელნიც დიდ ფინანსურ ხარჯებს არ საჭიროებენ და მათი შესრულება დაუყოვნებლივ არის შესაძლებელი. სამწუხაროდ, მეორე პერიოდული ვიზიტისას გამოვლენილმა ფაქტებმა გამოაშკარავა, რომ 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში გაცემული ბევრი რეკომენდაცია შეუსრულებელია, ზოგიერთი მიმართულებით კი ვითარება კიდევ უფრო დამძიმდა.

151. 2004 წლის მაისის ვიზიტის დროს დელეგაციას აცნობეს შემამფოთებელი ფაქტი: საქართველოს პენიტენციურ სისტემაში პატიმართა რაოდენობა 2004 წლის იანვრის შემდეგ გაიზარდა 700 პირით. შედეგად, ქვეყნის მასშტაბით წინასწარი პატიმრობის ყველაზე დიდ, თბილისის **ნაკ** დაწესებულებაში, გადატვირთულობამ მიაღწია საგანგაშო ზღვარს. ამავე დროს, მცირე გამოწვევების გარდა, ციხეში არსებული ინფრასტრუქტურა სავალალო მდგომარეობაში იყო, რამდენიმე შენობა კი გამოსაყენებლად უვარგისი. შესაბამისად, ბევრ დაწესებულებაში არსებული პირობები უხეშად არღვევდა საქართველოს ეროვნული კანონმდებლობითა და საერთაშორისო სტანდარტებით გათვალისწინებულ ნორმებს.

საქართველოს ხელისუფლებამ აღნიშნული პრობლემის მოსაგვარებლად მიიღო სხვადასხვა ზომები. პირველ რიგში, გადაიდგა ნაბიჯები პენიტენციური სისტემის ინფრასტრუქტურის გაფართოებისა და გარემონტებისათვის. გარდა ამისა, დაიგეგმა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში ცვლილებების შეტანა, რათა შემცირდეს წინასწარი პატიმრობის ხანგრძლივობის ზღვარი გამოძიებისა და სასამართლო პროცესის ხანგრძლივობზე ლიმიტის დაწესებით. თუმცა, პირებმა, რომელთაც დელეგაცია შეხვდა, აღნიშნეს, რომ არსებული კანონმდებლობით გათვალისწინებული პატიმრობის ალტერნატიული საშუალებები ძალიან იშვიათად გამოიყენებოდა. **ნაკ**-მ რეკომენდაცია გაუწია საქართველოს ხელისუფლებას, მიიღოს ზომები ციხეებში გადატვირთულობის პრობლემის აღმოსაფხვრელად, ციხეში მოთავსებულ პირთა რაოდენობის შემცირებისა თუ რეგულირების პოლიტიკის შემუშავების ჩათვლით.

152. **ნაკ**-ს დელეგაციის მიერ აღნიშნული და საქართველოს მთავრობის მიერ წამოწეული კიდევ ერთი პრობლემა ეხებოდა პატიმრებისათვის გათვალისწინებული აქტივობათა პროგრამების კუთხით შექმნილი არადაამაკმაყოფილებელ მდგომარეობას. სასჯელალსრულების დეპარტამენტის მონაცემებით, საქართველოში პატიმართა მხოლოდ 10% არის დასაქმებული. **ნაკ**-ს რეკომენდაციას, მიღებულ იქნას კონკრეტული ზომები, რათა მსჯავრდებული და ბრალდებული პატიმრებისათვის უზრუნველყოფილ იქნას დასაქმება. გარდა ამისა, კომიტეტის რეკომენდაციას, გადაიდგას ნაბიჯები სასჯელალსრულების ყველა დაწესებულებაში საგანმანათლებლო და პროფესიული ტრენინგების პროგრამების შემუშავების მიზნით.

153. თბილისის **ნაკ** საპყრობილე **ნაკ**-მ პირველად მოინახულა 2001 წელს და ვიზიტის შემდგომ ანგარიშში გასცა რამდენიმე სასწრაფო რეკომენდაცია. მეორე პერიოდული ვიზიტის დროს, დელ-

ეგაციამ გამოავლინა, რომ პატიმართა დიდი უმრავლესობა სხვადასხვა ნეგატიური ფაქტორის ზეგავლენის ქვეშ იყო, რომელთა ერთობლივი ეფექტი შესაძლოა მარტივად დახასიათდეს, როგორც არაადამიანური და ღირსების შემლახველი მოპყრობა: მზარდი გადატვირთულობა, სავალალო საყოფაცხოვრებო პირობები და ჰიგიენის დონე, რეჟიმით გათვალისწინებული საქმიანობებისა და ღონისძიებების არქონა. რაც შეეხება ქალ და დაავადებუ პატიმრებს, ისინი სიცოცხლისათვის საშიშ პირობებში იყვნენ მოთავსებულნი.

გარდა მსჯავრდებული პატიმრებისა, რომელნიც დანესებულებაში იყვნენ დასაქმებულნი, არცერთი პატიმრისათვის არ იყო უზრუნველყოფილი რაიმე სახის აქტივობა. 2004 წლის მაისის ვიზიტის დროს იმდენად დაბალ ზღვარს მიაღწია პატიმრებისა და პერსონალის რაოდენობის თანამფარდობამ, რომ პატიმრებისთვის ფაქტიურად არ იყო უზრუნველყოფილი სუფთა ჰაერზე გასეირნებისა და ვარჯიშის უფლებით სარგებლობა.

ზემოაღნიშნულ საკითხებთან დაკავშირებით დელეგაციამ დაუყოვნებლივი რეაგირებისათვის მიმართა საქართველოს ხელისუფლებას ორივე ვიზიტის დასასრულს. შემდგომ, ქართულმა მხარემ მიანოდა **№33**-ს ინფორმაცია აღნიშნული შენიშვნების საფუძველზე დაგეგმილი თუ უკვე გადადგმული ნაბიჯების შესახებ. ცხადია, ვითარების მნიშვნელოვნად გამოსწორება შესაძლებელი იქნება მხოლოდ რუსთავის **№6** დანესებულების მშენებლობის დასრულების შემდეგ. მანამდე კი, იგეგმებოდა **№5** საპყრობილიდან ქალ და არასრულწლოვან პატიმართა გადაყვანა შესაბამისად, თბილისის ქალთა სასჯელაღსრულების დანესებულებებში და ავჭალის არასრულწლოვანთა დანესებულებაში. **№33**-მ მოუწოდა საქართველოს ხელისუფლებას დაუყოვნებლივ გადადგას ნაბიჯები, რათა თბილისის **№5** საპყრობილეში თითოეული პატიმრისათვის უზრუნველყოფილი იყოს საწოლი, საკნების ფანჯრებიდან რკინის დარაბების ჩამოხნა და ერთხელ და სამუდამოდ საპატიმროს მთავარი ბლოკის სარდაფში არსებული საკნების გაუქმება.

154. ბათუმის **№3** საპყრობილეში საყოფაცხოვრებო პირობები მრავალ ასპექტში უკეთესი იყო, ვიდრე თბილისის **№5** დანესებულებაში. პატიმართა რაოდენობა ოფიციალურ ლიმიტს არ აღემატებოდა და რამდენიმე მრავალადგილიანი საკნის გარდა, პრაქტიკულად არ შეინიშნებოდა გადატვირთულობის პრობლემა. ერთი-ერთი მთავარი ნაკლი იყო საკნების ფანჯრებზე დამაგრებული რკინის დარაბები, რომელნიც ხელს უშლიდნენ საკანში ბუნებრივი განათებისა და ვენტილაციის შეღწევას. რაც შეეხება აქტივობათა რეჟიმს, დელეგაცია მოხარული იყო, რომ პატიმრები სარგებლობდნენ ყოველდღიური გასეირნების უფლებით, სულ მცირე ერთი საათით. თუმცა, პატიმართა დიდი უმრავლესობა არ იყო დასაქმებული ან დაკავებული რაიმე აქტივობებით ან ღონისძიებებით. **№33**-მ გასცა რიგი რეკომენდაციებისა აღნიშნული ნაკლოვანებების აღმოსაფხვრელად.

155. ქალთა **№5** სასჯელაღსრულების დანესებულებაში დელეგაციამ შენიშნა, რომ საყოფაცხოვრებო პირობები, ზოგადად, ძალიან კარგი იყო და გაოგნდა თანამშრომელთა პროფესიონალური დამოკიდებულებისა და პატიმართა მიმართ არსებული კეთილგანწყობით. თუმცა, პატიმრების მხოლოდ მცირე ნაწილი იყო დასაქმებული. დასაბამი, რომ უკანსკელ ხანს ჩატარებული რემონტის შედეგად, დიდი საერთო საცხოვრებელი ოთახები არ გაყვეს პატარა საკნებად, რაც პატიმრებისათვის უზრუნველყოფდა პირად სივრცეს და უკეთეს გადახანტილებას ინდივიდუალური საჭიროებების მიხედვით. **№33** ურჩევს საქართველოს ხელისუფლებას, განიხილოს თბილისის ქალთა **№5** სასჯელაღსრულების დანესებულებაში უფრო მცირე ზომის საკნების გაკეთების შესაძლებლობა. საჭიროა თანამშრომლების მხრიდან მეტად პროაქტიული მიდგომის შერჩევა, რათა მეტი პატიმარი დასაქმონ და ჩართონ სხვადასხვა ღონისძიებებში.

156. ავჭალის არასრულწლოვანთა დანესებულებაში არსებული საყოფაცხოვრებო პირობები, ზოგადად, მისაღები იყო. თუმცა, **№33**-ს შენიშვნები ჰქონდა არასრულწლოვანთა საკვებით, ტანსაცმლითა და პირადი ჰიგიენური ნივთებით უზრუნველყოფასთან დაკავშირებით. რაც შეეხება აქტივობათა რეჟიმს, გარდა სკოლაში სწავლის უზრუნველყოფისა, აუცილებელია არასრულწლოვანთა დღის წესრიგის გამრავალფეროვნება მათი ჩართვის სხვადასხვა შინაარსობრივ აქტივობებსა და ღონისძიებებში (მაგ. სპორტი, პროფესიული ტრენინგი და ა.შ.). კომიტეტმა გასცა რამდენიმე რეკომენდაცია დანესებულებაში აღნიშნული კუთხით ვითარების გაუმჯობესებისათვის.

157. რუსთავის **№2** მკაცრი რეჟიმის სასჯელაღსრულების დანესებულებაში არსებული სავალალო საყოფაცხოვრებო პირობები, აქტივობათა რეჟიმის არქონა, არაადეკვატური სამედიცინო მომსახურება და, ზოგადად, უიმედო მდგომარეობა შეიძლება შეფასდეს მხოლოდ როგორც არაადამიანური მოპყრობა. იქ არსებული მდგომარეობიდან გამომდინარე, დაუშვებელია დანესებულების ფუნქციონირების გაგრძელება.

2003 წლის ნოემბრის ვიზიტის დასასრულს, დელეგაციამ საქართველოს ხელისუფლებას წარუდგინა მყისიერი შენიშვნები და მოითხოვა რუსთავის **№2** მკაცრი რეჟიმის სასჯელაღსრულების დანესებულების გადატანის გეგმის შემუშავება. საქართველოს მთავრობამ აცნობა **№33**-ს რომ მისი საბოლოო მიზანი იყო რუსთავის **№2** სასჯელაღსრულების დანესებულების პატიმართა გა-

დაყვანა ახალ დანესებულებაში და არსებული შენობების რეკონსტრუქცია. თუმცა, აღნიშნულის განსახორციელებლად აუცილებელი იყო რუსთავის №6 დანესებულების გახსნა. მანამდე კი, გადაიდგა ნაბიჯები დანესებულებაში პატიმართა რაოდენობის შემცირებისათვის. კომიტეტმა მოითხოვა, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ მიიღოს ყველა ზომა, რათა რუსთავის №2 მკაცრი რეჟიმის დანესებულებაში დარჩენილი პატიმრები გადაიყვანოს სხვა დანესებულებაში, სადაც პატიმრობის ადამიანური პირობებია.

158. მონახულებულ დანესებულებებში **533**-მ მიაქცია ყურადღება ჯანდაცვის სამსახურის მუშაობის რიგ ასპექტებს (პერსონალი და ინფრასტრუქტურა, სამედიცინო შემონემა დანესებულებაში მიღებისას; სამედიცინო ჩანაწერები და კონფიდენციალურობა; ტუბერკულოზის მკურნალობა). ქალთა №5 და ავჭალის არასრულწლოვანთა დანესებულებებში არსებული ჯანდაცვის მომსახურება დამაკმაყოფილებელი იყო. ასევე, პოზიტიური ცვლილებები შეინიშნებოდა თბილისის №5 საპყრობილეში; თუმცა **533**-მ მოუწოდა საქართველოს ხელისუფლებას, მიიღოს ყველა საჭირო ზომა, რათა თბილისის №5 საპყრობილეში უზრუნველყოფილ იქნას ჯანდაცვის პერსონალის შევსება ექთნებისა და სანიტრების დასაქმების გზით და დანესებულების მომარაგება შესაბამისი მედიკამენტებითა და ინვენტარით.

ბათუმის №3 დანესებულებაში პატიმრებისათვის განეული სამედიცინო მომსახურება არ აკმაყოფილებდა სტანდარტებს არცერთ ასპექტში. დანესებულებაში მხოლოდ ერთი ფერშალი იყო დასაქმებული. იმის გამო, რომ დანესებულებაში არ არსებობდა ექიმი, იქ არ მიმდინარეობდა პატიმართა სათანადო შემონემა, გამოკვლევა, დიაგნოსტიკა და მკურნალობა. **533**-ს რეკომენდაციაა, ბათუმის №3 დანესებულებაში დაუყოვნებლივ გადაიდგას ნებიჯები იმისათვის, რომ უზრუნველყოფილი იყოს ექიმის რეგულალური ვიზიტები და აღმოიფხვრას სხვა ნაკლოვანებები.

რუსთავის №2 სასჯელალსრულების დანესებულებაში მხოლოდ ერთი ექიმი მუშაობდა სრული განაკვეთით პატიმრებისა და თანამშრომლების სამკურნალოდ. სრულიად მიუღებელ ვითარებას კიდევ უფრო ამძიმებდა მედიკამენტებისა და სადიაგნოსტიკო საშუალებების არარსებობა. შესაბამისად, ჯანდაცვის ელემენტარული მომსახურებაც კი არ იყო უზრუნველყოფილი. როგორც უკვე აღინიშნა, აუცილებელია იქ მყოფ პატიმართა გადაყვანა სხვა დანესებულებაში.

159. 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში **533**-მ ჩამოაყალიბა რეკომენდაციები, რომელიც მიმართული იყო საქართველოს პენიტენციურ სისტემაში რუბერკულოზის გავრცელების წინააღმდეგ ბრძოლის სტრატეგიის შემუშავებისკენ. დელეგაციამ, რომელიც მეორე პერიოდული ვიზიტის დროს იმყოფებოდა საქართველოში, კმაყოფილებით აღნიშნა ზემოხსენებული მიმართულებით გადადგმული ნაბიჯების შესახებ. ამ მხრივ გამონაკლისია ბათუმის №3 საპყრობილე; **533** რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, გადადგას ნაბიჯები, რათა აღნიშნულ დანესებულებაში უზრუნველყოფილი იყოს ტუბერკულოზზე პატიმართა სისტემატური გამოკვლევის შემოღება ტუბერკულოზის კოტროლის DOTS მეთოდის საშუალებით და პოზიტიური ანალიზის მქონე პატიმართა დაუყოვნებლივი გადაყვანა სამედიცინო დანესებულებაში მკურნალობისათვის.

160. თბილისის ციხის ცენტრალური საავადმყოფოში, რომელიც **533**-მ პირველად 2001 წელს მონახულა, კვლავ არადაამაკმაყოფილებელი ვითარებაა და დანესებულებაში არ არის შესაძლებელი სათანადო გამოკვლევების, დიაგნოსტიკებისა და მკურნალობის ჩატარება (ტუბერკულოზის გამოკვლევით). რეკომენდაციები გაიცა დანესებულებაში არსებულ საყოფაცხოვრებო პირობებთან, სამედიცინო აპარატურასა და მედიკამენტების მომარაგებასთან დაკავშირებით, ასევე - პერსონალის დასაქმებისა და პაციენტთა ფიზიკური შეზღუდვის შემთხვევების აღრიცხვის შესახებ. გარდა ამისა, კომიტეტმა მოუწოდა საქართველოს ხელისუფლებას, დაუყოვნებლივ მიიღოს ზომები, რათა თბილისის ცენტრალურ საავადმყოფოში უზრუნველყოს მიღებისა და განერის პროცედურების გადახედვა, პატიმრების დანესებულებაში მიღება დიაგნოსტიკური კრიტერიუმების მიხედვით და ჰოსპიტალიზაციის დასაბუთებული გახანგრძლივება.

161. **533**-მ გასცა რეკომენდაციები კომიტეტის კომპეტენციაში შემავალ სხვა საკითხებთან დაკავშირებით. განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო ციხის თანამშრომლებს. ჰუმანური სასჯელალსრულების სისტემის საფუძველი ყოველთვის იქნება სწორად შერჩეული და კარგად განვრთნილი თანამშრომლები, რომელთაც იციან პატიმრებთან ურთიერთობის შერჩევა და თავიანთ საქმეს უყურებენ, როგორც პროფესიას და არა მხოლოდ როგორც სამსახურს.

მონახულებულ დანესებულებათა უმრავლესობაში თანამშრომელთა მნიშვნელოვანი დანაკლისი შეიმჩნეოდა. გარდა ამისა, თანამშრომელთა სამუშაო პირობები ფაქტიურად არ განსხვავდებოდა პატიმართა საცხოვრებელი პირობებისგან. შედეგად, აღნიშნული საქმიანობა არაპრესტიჟული იყო, საკმაოდ გართულებული იყო მორალის შენარჩუნება და თანამშრომელთა გადინების თავიდან აცილება. **533** რეკომენდაციით მიმართა საქართველოს ხელისუფლებას, ზემოხსენებული შენიშვნების გათვალსწინებით, გადადგას ქმედითი ნაბიჯები, რათა გააუმჯობესოს თანამშრომელთა დასაქმების დონე მონახულებული დანესებულებების

საცხოვრებელ ნაწილებში, გააუმჯობესოს მათი სამუშაო პირობები და უზრუნველყოს მათთვის სათანადო ტენინგები (როგორც შესავალი, ისე მიმდინარე). კომიტეტმა ასევე მოუწოდა საქართველოს ხელისუფლებას, გადადგას ნაბიჯები ციხის თანამშრომლეთა შორის კორუფციის აღმოსაფხვრელად.

დ. ნაკ-ს რეკომენდაციებთან, შენიშვნებთან და მოთხოვნილ ინფორმაციასთან დაკავშირებული საკითხები

162. ნაკ-ს მიერ ჩამოყალიბებული რეკომენდაციები, შენიშვნები და მოთხოვნილი ინფორმაციის მიწოდების შესახებ მოცემულია I დანართში.

163. რაც შეეხება ნაკ-ს რეკომენდაციებს, კონვენციის მე-10 მუხლის თანახმად, ნაკ სთხოვს საქართველოს ხელისუფლებას, ექვსი თვის განმავლობაში წარუდგინოს დეტალური საპასუხო ანგარიში მოცემული რეკომენდაციების შესრულების შესახებ.

ნაკ იმედოვნებს, რომ საქართველოს ხელისუფლება ზემოხსენებულ საპასუხო ანგარიშში ჩამოაყალიბებს თავის მოსაზრებებს წინამდებარე ანგარიშში მოცემული შენიშვნების შესახებ, რომელნიც ასევე მოცემულია I დანართში და მიაწოდებს ნაკ-ს მოთხოვნილ ინფორმაციას.

დანართი I

ნაკ-ს რეკომენდაციების, კომენტარებისა და მოთხოვნილ ინფორმაციათა ჩამონათვალი

ა. შინაგან საქმეთა სამინისტროს დაქვემდებარებული დანესებულებები

1. წინასწარი შენიშვნები

რეკომენდაციები

– საქართველოს ხელისუფლებას, მიიღოს ქმედითი ზომები პოლიციის თანამშრომელთა ყველა დონეზე ინფორმირებისა და განათლებისათვის ახალი წესების ამოქმედების შესახებ (მე-14 პუნქტი).

კომენტარები

– ნაკ იმედოვნებს, რომ მიღებულ იქნება ზომები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე იყოს დაცული სამართლებრივი შეზღუდვები საპოლიციო დაკავების ხანგრძლივობასთან დაკავშირებით (მე-15 პუნქტი).

გამოთხოვილი ინფორმაცია

– საქართველოს მთავრობის მოსაზრებები იმ პრაქტიკასთან დაკავშირებით, როდესაც მოსამართლის მიერ პირებისათვის აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობის შეფარდების შემდეგაც, პატიმრებს კვლავ აბრუნებდნენ პოლიციის განყოფილებების საკნებში (მე-15 პუნქტი).

– ნაკ-ს სურს მიიღოს დასტური, რომ აჭარაში გამოვლენილი გამოძიების ქვეშ მყოფ პატიმართა გადაყვანის პრაქტიკა დასრულებულია (მე-16 პუნქტი).

2. წამება და არასათანადო მოპყრობის სხვა ფორმები

რეკომენდაციები

– საქართველოს ხელისუფლებას, 22-ე პუნქტში მოცემული შენიშვნების გათვალისწინებით შეიმუშავოს პოლიციის თანამშრომელთათვის ტრენინგების პროგრამა (22-ე პუნქტი).

– როდესაც პოლიციის განყოფილებაში დაკავების დასასრულს მოსამართლის წინაშე წარდგენისას, სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილი პირი განაცხადებს პოლიციის თანამშრომელთა მხრიდან მის მიმართ განხორციელებული არასათანადო მოპყრობის შესახებ, მოსამართლემ წერილობით უნდა დააფიქსიროს საჩივარი, დაუყოვნებლივ გასცეს მითითება სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის ჩატარების შესახებ და მიიღოს ყველა საჭირო ზომა, რათა უზრუნველყოფილ იქნას ფაქტის სათანადო შესწავლა და გამოძიება. აღნიშნული მიდგომა გამოყენებულ ინდა იქნეს მიუედავად იმისა, აღენიშნება თუ არა პირს ხილული დაზიანებები. გარდა ამისა, არასათანადო მოპყრობის შესახებ ნათლად გამოხატული საჩივრის არარსებობის შემთხვევაშიც, მოსამართლემ უნდა მოითხოვოს სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზა, თუ არსებობს საფუძვლიანი ეჭვი იმისა, რომ მის წინაშე წარდგენილი პირი შესაძლოა ყოფილიყო არასათანადო მოპყრობის მსხვერპლი 23-ე პუნქტი).

კომენტარები

– **ნაკ** ურჩევს საქართველოს ხელისუფლებას, მთელი ქვეყნის მასშტაბით შემოიღოს უნიფიცირებული ერთიანი სისტემა პოლიციის თანამშრომელთა წინააღმდეგ საჩივრების, დისციპლინური სასჯელებისა და სისხლისსამართლებრივი წარმოების/სასჯელების შესახებ სტატისტიკური მონაცემების შეგროვებისათვის (21-ე პუნქტი);

– **ნაკ** მიიჩნევს, რომ პოლიციის თანამშრომელთა ტრენინგებთან ერთად, სასარგებლო იქნება პოლიციის ეთიკის კოდექსის შემუშავება. აღნიშნულთან დაკავშირებით საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა გაითვალისწინოს პოლიციის ეთიკის ევროპულ კოდექსში ასახული ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის მიერ დადგენილი პრინციპები და სტანდარტები (22-ე პუნქტი).

გამოთხოვილი ინფორმაცია

– კომიტეტი სთხოვს საქართველოს ხელისუფლებას, წარადგინოს შემდეგი ინფორმაცია 2003-2004 წლებთან მიმართებაში:

- არასათანადო მოპყრობის ჩადენასთან დაკავშირებით, პოლიციის თანამშრომელთა წინააღმდეგ არსებული საჩივრების რაოდენობა;

- აღნიშნული საჩივრების საფუძველზე დაწყებული სისხლისსამართლებრივი და დისციპლინური წარმოების საქმეების რაოდენობა;

- სისხლისსამართლებრივი და დისციპლინური სასჯელების შესახებ ანგარიში. (21-ე პუნქტი);

– **ნაკ**-ს სურს საქართველოს ხელისუფლებისგან მიიღოს შეფასება თბილისის **ქმ** საპყრობილეში სასამართლო სამედიცინო ექიმის ვიზიტის პრაქტიკასთან დაკავშირებით (25-ე პუნქტი).

3. თავისუფლებააღკვეთილი პირების მიმართ არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის გარანტიები

რეკომენდაციები

– **ნაკ** რეკომენდაციით მიმართავს საქართველოს ხელისუფლებას, მიიღოს ყველა საჭირო ზომა, რათა პრაქტიკაში ეფექტიანად იყოს უზრუნველყოფილი დაკავებულ პირთა უფლება, დაკავების შესახებ შეატყობინონ ახლო ნათესავს ან მათ მიერ არჩეულ მესამე პირებს თავისუფლების აღკვეთის საწყისი მომენტიდანვე (ანუ, იმ მომენტიდან, როდესაც პირი ვალდებულია დარჩეს პოლიციის ზედამხედველობის ქვეშ). გარდა ამისა, წერილობით უნდა აღირიცხოს ზემოაღნიშნული უფლებით სარგებლობის შემთხვევები (29-ე პუნქტი);

– **ნაკ** რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, მიიღოს ყველა საჭირო ზომა იმისათვის, რომ პრაქტიკაში ეფექტიანად იყოს უზრუნველყოფილი დაკავებულ პირთა უფლება ადვოკატზე, პირების თავისუფლების აღკვეთის საწყისი მომენტიდანვე. გარდა ამისა, **ნაკ**-ს რეკომენდაციაა, წერილობით აღირიცხოს ზემოაღნიშნული უფლებით სარგებლობის შემთხვევები (31-ე პუნქტი).

– **ნაკ** რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, მიიღოს ყველა საჭირო ზომა იმისათვის, რომ პრაქტიკაში ეფექტიანად იყოს უზრუნველყოფილი დაკავებულ პირთა უფლება ექიმის ხელმისაწვდომობაზე, პირების თავისუფლების აღკვეთის საწყისი მომენტიდანვე. ასევე, **ნაკ**-ს რეკომენდაციაა, რომ ექიმის ხელმისაწვდომობასთან დაკავშირებული საკანონმდებლო ცვლილებების შემუშავებისას, გათვალისწინებულ იქნეს შემდეგი საკითხები:

- ნებისმიერი სახის სამედიცინო შემონმება უნდა ჩატარდეს პოლიციის თანამშრომელთა მიერ მიყურადებისა და, თუ ექიმი სხვაგვარად არ მოითხოვს კონკრეტულ სიტუაციაში, თვალთახედვის არის მიღმა;

- თითოეული შემონმების შემდეგი, ასევე დაკავებული პირის მიერ გაკეთებული ნებისმიერი შესაბამისი განცხადება და ექიმის დაკვნა, ოფიციალურად უნდა იქნეს აღრიცხული ექიმის მიერ და ხელმისაწვდომი გახდეს დაკავებულისა და მისი ადვოკატისათვის;

- დაცული უნდა იყოს სამედიცინო მონაცემთა კონფიდენციალურობა. (34-ე პუნქტი);

– **ნაკ** რეკომენდაციაა, რომ ფორმები, სადაც მითითებული იქნება პოლიციის მიერ დაკავებულ პირთა უფლებები, სისტემატურად გადაეცეთ დაკავებულ პირებს პოლიციის მიერ მათი დაკავების საწყისი ეტაპიდანვე. სხვა საკითხების გარდა, ფორმა უნდა ასახავდეს 29-ე, 31-ე და 34-ე პუნქტებში ჩამოყალიბებულ რეკომენდაციებს. ფორმა ხელმისაწვდომი უნდა იყოს რამდენიმე შესაბამის ენაზე. გარდა ამისა, დაკავებულ პირს სისტემატურად უნდა მოეთხოვოს განცხადების ხელმოწერა იმის თაობაზე, რომ მას ეცნობა თავისი უფლებების შესახებ (36-ე პუნქტი).

- **633** მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, დაუყოვნებლივ შეიმუშაოს პოლიციის მიერ დაკითხვის წარმოების ქცევის კოდექსი (37-ე პუნქტი).
- კომიტეტის რეკომენდაციაა, რომ მიღებულ იქნას ზომები რომ პოლიციის განყოფილებებში წარმოებული ჟურნალები თავსებადობაში მოდიოდეს 39-ე პუნქტში ჩამოყალიბებულ პრინციპებთან (39-ე პუნქტი).

კომენტარები

- **633** ურჩევს საქართველოს ხელისუფლებას, გადადგას შესაბამისი ნაბიჯები დაკავებულ პირთათვის იურიდიული დახმარების სისტემის პრაქტიკაში სრულად და ეფექტიანად ამოქმედების უზრუნველსაყოფად (32-ე პუნქტი);
- დაკავებულთათვის დარიგებულ ფორმებში, სადაც ჩამოყალიბებულია მათი უფლებები, არ იყო ნახსენები თავისუფლების აღკვეთის შესახებ შეტყობინების უფლება (35-ე პუნქტი);
- რომ პოლიციელთა მხრიდან ჩადენილი არასათანადო მოპყრობის პრევენციისათვის აუცილებელია დამოკიდებულების საფუძვლიანი შეცვლა დასაქმებისა და დასაქმებულ თანამშრომელთა მომზადების, მტკიცებულებათა შეგროვების თანამედროვე ტექნოლოგიების ხელმისაწვდომობისა და ზედამხედველობის ტექნიკის გაუმჯობესების კუთხით (37-ე პუნქტი);
- მნიშვნელოვანია, რომ ჟურნალის წარმოებაზე პასუხისმგებელი იყოს საზედამხედველო სამსახური და არა პოლიციის ოპერატიული სამსახურის თანამშრომლები ან გამომძიებლები (39-ე პუნქტი).

4. დაკავების პირობები

რეკომენდაციები

- მიღებულ იქნას ზომები იმისათვის, რათა დროებითი მოთავსების იზოლატორებში უზრუნველყოფილი იყოს:
 - საკანში ადექვატური განათება (რაც სასურველია ითვალისწინებდეს ასევე ბუნებრივ განათებას) და ვენტილაცია;
 - საკნების რემონტის, ჰიგიენური პირობებისა და საერთო სანიტარული კვანძების დამაკმაყოფილებელი მდგომარეობა; საკნის შიგნით მდებარე სანიტარული კვანძების გადატიხვრა;
 - დაკავებულ პირთა მომარაგება პირადი ჰიგიენის და პირველადი მოხმარების ნივთებით (საპონი, ტუალეტის ქაღალდი, და ა.შ.) და საშხაპე ინფრასტრუქტურის ხელმისაწვდომობა;
 - ყველა დაკავებული პირის მომარაგება სუფთა ლეიბებითა და თეთრეულით;
 - დაკავებულ პირთათვის დღის შესაბამის მონაკვეთებში საკმარისი რაოდენობისა და სათანადო ხარისხის საკვების მიწოდება;
 - დაკავებულ პირთა ზელმისაწვდომობა სუფთა ჰაერზე გასეირნებასა და ვარჯიშზე დღეში ერთხელ სულ მცირე ერთი საათით. (43-ე პუნქტი);
- უნდა გადაიდგას ნაბიჯები, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს:
 - საკნებში ადექვატური განათება და ვენტილაცია;
 - დაკავებულ პირთა სუფთა ლეიბებითა და თეთრეულით მომარაგება ღამის საათებში;
 - დაკავებულ პირთათვის, შესაბამის საათებში, საკვების ყოველდღიურად მიწოდება. (45-ე პუნქტი);
- გადაიდგას შესაბამისი ზომები, რათა ბათუმის ადმინისტრაციული დაკავებისა და გამოსაფხიზლებელ დანესებულებაში უზრუნველყოფილ იქნას:
 - ადექვატური შიდა განათება (ბუნებრივი განათების ხელმისაწვდომობის ჩათვლით) და ვენტილაცია;
 - საკნების რემონტის, ჰიგიენური პირობებისა და სანიტარული კვანძების დამაკმაყოფილებელი მდგომარეობა;
 - დაკავებულ პირთა სუფთა ლეიბებითა და თეთრეულით მომარაგება ღამის საათებში;
 - დაკავებულ პირთათვის საშხაპე ინფრასტრუქტურის ხელმისაწვდომობა;
 - ადმინისტრაციული წესით დაკავებულ პირთათვის დღის შესაბამის მონაკვეთებში საკვების მიწოდება;
 - ადმინისტრაციული წესით დაკავებულ პირთათვის სხვადასხვა სახის აქტივობები (მაგ. ნიგნები, ტელევიზორი და ა.შ.). (47-ე პუნქტი).

კომენტარები

- 4მ²-ზე ნაკლები ფართობის საკნები უნდა გამოიყენებოდეს მხოლოდ მოკლევადიანი დაკავებისთვის და არავითარ შემთხვევაში - ღამის გასათევად (44-ე პუნქტი);

– **ნაკ** ურჩევს საქართველოს ხელისუფლებას, განიხილოს 24 საათით ან მეტი დროით დაკავებული პირთათვის სუფთა ჰაერზე ყოველდღიური გასეირნებისა და ვარჯიშის უზრუნველყოფა, დღეში ერთი საათით მაინც (45-ე პუნქტი).

გამოთხოვილი ინფორმაცია

– **ნაკ**-ს სურს მიიღოს ახსნა-განმარტებები რაიონული პოლიციის განყოფილებებში დაკავების დასაშვებ ხანგრძლივობასთან დაკავშირებით (44-ე პუნქტი).

– **ნაკ**-ს სურს მიიღოს დეტალური ინფორმაცია გამოსაფხიზლებელ დაწესებულებებში პირთა ფიზიკური შეზღუდვის გამოყენების წესებთან და პრაქტიკასთან დაკავშირებით.

ბ. უშიშროების სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები

გამოთხოვილი ინფორმაცია

– ინფორმაცია უშიშროების სამინისტროს ბათუმის დროებითი მოთავსების იზოლაციის გამოყენების სამომავლო გეგმების შესახებ (52-ე პუნქტი).

გ. იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები

1. წინასწარი შენიშვნები

რეკომენდაციები

– **ნაკ** რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, მიიღოს ზომები ციხეებში გადატვირთულობის პრობლემის აღმოსაფხვრელად, ციხეში მოსათავსებელ პირთა რაოდენობის შემცირებისა თუ რეგულირების პოლიტიკის შემუშავების ჩათვლით. ამასთან დაკავშირებით, საქართველოს ხელისუფლებამ მხედველობაში უნდა მიიღოს ციხის გადატვირთულობისა და ციხის პოპულაციის შემცირების შესახებ ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის No.R(99)22 რეკომენდაციაში, ასევე პირობით გათავისუფლების (პირობით ვადამდე გათავისუფლების) შესახებ № Rec(2003)22 რეკომენდაციაში დაწესებული პრინციპები და ზომები (57-ე პუნქტი);

– მიღებულ იქნას კონკრეტული ზომები, რათა მსჯავრდებული და ბრალდებული პატიმრებისათვის უზრუნველყოფილი იყოს დასაქმება. გარდა ამისა, კომიტეტის რეკომენდაციაა, გადაიდგას ნაბიჯები სასჯელადსრულების ყველა დაწესებულებაში საგანმანათლებლო და პროფესიული ტრენინგების პროგრამების შემუშავების მიზნით (58-ე პუნქტი);

– საქართველოს ხელისუფლებამ, მიანიჭოს პრიორიტეტი ციხის პერსონალისათვის უკეთესი პირობების შექმნისა და მათთვის ტრენინგების ჩატარების უზრუნველყოფას (59-ე პუნქტი).

კომენტარები

– **ნაკ**-ს სწამს, რომ წინამდებარე ანგარიშში გამოთქმული შენიშვნები და რეკომენდაციები მხედველობაში იქნება მიღებული პატიმრობის ახალი კოდექსის შემუშავებისას (60-ე პუნქტი).

გამოთხოვილი ინფორმაცია

– **ნაკ**-ს სურს მიიღოს დეტალური ინფორმაცია რუსთავის №6 დაწესებულებასთან დაკავშირებით, კერძოდ: მისი მომავალი ლიმიტი; თითოეული პატიმრისათვის გათვალისწინებული ფართი; იქ მოსათავსებელ პირთა კატეგორია; პატიმრებისათვის განსაზღვრული აქტივობების პროგრამა და თანამშრომლების რესურსთან დაკავშირებული საკითხები (56-ე პუნქტი);

– **ნაკ**-ს სურს მიიღოს ინფორმაცია პენიტენციური სისტემის რეფორმის სამოქმედო გეგმით გათვალისწინებული სხვადასხვა საკითხების განხორციელების პროგრესის შესახებ (60-ე პუნქტი).

2. არასათანადო მოპყრობა

რეკომენდაციები

– **ნაკ** რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, ზემოაღნიშნული შენიშვნების გათვალისწინებით მიიღოს ზომები, რათა თავიდან იქნეს აცილებული პატიმართა შორის ექსპლუატაცია, დაშინება და ძალადობა (62-ე პუნქტი).

3. დაკავების პირობები

რეკომენდაციები

– **ნაკ** მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას დაუყოვნებლივ გადადგას ნაბიჯები, რათა თბილისის №5 საპყრობილეში უზრუნველყოფილი იყოს შემდეგი:

- თითოეული პატიმარს ჰქონდეს თავისი საწოლი;
- საკნების ფანჯრებიდან რკინის დარაბების ჩამოხნა, რათა პატიმართა საცხოვრებელ ტერიტორიაზე უზრუნველყოფილი იყოს ბუნებრივი განათებისა და ვენტილაციის ხელმისაწვდომობა;
- ქალ და არასრულწლოვან პატიმართა გადაყვანა შესაბამის ქალთა პენიტენციურ დაწესებულებასა და ავჭალის არასრულწლოვანთა დაწესებულებაში;
- ერთხელ და სამუდამოდ საპატიმროს მთავარი ბლოკის სარდაფში არსებული საკნების გაუქმება;
- ყველა პატიმრისათვის დღეში სულ მცირე ერთი საათით სუფთა ჰაერზე ყოველდღიური გასეირნებისა და ვარჯიშის უფლებით სარგებლობა (75-ე პუნქტი).
- **ნაკ** რეკომენდაციით, ბათუმის №3 დაწესებულებაში უნდა გადაიდგას ნაბიჯები, რათა უზრუნველყოფილი იყოს:
 - პირველ რიგში, რკინის დარაბების მოხსნა ყველა საკნის ფანჯრიდან;
 - საკნებში მოთავსებულ პატიმართა რაოდენობის თანდათანობით შემცირება, რათა თითოეულ პატიმარზე მოდიოდეს 4 მ² საცხოვრებელი ფართი;
 - საკვების ხარისხის გაუმჯობესება და რაოდენობის გაზრდა;
 - უკვე გარემონტებული საკნის მსგავსად, სხვა საკნების გარემონტების გაგრძელება;
 - პატიმართათვის შხაპის მიღებით სარგებლობა სულ მცირე კვირაში ერთხელ;
 - პატიმრებისათვის აქტივობათა პროგრამის შემუშავება; პროგრამის მიზანი უნდა იყოს, რომ ყველა პატიმარი (ბრალდებულების ჩათვლით) დღის გონივრულ ნაწილს განმავლობაში საკანს გარეთ, სხვადასხვა მიზანმიმართული საქმიანობით იყოს დაკავებული. ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ სავარჯიშო დარბაზის დასრულების შემდეგ, ყველა პატიმარს უნდა ჰქონდეს მასზე ხელმისაწვდომობა (არა მხოლოდ მსჯავდებულ პატიმრებს);
 - არასრულწლოვანი პატიმრებისათვის მათი ასაკის შესაბამისი საგანმანათლებლო და გასართობი ღონისძიებები. ფიზიკურმა მომზადებამ აღნიშნული პროგრამის დიდი ნაწილი უნდა მოიცვას;
 - სუფთა ჰაერზე გასეირნებისა და ვარჯიშისათვის ინფრასტრუქტურის მოწყობა, რათა პატიმრებს შეეძლოს ფიზიკური ენერჯის დახარჯვა (82-ე პუნქტი);
- **ნაკ** რეკომენდაციით მიმართავს საქართველოს ხელისუფლებას, მიიღოს ზომები თბილისის ქალთა სასჯელაღსრულების №5 დაწესებულებაში აქტივობათა პროგრამის შემუშავებისათვის. საჭიროა თანამშრომლების მხრიდან მეტად პროაქტიული მიდგომის შერჩევა, რათა მეტი პატიმარი დაასაქმონ და ჩართონ სხვადასხვა ღონისძიებებში (კერძოდ, საგანმანათლებლო და პროფესიული ტრენინგები) (90-ე პუნქტი).
- **ნაკ** რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, მიიღოს ზომები, რომ ავჭალის არასრულწლოვანთა დაწესებულებაში უზრუნველყოფილ იქნას:
 - არასრულწლოვანთათვის საკმარისი რაოდენობის, ხარისხისა და მრავალფეროვნების საკვები;
 - სათანადო ხელოვნური განათება, ყველა საცხოვრებელი საკნის გათბობა და სისუფთავის დაცვა;
 - ყველა არასრულწლოვნის მომარაგება ნორმალური თეთრეულითა და შესაბამისი ტანსაცმლით;
 - სანიტარული კვანძების რემონტი და მათი სუფთა მდგომარეობაში შენარჩუნება;
 - არასრულწლოვანთა საკმარისი რაოდენობის პირადი ჰიგიენური ნივთებითა და საწმენდი საშუალებებით მომარაგება (95-ე პუნქტი);
- **ნაკ** რეკომენდაციაა, რომ 98-ე პუნქტში ჩამოყალიბებული შენიშვნების თანახმად, მიღებულ იქნას ზომები ავჭალის არასრულწლოვანთა დაწესებულებაში აქტივობათა პროგრამის გამრავალფეროვნებისათვის (98-ე პუნქტი);
- კომიტეტი მოითხოვს, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ მიიღოს ყველა ზომა, რათა რუსთავის №2 მკაცრი რეჟიმის დაწესებულებაში დარჩენილი პატიმრები გადაიყვანოს სხვა დაწესებულებაში, სადაც პატიმრობის ადამიანური პირობებია (105-ე პუნქტი).

კომენტარები

- **ნაკ** ურჩევს საქართველოს ხელისუფლებას, განიხილოს თბილისის ქალთა №5 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში უფრო მცირე ზომის საკნების გაკეთების შესაძლებლობა (86-ე პუნქტი);

– **ნაკ** ურჩევს საქართველოს ხელისუფლებას, განიხილოს ავჭალის არასრულწლოვანთა დაწესებულებაში უფრო მცირე ზომის საკნების გაკეთების შესაძლებლობა (96-ე პუნქტი).

4. ჯანდაცვის მომსახურება

რეკომენდაციები

– **ნაკ** მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, მიიღოს სასრაფო ზომები, რათა თბილისის №5 საპრობილემში უზრუნველყოფილ იქნას:

- ჯანდაცვის პერსონალის შევსება ექთნებისა და სანიტრების დასაქმების გზით;
- შესაბამისი მედიკამენტებითა და ინვენტარით მომარაგება (106-ე პუნქტი);

– **ნაკ**-ს რეკომენდაციაა, ბათუმის №3 დაწესებულებაში დაუყოვნებლივ გადაიდგას ნებიჯები იმისათვის, რომ:

• უზრუნველყოფილი იყოს ექიმის რეგულალური ვიზიტები; მოთხოვნამ, რომ ექიმის თანადებობის დაკავება შეუძლია მხოლოდ ჯანმრთელობის დაცვასა და მენეჯტში სერტიფიკატის მფლობელ ექიმს, არ უნდა შეუშალოს ხელი ამ სასრაფო პრობლემის მოგვარებას;

- გაუმჯობესდეს პაციმრებისათვის სტომატოლოგიური მომსახურება;

• უზრუნველყოფილ იყოს დაწესებულების გარეთ არსებულ საავადმყოფოებში იმ პაციმრების გადაყვანა, რომელნიც საჭიროებენ სამედიცინო შემონმებასა და/ან მკურნალობას;

• უზრუნველყოფილ იყოს დაწესებულების მომარაგება საკმარისი რაოდენობის სათანადო მედიკამენტებით (107-ე პუნქტი);

– **ნაკ**-ს რეკომენდაციაა, რომ 109-ე პუნქტში მოცემული პირობები გათვალისწინებულ იქნას საქართველოში პაციმართათვის ჯანდაცვის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფის დროს (109-ე პუნქტი);

– **ნაკ** რეკომენდაციაა, რომ ბათუმის №3 დაწესებულებაში დაინერგოს პაციმართა მიღების სამედიცინო შემონმების ჩატარების პრაქტიკა. აღნიშნულმა უნდა მოიცვას პაციმრის სხეულის გარეგანი დათვლიერება და აღმოჩენილი დაზიანებების აღრიცხვა სპეციალურ ჟურნალში, გადამდებ დაავადებათა სათანადო გამოკვლევა და კლინიკური გამოკვლევა. ცხადია, აღნიშნულის მიღწევა შესაძლებელია მხოლოდ დაწესებულებაში არსებული ჯანდაცვის სამსახურის სათავეში ექიმის დანიშვნით (115-ე პუნქტი);

– **ნაკ**-ს რეკომენდაციაა, რომ თბილისის №5 საპრობილესა და ბათუმის №3 დაწესებულებაში თითოეული პაციმრისათვის ინარმოებოდეს კონფიდენციალური სამედიცინო ანკეტა, რომელიც შეიცავს როგორც დიაგოსტიკურ ინფორმაციას, ასევე - პაციენტის ჯანმრთელობის მდგომარეობისა და მისი მკურნალობის შესახებ მიმდინარე ჩანაწერებს, ნებისმიერი გავლილი სამედიცინო გამოკვლევის შესახებ ინფორმაციის ჩათვლით. პაციმარს უნდა ჰქონდეს უფლება გაეცნოს თავის სამედიცინო ანკეტას, თუ რა თქმა უნდა ეს გამართლებულია თერაპევტული თვალსაზრისით, და მოითხოვოს, რომ ანკეტაში მოცემული ინფორმაცია ხელმისაწვდომი იყოს მისი ოჯახის წევრებისა თუ ადვიკატისათვის. პაციმრის სხვა დაწესებულებაში გადაყვანის შემთხვევაში, სამედიცინო ანკეტა უნდა გადაეცეს მიმღები დაწესებულების ექიმს (116-ე პუნქტი);

– ნებისმიერი სამედიცინო შემონმება უნდა ჩატარდეს არასამედიცინო პერსონალისა და სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომელთა მიერ მიყურადების გარეშე - თუ ექიმმა სხვაგვარად არ მოითხოვა კონკრეტულ ვითარებაში - და მათი მხედველობის არის მიღმა (117-ე პუნქტი).

– **ნაკ** რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, გადადგას ნებიჯები, რათა ბათუმის №3 საპრობილემში უზრუნველყოფილი იყოს:

• ტუბერკულოზზე პაციმართა სისტემატური გამოკვლევის შემოღება ტუბერკულოზის კოტროლის DOTS მეთოდის საშუალებით;

• BK-პოზიტიური ანალიზის მქონე პაციმართა დაუყოვნებლივი გადაყვანა სამედიცინო დაწესებულებაში მკურნალობისათვის (120-ე პუნქტი);

– **ნაკ** მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, დაუყოვნებლივ მიიღოს ზომები, რათა თბილისის ცენტრალურ საავადმყოფოში უზრუნველყოფილი იქნას:

• მიღებისა და განერის პროცედურების გადახედვა, რათა უზრუნველყოფილ იქნას პაციმრების დაწესებულებაში მიღება დიაგნოსტიკური კრიტერიუმების მიხედვით და დაუსაბუთებლად არ გახანგრძლივდეს ჰოსპიტალიზაცია; ამასთან დაკავშირებით, განსაკუთრებულ ყურადღებას საჭიროებს შინაგან დაავადებათა განყოფილება;

- 122-ე პუნქტში ჩამოყალიბებული შენიშვნების გათვალისწინებით, დაწესებულებაში პაცი-

მართა საყოფაცხოვრებო პირობების გაუმჯობესება;

- საკვების ხარისხის გაუმჯობესება და სამზარეულოს გარემონტება;
- საავადმყოფოს სამედიცინო აღჭურვილობის განახლება, განსაკუთრებით ქირურგიულ განყოფილებაში;
- ექიმებისა და ექთნების ვაკანტური თანამდებობების შევსება;
- პაციენტების მიმართ ფიზიკური შეზღუდვის გამოყენების თითოეული შემთხვევის აღრიცხვისათვის სპეციალური ჟურნალის შემოღება (129-ე პუნქტი).

კომენტარები

– ის ფაქტი, რომ რუსთავის №2 პენიტენციურ დაწესებულებაში ახალმიღებული პატიმრები, რომელნიც გადიოდნენ გამოკვლევას ტუბერკულოზზე და ელოდებოდნენ ნერწყვის მიკროსკოპული ანალიზის პასუხებს, არ თავსდებოდნენ კარანტინში, ეჭვის ქვეშ აყენებდა გამოკვლევის მეთოდის ეფექტიანობას (118-ე პუნქტი);

– პატიმრისათვის მისი ფინანსური შესაძლებლობების თავისუფლად გამოყენების უფლების მიცემა შესაძლოა გახდეს კორუფციისა და უკმაყოფილების წყარო (122-ე პუნქტი);

– **ნპპ**-ს სურს ხაზგასმით აღნიშნოს, რომ ფსიქიატრიული პაციენტებისათვის უზრუნველყოფილი უნდა იყოს თერაპევტული და სარეაბილიტაციო ღონისძიებები, ოკუპაციური თერაპიასა და ჯგუფურ და ინდივიდუალურ თერაპიაზე ხელმისაწვდომობის ჩათვლით. სხვა პაციენტებისათვის, განსაკუთრებით საავადმყოფოში ხანგრძლივი ვადით მოთავსებულთათვის, რაც შეიძლება ხელმისაწვდომი უნდა გახდეს შესაბამისი ღონისძიებები და რეკრეაციული საშუალებები (129-ე პუნქტი).

გამოთხოვილი ინფორმაცია

– **ნპპ**-ს სურს ინფორმაციის მიღება იმის შესახებ თუ რა შესაძლებლობებს იძლევა საკართველოს კანონმდებლობა იმ პირთა ავადმყოფობის საფუძველზე გათავისუფლებისათვის, რომელთათვისაც არ არის მიზანშეწონილი გრძელვადიანი პატიმრობა (108-ე პუნქტი);

– ინფორმაცია იმ კონკრეტული კრიტერიუმების შესახებ, რომელთა მიხედვითაც იმ პატიმართაგან, რომელთაც დაწესებულებაში მიღებისას აღნიშნებოდათ დაზიანებები, შეირჩევიან პირები თბილისის №5 საპრობილემში მონვეული სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტის მიერ ჩატარებული შემოწმებისათვის. კომიტეტს ასევე სურს გაიგოს, იგეგმება თუ არა აღნიშნული პრაქტიკის საქართველოში წინასწარი პატიმრობის სხვა დაწესებულებებში დანერგვა (115-ე პუნქტი).

5. ნპპ-ს კომპეტენციაში შემავალი სხვა საკითხები

რეკომენდაციები

– **ნპპ** რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, 130-ე პუნქტში ჩამოყალიბებული შენიშვნების გათვალისწინებით, გადადგას ქმედითი ნაბიჯები, რათა გააუმჯობესოს თანამშრომელთა დასაქმების დოზე მონახულებული დაწესებულებების საცხოვრებელ ნაწილებში (130-ე პუნქტი);

– **ნპპ** მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, არ დაიშუროს ძალისხმევა სასჯელაღსრულების თანამშრომელთა შორის კორუფციის აღმოსაფხვრელად (132-ე პუნქტი);

– საქართველოს ხელისუფლებამ პრიორიტეტი მიანიჭოს ციხის თანამშრომელთათვის შესავალი და რეგულარული ტრენინგების ჩატარებას (133-ე პუნქტი);

– **ნპპ** მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, შეიტანოს ცვლილებები შესაბამის კანონმდებლობაში, რათა ბრალდებული პატიმრებისათვის უზრუნველყოს პაემნებით სარგებლობის უფლება. პაემანზე პატიმრისათვის ნებისმიერი უარი დასაბუთებული უნდა იყოს გამოძიების ინტერესებიდან გამომდინარე და მოითხოვდეს იმ უწყებისგან ნებართვას, რომელიც არ არის საქმესთან კავშირში; ასევე, აღნიშნული უარი უნდა მოქმედებდეს დროის მოლოდ განსაზღვრული ვადით (134-ე პუნქტი);

– გადაიდგას ნაბიჯები, რათა თბილისის №5 საპრობილემსა და ბათუმის №3 საპრობილემში პაემნების ინფრასტრუქტურა გათვლილი უყოს უფრო მეტ პატიმარზე (134-ე პუნქტი);

– განხულონ იქნას ბრალდებულ პატიმართათვის ღია ტიპის პაემნების ინფრასტრუქტურის მონყობის შესაძლებლობები (134-ე პუნქტი);

– **ნპპ** რეკომენდაციას უწევს საქართველოს მთავრობას, მსჯავრდებულ პატიმართათვის გაზარდოს პაემნების ოფიციალური რაოდენობა, რათა ყველა პატიმარს ჰქონდეს უფლება, ისარგებლოს თვეში სულ მცირე ერთი ხანმოკლე და ერთი ხანგრძლივი პაემნით (135-ე პუნქტი);

– **ნაკ**-ს რეკომენდაცია, 136-ე პუნქტში ჩამოყალიბებული შენიშვნების გათვალისწინებით გადაიხედოს სასჯელალსულების დანესებულებებში პაემნებისათვის განკუთვნილი ინფრასტრუქტურის პირობები (136-ე პუნქტი);

– მიღებულ იქნას ზომები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ გადანყვეტილების მიმდებარე ორგანო სათითაოდ მოუსმონოს ყველა პატიმარს, რომელთა მიმართაც მიმდინაორობს დისციპლინური განხილვა, იმ გადაცდომასთან დაკავშირებით, რომელშიც ედებათ ბრალი. კომიტეტი ასევე გასცემს რეკომენდაციას, რომ პატიმრებს სისტემატურად და წერილობით უნდა გააცნონ მათი უფლების შესახებ, გაასაჩივრონ მათ მიმართ დაკისრებული დისციპლინური სახდელი (137-ე პუნქტი);

– გადაიდგას ნაბიჯები, რათა 138-ე პუნქტში ჩამოყალიბებული შენიშვნების გათვალისწინებით, მონახულებულ დანესებულებებში არსებულ დისციპლინური დასჯის საკნებში გაუმჯობესდეს პირობები. რაც შეეხება თბილისის №5 საპყრობილეს, ყურადღება უნდა გამახვილდეს ქინამდებარე ანგარიშის 75-ე პუნქტზე, რომელშიც ჩამოყალიბებულია რეკომენდაცია სარდაფში არსებული ყველა საკნის გაუქმების შესახებ (138-ე პუნქტი);

– გადაიდგას ნაბიჯები იმისათვის, რომ საქართველოში დისციპლინური სახდელის სახით სამარტოო საკანში მოთავსებულ ყველა პატიმარს ჰქონდეს სუფთა ჰაერზე ყოველდღიური გასეირნებისა და ვარჯიშის უფლება, დღეში სულ მცირე ერთი საათით (139-ე პუნქტი);

– უზრუნველყოფილ იქნას, რომ სასჯელალსრულების სისტემაში მოთავსებულ ყველა პატიმარს (ბრალდებულსა და მსჯავრებულს) უნდა ჰქონდეს დამოუკიდებელ ორგანოში საჩივრის გაგზავნის შესაძლებლობა. საჭიროების შემთხვევაში, მიღებულ უნდა იქნას ზომები აღნიშნულ საჩივართა კონდიფენციურად გაგზავნის უზრუნველყოფისათვის (მაგ. კონვერტებით მომარაგება; პატიმრებისათვის საჩივართა დალუქული ყუთების ხელმისაწვდომობა, რომელთა გახსნის უფლება ექნება სპეციალურად დანიშნულ პირს) (140-ე პუნქტი).

კომენტარები

– ციხეებში დასაქმებული ყველა თანამშრომლისათვის უზრუნველყოფილი უნდა იყოს მათ მოვალეობასთან დაკავშირებული სათანადო ტრენინგები (131-ე პუნქტი).

გამოთხოვილი ინფორმაცია

– **ნაკ**-ს სურს მიიღოს ინფორმაცია უსაფრთხოების პერიმეტრზე პასუხისმგებლობის სავალდებულო საჯარისო ნაწილებისა ან რეზერვისტებისათვის გადაბარების შესახებ იუსტიციის სამინისტროს სასჯელალსრულების დეპარტამენტის გეგმის პროგრესთან დაკავშირებით (131-ე პუნქტი);

– **ნაკ**-ს სურს მიიღოს მეტი ინფორმაცია სასჯელალსრულების სისტემის თანამშრომელთათვის ტრენინგების ცენტრის დაარსების გეგმისა და მისი განხორციელების შესახებ (133-ე პუნქტი);

– **ნაკ**-ს სურს მიიღოს მეტი ინფორმაცია 2004 წლის დასაწყისიდან სასჯელალსრულების სისტემის დანესებულებებში არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებისგან შემდგარი მონიტორინგის ჯგუფის ვიზიტების შეწყვეტის შესახებ (141-ე პუნქტი).

დანართი II

ჩამონათვალი სახელისუფლო სტრუქტურების, არასამთავრობო და საერთაშორისო ორგანიზაციებისა, რომელთანაც ნაკ-ს დელეგაციამ გამართა კონსულტაციები

ვიზიტის პირველი ნაწილი (18 – 28 ნოემბერი, 2003 წელი)

ა. სახელმწიფო უწყებები

იუსტიციის სამინისტრო

ბ-ნი გიორგი ნკრიალაშვილი
ბ-ნი კახა კობერიძე
ბ-ნი გიორგი ჯანაშია

მოქმედი მინისტრი
მინისტრის მოადგილე
სასჯელალსრულების
სისტემის რეფორმის
მონიტორინგის
დეპარტამენტის უფროსი
სამედიცინო
დეპარტამენტის უფროსი

ბ-ნი არჩილ ბორჯაძე

ბ-ნი ბადრი ბალავაძე სამედიცინო დეპარტამენტის უფროსის მოადგილე

ქ-ნი ნათია სულავა საერთაშორისო სამართლებრივი ურთიერთობების დეპარტამენტის უფროსის მოადგილე

შინაგან საქმეთა სამინისტრო

ბ-ნი დავით ჯინჯოლავა გენერალური ინსპექციის უფროსი
 ბ-ნი გელა ნიკლაური გენერალური ინსპექციის უფროსის მოადგილე

ბ-ნი ალექსანდრე კიკაბიძე გენერალური ინსპექციის უფროსის მოადგილე

ბ-ნი დავით მჭედლიშვილი ადამიანის უფლებათა დეპარტამენტის უფროსი

შრომის, ჯანდაცვისა და სოციალურ საკითხთა სამინისტრო

ბ-ნი ამირან გამყრელიძე მინისტრი
 ბ-ნი მერაბ ქორჭილავა მინისტრის მოადგილე
 ბ-ნი თემურ სილაგაძე ფსიქიატრიული დეპარტამენტის უფროსი

საგარეო საქმეთა სამინისტრო

ბ-ნი კახა სიხარულიძე მინისტრის მოადგილე

გენერალური პროკურატურა

ბ-ნი ვენედი ბენიძე გენერალური პროკურორის მოადგილე

ბ-ნი გიორგი თვალავაძე გენერალური პროკურორის მოადგილე

ქ-ნი თამარ იასაშვილი ადამიანის უფლებათა დეპარტამენტის უფროსი

ეროვნული უშიშროების საბჭო

ქ-ნი რუსუდან ბერიძე მდივნის მოადგილე ადამიანის უფლებათა საკითხებში

ბ-ნი მალხაზ კაკაბაძე საგანგებო საკითხთა მინისტრი

ბ. არასამთავრობო ორგანიზაციები

სამოქალაქო კოორდინაციის საბჭო “ემპათია”
 “ყოფილი პოლიტიკური პატიმრები ადამიანის უფლებებისათვის”
 საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია
 ადამიანის უფლებათა საინფორმაციო ცენტრი
 ადამიანის უფლებათა კავკასიის დირექტორატი

გ. საერთაშორისო ორგანიზაციები

ევროკომისიის დელეგაცია საქართველოსა და სომხეთში
 წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის დელეგაცია თბილისში
 ეუთო

გაეროს ადამიანის უფლებათა კომიტეტი

ვიზიტის გაგრძელება (7-14 მაისი, 2004 წელი)

ა. სახელმწიფო უწყებები

იუსტიციის სამინისტრო

ბ-ნი გიორგი პაპუაშვილი	მინისტრი
ბ-ნი ზურაბ აბაშიძე	მინისტრის მოადგილე
ქ-ნი თინათინ ბურჯალიანი	საქართველოს სპეციალური წარმომადგენელი ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოში

საგარეო საქმეთა სამინისტრო

ბ-ნი დავით ჯინჯოლავა	გენერალური ინსპექციის ხელმძღვანელი
----------------------	---------------------------------------

Human Rights in Prisons and Other Closed Institutions

ადამიანის უფლებები ციხეებსა და დახურული ტიპის სხვა დაწესებულებებში

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

COUNCIL OF EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

წამების პრევენციის კომიტეტის ანგარიშითა წინამდებარე კრებული საქართველოში ვიზიტების შესახებ წარმოადგენს არაოფიციალურ თარგმანს. იგი გამოიცა ევროკავშირისა და ევროპის საბჭოს ერთობლივი პროგრამის- „ადამიანის უფლებები ციხეებსა და დახურული ტიპის სხვა დაწესებულებებში“-ფარგლებში.

Present publication of CPT reports on its visits to Georgia is an unofficial translation, published in the framework of the European Union/Council of Europe Joint Programme “Human Rights in Prisons and Other Closed Institutions”